

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

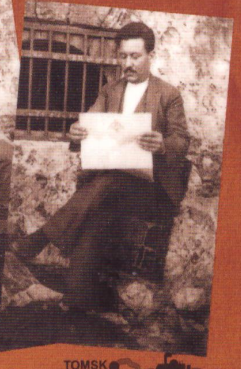
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>



Moskova
• MOSKOVA



TOMSK

OMSK

KRASNOYARSK

ROSTOV

Karadeniz

Georgia

ERZURUM

BAGDAT

O'zbek

Uzbek

Türkm

Türkmen

افغانستان

Afghanistan

ESARET YILLARIM

ASTEĞMEN VEHBİ BEY'İN
SİBİRYA'DAN KAÇIŞI

VEHBİ ÖZKAN

Osmanlıcadan Sadeleştiren
Aydın Ayhan

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Bingür SÖNMEZ

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	7
Asteğmen Vehbi Özkan.....	9
Büyük Gazete’de Anılara İlişkin Duyuru.....	11
Büyük Gazete’de Anıların Sunuluşu:.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

SİBİRYA - TAHRAN ARASI

Enver Paşa’nın Hayalleri Uğruna, Sarıkamış’tan Sibirya’ya.....	17
İlk Kaçışımız.....	19
Alman ve Avusturyalı Subaylarla Kaçma Girişimi	21
Bizi Kamptan Kaçırarak Kadın Sonunda Geliyor.....	23
Sibirya’da Anadolu Yolunda.....	29
Rus Madencisi Kılığında, Çelyabinsk’e Doğru	31
Yaralı Rus Madencisi Rolünü Ya Başaracağım Ya da Öleceğiz	36
Çelyabinsk’e Girmeden Trenden Atlıyoruz	50
Vladikafkas’ta	63
Azerbaycan’dan İran’a Doğru	80
Tahran’da Türk Elçiliğinde	89
Elçiyle Karşı Karşıya.....	90
Elçiliğin Durumu.....	91
Elçi Ava Gidiyor	92
Türk Elçisi Esir	93
Yakalanan Yol Arkadaşımın İdamı	95
Ya Ruslara Yakalanmak Ya da Yine Kaçmak	96
Yine Ruslarla Karşılaşıyoruz	98
Yeniden Tahran Cehenneminde.....	99
Tahran’dan Kaçmak Zorundayım	102
Kum’dan Bahtiyarilerin Ülkesine Doğru... ..	104

İKİNCİ BÖLÜM

TAHRAN - BAĞDAT ARASI

Bizim kısmet de hep hizmetçilikten açılmış...	113
Elveda Kum şehri...	116
Emir'e Sığınyorum	117
Emir'in huzuruna kabul...	119
Emir'in Evinde, El Üstünde Bir Konukluk	121
Bir Kaçak Türk Subayı Daha	123
Ruslar Yerimizi Tespit Ediyor	127
Elveda Emir hazretleri...	129
Vahşi Ormandan Geçmek, Luristan'dan Geçmekten Kolay	130
Felaket felaket üstüne...	132
Ey Luristan... Ey felaketler memleketi...	133
Luristan vahşetinde kısılp kalıyoruz...	135
"Allah sizin olsun. Bize para gerek."	136
"Sen Seyyid Değilsin, Kim Olduğunu Söyle..."	138
Sonunda Vahşi Lurluların Elinden Kaçıyoruz...	140
Arkadaşımı Lurlulardan Kurtarıyorum...	142
Ağacın Altındaki Mutluluk Uykusu	143
Meşe Yaprığından Sigara Keyfi	145
Sonunda Türk Sınırındayız	146
RESİMLER	149

SUNUŞ



Sarıkamış-Kafkas Cephesi anıları üç türdür:

- Anı; Sarıkamış Savaşı ile başlar ve esaret ile devam eder, esaretten kaçış ile biter (Tuğgeneral Ziya Yergök),

- Anı; sadece Sarıkamış Savaşı'nı anlatır (Kaymakam Şerif İliden),

- Anı; doğrudan Sarıkamış Savaşı'ndan hiç bahsetmeyecek doğrudan esaret ve esaretten kaçışı anlatır (İhsan Paşa). Bunun nedeni savaş sırasında oluşan dramın yaptığı travmayı hatırlamak istememeleridir.

Asteğmen Vehbi (Özkan) Bey'in anıları; muhtemelen çok yıprandığı için, hatırlamak dahi istemediği savaş alanından hiç bahsetmeden doğrudan esaret ile başlamakta ve kısa süren esaretin ardından ağırlıklı olarak kaçış sırasındaki zorlukları bize anlatmaktadır.

Bu anılar; Kafkas Cephesi'nde 9. Kolordu 28. Tümen yedek subaylarından, makineli tüfek subayı Vehbi Bey'in esaretten döndükten sonra Zonguldak Gazetesi'nin sorumlu müdürü olduğu sırada, 1927 yılında, İstanbul Büyük Gazete'de Osmanlıca harfleri ile 21 bölüm hâlinde yayınlamıştır. Gazetelerin orijinalini ve el yazısı ile yazılmış iki defteri bana ulaştıran torun Ali Emre'nin bu değerli anıları kazandırma isteğine duyarsız kalamazdım. Her anının Sarıkamış kaynakçasına

büyük katkısı olacağına inanan birisi olarak bir Sarıkamış gönüllüsü olan Emekli Öğretim Üyesi, Sayın Aydın Ayhan'dan günümüz alfabesine çevrilmesi için yardım istedim. Hocamız büyük bir amatör zevkle eseri bize kazandırdı.

Sıra yayınlanmasına gelmişti; Babıali Kültür Yayıncılığı Yönetim Kurulu Başkanı Sayın İsmet Demir olayı hiçbir ticari amaç gözetmeden ele alarak yayına kabul etti.

Birinci Dünya Harbi'nde, Kafkas Cephesi'nde öyle bir savaş yaşanmış ki Behiç Erkin Bey'in Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanan anılarına göre dört yıl boyunca 600.000 kayıp söz konusudur. Osmanlı'nın o günkü nüfusunun on iki milyon, erişkin nüfusun ancak dört milyon olduğunu düşünürseniz, o gün ailesinden bu savaşta yitiği olmayan kalmamıştır.

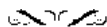
Tüm torunlardan, dedelerinin sandık diplerinde bulunan anılarını bekliyoruz.

Tüm şehitlerin, bugün hayatta olmayan tüm gazilerin ruhları şad olsun.

Prof. Dr. Bingür Sönmez

Sarıkamış Dayanışma Grubu Kurucu Başkanı, (2017)

ASTEĞMEN VEHBİ ÖZKAN



Bugün yaşama sebebim olan dedelerimi hiç görmedim, tanımadım. Dedelerimin ortak özelliği; 1. Dünya Savaşı'nda biri Doğu, diğeri Güney Cephesi'nde savaşmış ve esir düşmüş olmalarıdır. İkisi de esaret anılarını yazmışlar. İsmi aldığım baba dedem Ali Efendi'nin anıları kaybolmuş. Anne dedemin anıları ise yıllarca karton bir dosya içinde iki defter ve 1927'de yayınlanan gazetenin orijinalleri olarak öylece durdu.

Hepsi Osmanlıca yazılmış olan dokümanların yeni harflere çevrilmesi bugüne kismetmiş. Bu konuda kendini sadece hastalarına değil, Sarıkamış felaketini genç nesillere tanıtmaya adanmış olan Prof. Dr. Bingür Sönmez'e gittim. Kendisi beni; anıları, esir kampları konusunda çalışmaları olan Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi Aydın Ayhan'a yönlendirdi ve Aydın Hocam çok kısa bir süre içinde bugün elinizde olan bu eseri bize kazandırdı.

Anılarını okuyacağınız anne dedem Vehbi (Özkan) ile ilgili çok az şey biliyorum. Lise Öğretmeni Hoca Osman Efendi ile Habibe Hanım'ın oğlu Vehbi Bey, 1308'de İskilip'te doğdu. 1914'te lise son sınıfta okurken, Harbiye'ye alınıp hızlı bir eğitimden geçirilerek yedek subay olarak orduya katıldı. Sarıkamış'ta esir düşerek Sibirya'nın Krasnoyarsk şehrinde bulunan esir kampına gönderildi. Sekiz ay sonra Avusturyalı bir subay ile birlikte büyük maceralarla kaçtı ve

büyük mücadeleler ile Anadolu'ya geri dönüp orduya katılarak savaşıma devam etti. Döndüğü zaman, kısa bir süre Kazım Karabekir'in emir subayı olarak çalıştı. Gerek İsmet İnönü'nün gerekse Kazım Karabekir'in güvenini kazanarak istihbarat subayı olarak Afganistan'a gönderildiğini biliyoruz ama detaylı bilgimiz yok.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yüzbaşı rütbesiyle terhis oldu. İstiklal madalyasını "Kaçanlara bile verdiler!" diyerek almayı reddetti. 1923 yılında anneannem Mediha Hanım ile evlendi ve beş kız çocuğu oldu. Ticaret hayatında başarılı olamadı, son işi ise Mükellefiyet'te memuriyettir.

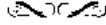
Kazım Karabekir'in emir subaylığını yaparken Ermeni Meselesi için bölgeye gelen Amerikalı iki gazeteciye, silahını masaya koyarak verdiği cevap (bende saklı kalsın), onun ne kadar cesur ve müdanasız bir şahsiyet olduğunu gösterir. O, aynı zamanda, Kazım Karabekir kendisinden tehlikeli bir yurtdışı göreve son kez daha gitmesini istediği zaman: "Giderim ama benim beş kızım var. Beşi de İsmet İnönü'nün çocukları hangi okulda okuyacaklarsa, o okullarda okuması şartıyla giderim." diyecek kadar öz güvenli biriydi. Vehbi Özkan 1957'de fıtık düğümlemesinden yaşamını yitirdi.

Bu anıların yayınlanmasının hâlâ hayatta olan teyzelerimi ne kadar mutlu ettiğini biliyorum. Vefat eden annemin ve iki teyzemin de görmesini çok arzu ederdim.

Anıların yayınlanmasında emeği geçen Bingür Sönmez ile Aydın Ayhan hocalarıma ve Babıali Kültür Yayıncılığı Yönetim Kurulu Başkanı İsmet Demir'e sonsuz teşekkürler ediyor; görmediğim dedem Vehbi Özkan'ın ve anneannem Mediha Özkan'ın önünde saygıyla eğiliyorum.

Ali Emre (Torun), 2017

BÜYÜK GAZETE'DE¹ ANILARA İLİŞKİN DUYURU



Bir Türk gencinin gücü nelere yetmez ki? Bunu anlamak istiyorsanız, bu sayımızda başladığımız “Bir Gencin Anıları”nı okuyunuz.

Harb-i Umumi'de² Kafkas Cephesi'nde Rusların eline esir düşmüş ve Sibiry'a'dan kaçmayı başarmış olan 28. Tümen mitralyöz zabiti³, şimdi Zonguldak Gazetesi Sorumlu Müdürü Vehbi Bey, başından geçenleri yazıyor.

“Harb-i Umumi kahramanlarının bize ilahi bir ülkü olarak gösterdikleri Turan... Hani Kızıl Elma? Bu buz diyarında ne işimiz var? Her gün binbir lanetle Enver Paşa'nın adını tekrarlıyorum. Çünkü tutsağım.”

Harb-i Umumi'de Rusların eline esir düştükten sonra Sibiry'a'da buzlar arasından kaçan Zonguldak Gazetesi Sorumlu Müdürü Vehbi Bey'in heyecanlı anıları.

1 Büyük Gazete, 21 Temmuz 1927, s. 8-9.

2 Harb-i Umumi: Birinci Dünya Savaşı'nın o yıllardaki anılışı.

3 mitralyöz zabiti: Makineli tüfek subayı.

BÜYÜK GAZETE'DE⁴ ANILARIN SUNULUŞU:



***Harb-i Umumi... İşte gözlerin önünde beliren heykel:
Ateş ve ölüm...***

Yalnız Türkiye'de değil, dünyanın hangi köşesinde, hangi aile vardır ki onun Harb-i Umumi'de bir kurbanı olmasın. Bir oğlu, bir babası, bir kardeşi siperlerin kanlı topraklarına gömülmesin. Hayalî bir sevda uğruna Kafkas'ın buz dağları arasında yiten, Arabistan çöllerinde eriyen, kaç milyon Türk genci vardır? Sayısını bilmiyoruz. Yalnız hepimizin kalbindeki bir baba, kardeş, oğul acısı bize gösteriyor ki, bunlar sayısı bilinemeyecek kadar çoktur.

Bu milyonlarca kutsal şehidin ruhuna Fatiha okumak hepimizin boynuna borçtur.

Böyleyken, kutsal şehitler kafilesine karışmayıp, gazi rütbesine ulaşan Türk gençleri için ise Harb-i Umumi, başlarından geçen büyük bir deneyim işlevi gördü. Nitekim İstanbul'dan dışarı çıkmayan yüzlerce Türk gencini, bir gün birer cesaret ve yiğitlik kahramanı diye alkışladık. Bunlar nasıl oldu, ancak yaşayanlar bilir.

⁴ Büyük Gazete, 21 Temmuz 1927, s. 8.

ESARET YILLARIM

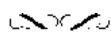
Sevgili okurlar, iŖte bu sayıda baŖladığımız bir gerçek serüven öyküsü de, Harb-i Umumi'ye yedek subay olarak katılmış olan ve Ŗimdi Zonguldak Gazetesi Sorumlu Müdürü Vehbi Bey adında bir Türk gencinin anılarıdır.

Üç dört yıl boyunca, değil haftasını, günün her saatini, binbir heyecanla geçiren ve sonunda muradına eren Vehbi Bey'in bu anıları, bir Türk gencinin gücünün nelere yetebileceğini kanıtlayacak en büyük belgedir.

Her satırı bağımsızlık isteğiyle yazılan anıları okuyanlar, Harb-i Umumi'den ölü olarak çıkan dünya ulusları henüz kendi varlıklarını benimsetemezken, Türk'ün, nasıl olup da bağımsızlığını kazandığını ve bir cumhuriyet kurduğunu anlayacaklardır.

Anıları Yazan: Vehbi, Ŗimdi Zonguldak Gazetesi sorumlu müdürü ve Harb-i Umumi'de Kafkas Cephesi'nde 9. Kolordu 28. Tümen yedek subaylarından makineli tüfek subayı.

BİRİNCİ BÖLÜM



SİBİRYA - TAHRAN ARASI

**Enver Paşa'nın Hayalleri Uğruna,
Sarıkamış'tan Sibirya'ya**

Beynim uğulduyor, gözlerim kararıyor. Başım hâlâ dönüyor. Bu buz diyarında ne işimiz var? Hani Harb-i Umumi kahramanlarının, bize ilahi bir ülkü olarak gösterdikleri Turan, Kızıl Elma? Sıkıntıdan pathıyorum... Her gün binbir lanetle, Enver Paşa'nın adını tekrarlıyorum. Yalnız ben değil, bütün arkadaşlar her dakika bu adı söylüyorlar.

Niye ve ne için? Bu gayet basit ve apaçık. Çünkü hepimiz esiriz. Hem de haritada adını görmediğimiz, bilmediğimiz bir yerde... Asya'nın kuzeyinde, Rusya'nın öteki başında, Sibirya'nın buzları arasındaki Krasnoyarsk kentinin on yedi kilometre güneyinde bir esir kampında...

Kafkas Cephesi'nden buraya nasıl geldik? Bunu yeniden söylemenin bilmem gereği var mı? Ordu Komutanı İzzet Paşa'nın bütün ısrarlarına rağmen Enver, çılgınca davranışından vazgeçmiyordu... Sonunda komutayı kendi aldı ve 9 Kânunuevvel 330 sabahı (22 Aralık 1914) başkomutanın komutasında, büyük saldırıya hazırlandık.

Artık her şey bitmiş, komut bekliyorduk... Bir dakika sonra, sisli dağlar arasından sesler yükseldi:

“Allahu Ekber... Allahu Ekber...”

Makineler işlemeye başladı. Kan ve ölüm kokusundan başka hiçbir şey duyulmuyordu... Daha fazlasını bilmiyorum... Bir saat mi geçti, bir gün mü? Bir hafta mı?

Yalnız Sarıkamış'ta, Selim köyü istasyonunda, Rus komutanına selam töreninden sonra, kütle hâlinde Sibirya'ya yola çıkma emri aldığımızı hatırlıyorum.

Ondan sonrasını çok iyi biliyorum. Çünkü esaret, esir yaşamak... Türk'ün, dünyada hiçbir zaman katlanamayacağı bir durum. Bu durumun kalbimdeki izleri, birer intikam düğümü olarak toplanıyordu.

Doğrusu, bu esarete iki yol vardı: Ya ölüm, ya çile... Nitekim Rusların koyun sürüsü gibi doldurdukları kırk kişilik vagonlardaki 80-90 esir arkadaşın tuvalet ihtiyacı için dışarıya bile çıkarılmamış olmalarıyla geçen ilk günler, yüzlerce arkadaşı hastalıktan öldürmüş, yabancı topraklarda gömdürmüştü. Böylelikle her istasyonda yüzlerce, hatta binlerce ölü Türk genci döktükten sonra bir gün, çile doldurmak için kalmakla görevlendirilmiş benim gibi 180 arkadaşla buzlar arasındaki esir kampına gelmiştik. Burada binlerce Alman, Avusturyalı, Macar, hatta Bulgar esir subay da vardı.

Bulunduğumuz yer ufak bir kent... Manzarası da kar, buz ve bir de buzlar arasında yükselen kalın baca ve onun dumanından oluşuyordu.

Sibirya'nın korkunç soğuğuna ancak kalın ayı postu giyen ve sürekli votka içen Ruslar dayanabiliyordu.

Bununla birlikte aradan çok geçmeden, biz de Sibirya'nın, coğrafya dersinde öğrendiğimiz "tahte's-sıfır soğukları"na, alışmıştık. Subay olduğumuz için, Ruslar bizi birçok eve yerleştirmiş ve beş altı subay emrine, hizmetçi olarak bir esir er vermişlerdi. Sibirya'ya ilk geldiğim günle bugün arasındaki farkı arıyorum da, ben de şaşkınlığa düşüyorum. Hele

müttefik Alman, Avusturyalı ve Macar subay arkadaşlarımızı, yeri gelmişken saygıyla anıyorum.

Sarıkamış tepelerinde on üç gün yemeden, içmeden, uyumadan savaştıktan sonra, elbise ve çamaşır bile değiştirmeden, kırk gün de Sibiryaya yaylalarında aynı durumda savrulan bizler, insanlıktan çıkmış, saç sakal birbirine karışmış, şekli şemaihi tuhaf, tanınmaz bir hayvan görünümündeydik...

Çok iyi hatırlıyorum. Sabahleyin, esir kampına ilk geldiğimiz gün, elime bir ayna parçası geçmişti. Baktığım zaman, kendimi kendim bile tanıyamamıştım.

Fakat bugün, Ruslar her subaya 50 ruble maaş verdikleri için kalıp kıyafet düzelmiş, çevremizdeki durumu da inceleyebilmeye başlamıştık.

Bilmem bu 'inceleme' sözünden bir şey anlayabildiniz mi? Eğer en ufak bir esaret faciası geçirmişseniz, kesinlikle bu satırlardaki derin manayı çok iyi anlamışsınızdır.

İlk Kaçışımız

Buradan kaçmak için gereken araştırmalara bile başlamıştım. Aslında esir karargâhına ilk geldiğim gün esir arkadaşlardan, tümenimizin kurmayı Rifat Bey ile tabur komutanım Emin Bey'e, hemen kaçacağımı söylemiştim. Arkadaşlarıma daha ilk akşam söylediğim bu gerçek çok tuhaflarına gitmiş olacak ki, ikide birde onu tekrar ederler ve "Yaman adamsın vesselam, dur bakalım, daha yerin bile ısınmadı." diye alay ederlerdi.

ESARET YILLARIM

Benim kararım kesindi. Hatta aynı odada oturduğumuz, kolordumuzun yaveri Bahaeddin Bey ile kaçmak için sürekli yol araştırmasıyla uğraşıyorduk.

Artık kış şiddetini yitirmiş, mayıs ayı gelmişti. İki arkadaş düşlerimizdeki umutlar, yani kaçış günleri gerçekleşmiş gibi seviniyorduk. Sonunda bir gün, hiçbir hazırlık yapmadan kamptan kaçtık. Bir saat sonra, Rus Kazakları arasında kamp komutanının karşısında sorguya çekiliyorduk. Çünkü biz kaçarken, Ruslar bizi izlemiş ve yakalamışlardı. Kamp komutanına binbir yalandan sonra, kabahatimizi bağışlattık.

Bu ilk kaçışımız, güzel bir ders olmakla kaldı. Artık kaçış girişimimiz için gereken hazırlıkları tamamlamadan, bu hazırlıkların güvenilirliğini görmeden eyleme geçmeyecektik. Nitekim öyle yaptık. Günler, haftalar, aylar, bunun araştırmasıyla geçti. Yaz geçmiş, sonra ikinci bir kış gelmişti. Biz hemen her gün, yarım kalmış bir kaçış haberinin heyecanı ile yaşıyorduk.

Özellikle Alman subaylarının her gün tekrarlanan kaçışları ve sonunda yakalanmaları, çok korkunç sonuçlar doğurmaya başlamıştı. Ruslar gözlerini açmış, çevreyi daha sıkı bir biçimde sardıktan sonra, nöbetçi askerlerini güçlendirmiş, kaçmanın cezasını ağırlaştırmışlardı. Nitekim Alman subayları savaşın sonuna değin kalmak üzere, hapisanede kürek cezasına atılmışlardı. Fakat bütün bu haberlere, söylentilere, olaylara karşın, içimizdeki kaçma ateşi günden güne parlıyordu.

Alman ve Avusturyalı Subaylarla Kaçma Girişimi

Nihayet bir gün yaver Baha Bey ve arkadaşlarımızdan bizim gibi kaçma niyetinde olan Avusturya ordusu süvari⁵ mülâzım-ı evvellerinden⁶ Mösyö Fabier ile konuşuyorduk. Konu, kaçma girişiminin esasına gelince Mösyö Fabier, iki Alman subayını da yanımıza çağırdı. Biz iki Alman, iki Türk ve bir Avusturyalı beş subay, büyük ve ciddi bir meseleyi incelemeye başlamıştık. Kapıları kapadık. Sonunda karar verdik ve bu kararımızı akıllarımıza işledik: 4 Teşrinievvel 1331 (17 Ekim 1915) planlı ilk kaçış girişimimiz...

Arkadaşlardan Bahaeddin Bey güzel Rusça bildiği için:

“Arkadaşlar” dedi, “Bu iş önemlidir. Benim şehirde tanıdığım birçok adamlar var. Bunlarla ahbap olup meseleyi halledeyim.”

Gerçekten yarım saat sonra Baha Bey dolaşmaya izinli olduğumuz şehre doğru yollanmış gidiyordu.

Baha döndüğünde hepimiz memnunduk. Çünkü getirmiş olduğu haber çok müthişti. Baha şehirdeki Müslümanların imamı Said Efendi'nin yardımıyla bir Yahudi kadınıyla o gün arkadaş olmuş. Onunla kaçışımız için gerekli görüşmeleri yapmış. Sonuçta imam efendinin aracılığıyla kararlaştırılan plana göre kaçış en geç beş gün içinde olacak ve ilk postada sadece iki subay gidebilecekti. Buna karşılık her bir subay 600 ruble verecekti. Fakat doğrusunu söyleyeyim, cebimde 50 rubleden fazla para olmadığı için bizim kaçış planımız

⁵ süvari: Atlı.

⁶ mülâzım-ı evvel: Üsteğmen.

suya düşmüş ve iki Alman subayı altışar yüz rubleyi vererek muratlarına ermişlerdi.

Kılavuz kadın kaçış yönünü söylemişti:

“Hedef Kafkasya...” Ancak kaçış Bakü’de son buluyor ve kadın buradan ilerisi için sorumluluk kabul etmiyordu.

İki Alman arkadaş 11 Teşrinievvel 1331 (24 Ekim 1915) tarihinde emellerine kavuşurken biz de kılavuz kadının geri dönmesini ve 600 rubleyi bulmanın kolayını düşünüyorduk.

Hâlbuki bizim Türk arkadaşlarda para denilen madde 50 rubleyi geçmiyordu. Çünkü Ruslar cephede bizi resmen soyduktan sonra memleketimizden para getirtmek için de binbir zorluk çıkarıyorlardı. Fakat diğer Alman, Avusturya ve Macar subayları hiç de öyle değildi. Çünkü memleketlerinden para getiriyorlar ve bol bol harcıyorlardı. Biz bu durumu çok iyi bildiğimiz için Avusturyalı, Macar ve Alman subayları kandırmaya bakıyorduk. Arkadaşların kaçışından sonra on gün geçmişti. Bir gün kamp müthiş bir haberle çalkalandı:

Kaçan iki Alman subayı yakalanmış ve kampa geri getirilmiştir. Bundan böyle şehre gitmek yasaklanmıştır. Ancak Türk subayları bu karardan ayrı tutulmuştur. Şehirde de bir esir saklayan herhangi bir ailenin bütün fertleri, ilk ihbarda mahkeme edilmeden idam edilecektir.

Bu bildirinin manasını çok iyi anlamıştık. Çünkü Türk arkadaşlarda para olmadığından kaçmaya kalkışamıyorlardı. Nitekim kamptan şimdiye kadar hiçbir Türk kaçmamıştı. Bu durum Rusların, Türklerin kaçamayacağı yönünde güven duymalarını sağlamıştı. Hâlbuki Alman, Avusturyalı ve Macar subaylar para sayesinde bütün ahaliyi kandırarak kaçıyorlardı.

Üç arkadaş heyecan içinde idik. Bu yakalanıp gelen iki Alman subayı kimlerdi? Eğer bizim katile ise bütün hayallerimiz mahvolmuştu. Bu durumda bir müddet daha bu esaret faciasının kurbanı olarak yaşayacaktık. Artık buna dayanmak imkânı yoktu. Fakat ne yapalım, kalplerimiz heyecanla çarparken köşeden bucaktan haber almak için çırpınıyorduk. Sonunda istediğimiz bilgiyi öğrendik. Bu haber bizi deli gibi sevindirmişti. Çünkü yakalanan Almanlar bizim arkadaşlardan değilmiş. Bu haberi duyduğum zaman nasıl olup da çıldırmadığıma hâlâ hayret ediyorum. Çünkü hayatımda bir defa heyecanlandım. Bu heyecanımın sebebi de işte bu haber oldu. Üç arkadaş birbirimizi tebrik ettik. Ayrıca bu iki Alman'ın yakalandıkları noktaları da aklımıza yerleştirdik. Bu iki Alman Ural Dağlarını bile geçmeyi başardıktan sonra Çelyabinsk istasyonu denilen müthiş bir geçit yerinde yakalanmışlardı.

Artık günleri iple çekiyor, saatleri parmakla hesap ediyorduk. Hele Avusturyalı arkadaşlardan 600 rubleyi de ödünç alarak temin ettikten sonra kabına sığmayan bir durumda deli gibi dolaşıyordum. Her gün, her saat şehre gidiyor, imam Said Efendi'den kadının gelip gelmediğini soruyordum. Ne yazık ki bütün bu merakları “hayır” kelimesi alt üst ediyordu.

Bizi Kamptan Kaçırarak Kadın Sonunda Geliyor

Baha'nın yüzünden gözünden öpüyor, tekrar tekrar:

“Aman Baha'cığım. Sahi kadın gelmiş mi?”

“Gelmiş dedim ya yahu... Gelmiş...”

“Konuştun mu?”

“Elbet... Elbet...”

“Kulaklarıma inanamıyorum, gözlerime inanamıyorum. Rüya görmüyorum ya...”

Baha benim bu garip sorularıma hem gülüyor hem de:

“Sen kaçırdın galiba Vehbi... Kaçırdın...” diyordu.

Hayır kaçırmamıştım. Fakat vatan hasreti kalbime kadar işlemişti. Artık, sevgili güzel vatanıma, güzel yurduma kavuşacaktım. Böyle bir durum karşısında deli gibi sevinmemek kimin haddi idi...

Baha ertesi gün kadın ile tekrar konuştu ve akşam müj-deyi tamamladı:

“Alman arkadaşlar Bakü’ye salimen varmışlardır. Oradan ilerisini bilmiyoruz. İkinci postadaki iki kişi de hazırlansınlar.”

Hâlbuki biz üç arkadaş bekliyorduk. Ne yapacağımızı şaşırdık. Sonunda aramızda kura çekmeye karar verdik. Mademki hayat bir tesadüftür ve biz de bu tesadüflerin elinde birer oyuncagız, o hâlde bu kura arkadaşların hayatına başka bir şekil, başka bir yol bile verecekti. Üç arkadaş kura kararı üzerine orada oturduk. Üçümüzün yüzünde de kandan eser yoktu. Hepimiz sararmıştık. Kalplerimizin hızlı hızlı çarptığı ve heyecan içinde olduğumuz gayet aşikârdı. Sonunda Baha elindeki kâğıtları dağıttı. Birer birer çektik. Sonuç... Kâğıdı açtım... Ben... Ben... Gidiyordum. Ayağa kalktım. Sevin-cimden ne yapacağımı şaşırdım. Kamptan kaçacak ikinci posta benimle Avusturyalı subay Mösyö Fabier’den ibaretti. Zavallı Baha’cık üçüncü postaya kalıyordu.

Derhâl imam Said Efendi’ye koştum.

“Yarın” dedim, “Gidiyoruz. Madama söyleyiniz. Sizden de ricamız malum.”

İmam Said Efendi hemen Bakü’de güvendiği arkadaşlarına tavsiye mektubu yazdı ve bana verdi. Aksi gibi bir türlü akşam olmuyor, saatler ilerlemiyordu.

Ancak bir saat uyku uyuyabilmişim. Gece yarısına kadar hazırlığımı yapmış, arkadaşlarla görüşmüş, iyiden iyiye helalleşmişim. Sağ ve salim vatanıma kavuşacağımı ümit etmiyordum. Fakat kalbime doğan ilahi bir gerçek yurduma ulaşacağımı söylüyordu. Acaba?..

Yapılan program gereğince madam saat ikide satıcı sıfatıyla kızakla kampa geldi ve bir paket vererek gitti. Şimdi Mösyö Fabier ile alınacak tedbirleri tekrar görüşüyor ve kararları veriyorduk. Çünkü kadın bize şehir dışındaki belirli bir yerde buluşacağımızı söylemişti. Bunun için konuyu etraflıca konuşmamız kesinlikle gerekiyordu. Düşündük... Düşündük... Şehrin dört bir tarafı sımsıkı askerle doluydu. Ancak şehir dışındaki beş on evde sivil Alman aileleri oturuyordu. O taraf kaçış bakımından oldukça güzel bir yerdi. Fakat buradan kaçmak ihtimali var mıydı? Mösyö Fabier birdenbire atıldı:

“Buldum... Buldum Vehbi... Alman ailelerinin olduğu yerden.

Alman aileleri su ihtiyaçlarını karşılamak için şehre girip çıkmakta serbesttirler. Madam bize iki kat elbise getirdi. Bunları giyip birer sivil Alman’a döndük mü korkma. Sen güzel Almanca biliyorsun. Hiç falso da olmaz. Daha olmazsa ellerimize birer kova su doldurup gideriz, olur biter.

Ancak ikinci bir mesele var. Burada her gün odada yoklama yapıyorlar. Kendimizi nasıl çaktırmadan kaçacağız?

Yoklamadan nasıl kurtulacağız? En önemli mesele bu... Bunu düşünelim.”

“Gerçekten bunu düşünmemiştii. Ne yapacağız?”

Birlikte düşündük, bunun da çaresini bulduk. Ben iki esir er getirip ceketimi giydirecektim. Benim karyolama yatıracaktım. Ancak bu durumu arkadaşlara bile hissettirmemek lazımdı. Nitekim en samimi arkadaşlarımdan Hindenburg’un süvari subayı Von Bristoloviç bizim bu en meşgul bulunduğumuz zamanlarda yanıma gelerek konuşmaya başladı.

“Fırar edeceğiz. Beraber kaçalım olmaz mı?” dedi. Ben hiç ses çıkarmayınca, “Korkma!” diye ekledi. Fakat ben:

“Azizim bu tehlikeli iş. Bak her gün bir subay yakalanıyor. Başımı belaya sokamam...”

Alman arkadaş yüzüme garip garip bakarak:

“Sana tembellik geldi. Yahut bu kampa âşık oldun.” dedi ve gülererek yanımdan uzaklaştı.

Benim amacım tabii ki başka idi. Hiçbir arkadaşa kaçış hakkında bir şey söylemeyecektim. Hele de izimi belli ettirmemek için herhangi bir bilgi vermeyecektim.

Çeşme başında elimde kova, su doldurmak için bekliyordum. Sırtımda sivil elbise vardı. Bir sivil Alman’dım. Beni, benden başka kimse tanıımıyordu. Yalnız Mösyö Fabier, yarım saat önce kapıdan dışarı çıkmış, beni bekliyordu. Kovaları sıram gelince doldurdum. Fakat şimdi kapıdan yalnız nasıl çıkacaktım? Heyecandan titriyordum.

Beynimde binbir düşünce dolaşiyor, bana işkence ediyordu. Hele kötü sonuçlar, gözümün önünde canlanıyor gibi oluyordu. Bunu düşünürken elimi cebime attım, sigara

paketini çıkarıp bir sigara tellendirdim. Garip bir şey; insan en heyecanlı zamanda pek çabuk sakin oluyor ve başka şeyler düşünebilmek için zaman buluyor.

Sigarayı içerken çeşmenin başına bir Alman kızı geldi. Şen, şuh, şakrak... Hafif hafif şarkı söylüyor ve çevreye anlamlı anlamlı bakışlar dağıtıyordu.

Elimde olmadan, gözlerine baktım, o da baktı. Baktık, bakiştık... Sonunda yine kendiliğinden, gülüştük. Ben hiç istifimi bozmadan:

“Guten Tag.” dedim. Kız da hemen karşılık verdi:

“Guten Tag.”

Kız kovalarını doldurdu. Giderken:

“Fräulein” dedim, “Bu kapıdan dışarı çıkmamıza müsaade buyururlar mı?”

Kız çok kurnaz ve zeki olduğu için, olumlu ya da olumsuz hiçbir cevap vermedi.

“Siz kimsiniz?” dedi.

“Bir Macar?”

“Hayır, belki de bir Türk.”

“Yine de sizin gibi bir esir.”

“Evet, öyleyse arkadaşız, birlikte çıkabiliriz.”

Yaşam ve yazgı ilginçtir. En ufak bir olay, bazen insanları en yakın kardeş yapar. Nitekim işte şu Alman kızı... Söylediğim bir söz, ikimizi, ayrılıklarından en çok acı duyacak iki arkadaş yaptı. Çünkü o da, ben de esirdik. Yolda binbir hava ve naz yaparak yürüyen bu dilber, o anda ne kadar çekici görünüyordu. Ya da kendimizi rüyamızda hissedebiliyorduk.

“Fräulein” dedim, “Siz ne kadar güzelsiniz.”

“Aman efendim, ne kadar acele...”

“Niçin? Aşkın acelesi olur mu? O güzelliklerinizin değerini bilmek için düşünmek mi gerekir?”

“Ha... yır... Ama...”

“Ben size güzelliğinizden söz ettim.”

Bu sözlerim, kızda gereken etkiyi yapmış göründü. Adımı sordu.

“Vehbi...” dedim.

“Kaçmak mı?” diye ekledi.

“Hayır. İki gün sonra geleceğim.”

“Demek istediğinizi anladım... Darısı bizim başımıza... Gittiğiniz yere selamlar.”

Böyle konuşa konuşa nöbetçi hattından dışarı çıktık. Bir de baktık ki bizim Mösyö Fabier ile Yahudi kadını bekliyor.

Tepeyi aşınca kıza kovaları verdim.

“Allahaismarladık...” dedim ve Mösyö Fabier’in yanına koştum.

Kız arkamdan:

“Güle güle!” diye bağıırıyordu.

Ortalık kararmaya, buzların üzeri hafif hafif parlamaya başlamıştı. Mösyö Fabier ile kadının yanına gelince, arkadaşlar:

“Amma da yaptın ha! Bu zamanda kadın dalaveresine bakılır mı?” dediler.

“Ne yapayım. O da gerekli...”

İki arkadaş ve bir kadın, bilinmez karanlığın içine doğru bir kızakla yol alarak geride bıraktığımız o yerde, bildiğimiz esir kampı, yani cehennem vardı. Fakat şimdi nereye gidiyorduk?

Sibirya'da Anadolu Yolunda

Yaşamımız, bir Yahudi kadının elindeydi. Madam, arada sırada kamçısını şaklatarak bizi bilinmeyen mutluluğa, daha doğrusu bilinmeyen özgürlüğe kavuşturmaya çalışıyordu.

Böylece, bilmem ne kadar gittik... Yola çıktığımız andan beri Mösyö Fabier olsun, madam olsun, hiç seslerini çıkarmıyorlardı.

Ben bile konuşmayı az çok fazlaca sevdiğim hâlde, söylemek için söz bulamıyordum. Çünkü heyecandan titriyor, gözümün önündeki bilinmeyen mutluluğun dikenli yollarında rastlayacağımız hayalleri saptamakla uğraşıyordum. Aklıma binbir kötülük geliyor, uzaktan gelen ufak bir köpek havlamasından, hafif rüzgâr sesinden âdeta ürküyordum. O kadar dalmıştım ki, Mösyö Fabier birdenbire:

“Eyvah!” dediği zaman, ister istemez kızaktan kendimi aşağı attım. Çünkü beklediğim son işte karşımdaydı. İşte şu gelen kızaklılar Rus askerleriydi. Şimdi hemen elimize kelepçeleri vuracaklar ve bizi alıp götürceklerdi. Mösyö Fabier'in:

“Ne yapıyorsun Vehbi?” sözüyle kendime geldiğim zaman, bu garip durumdan ben de utandım. Çünkü buzlar üzerinde yerde yatıyordum.

Madam:

“Aman dikkat! Heyecana kapılmayın. Siz susun!” dedi.

Sözünü bitirmeden, karşıdan iki süvari dörtmala koşarak yanımıza geldi. Ben, “Eyvah! İşte...” derken, madam hiçbir heyecana kapılmadan, serbest serbest konuşmaya başladı. Süvariler bize dönüp bakmadan, kızığımızın yanında ilerlediler... Böyle beş dakika bir yürüyüşten sonra, ayrılıp gittiler... Ben çıldırıyordum. Bunlar geçti. Sırtlarında Kazak giysileri vardı. Atlılar yanımızdan ayrılır ayrılmaz, hemen madama:

“Madam,” dedim, “Bunlar kim?”

Madam birdenbire hiddetli bir sesle cevap verdi:

“Yolda gördüğümüz, konuştuğumuz adamlarla ilgili bilgi istemek yok! Sana iliştiler mi? Hayır! Hah, işte sen buna bak. Bundan fazlası seni ilgilendirmez...”

Demek ki bir esareten kurtulmuş, ikinci bir esarete girmiştik... Bu esaret... Üstelik bir Yahudi madamı esareti idi. Zararı yok... Güzel bir kadın olmasaydı, komutları bu kadar işlemezdi. Fakat sözü hemen değiştirmek zorunda kaldım. Mösyö Fabier’e bakarak:

“Fabier, kampta ne yapıyorlardır?” dedim.

“Ne yapacaklar. Ayarladığımız gibi, Mehmed senin giysilerini giymiş, yatağa uzanmıştır. Yoklamaya gelen nöbetçi Ruslar yatakta seni görmüşlerdir. Tabi oradan güven içinde uzaklaşmışlardır.”

“Acaba!”

“Acabası macabası var mı? Artık olan oldu. Saatine bak-sana! Sabah yaklaşıyor.”

“Alay etme Mösyö Fabier... Ne saati! Bizim gibi adamda saat ne gezer?”

“Saatin yoksa havaya bak.”

Gerçekten de tan yeri ağarmaya başlamıştı. Garip şey... Birkaç saat gitmiştik, gözüme bir dakika bile uyku girmemişti. Mösyö Fabier ile konuştuğum sözlerin hepsi, işte bunlardır. Şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüyordum. Heyecandan, kaç saat geçtiğini bile bilmiyordum. Garip şey, fakat doğrusunu söylersem siz de şaşacaksınız. Ben de kaçtığıma bir türlü inanamıyordum. Acaba düş mü görüyordum? Hayır, düş değil, işte her şeyi hatırlıyorum, kaçtığımı, kızığa bindiğimi, her şeyi...

Sessizlik yine geri gelmişti. Kızakta bir tek söz bile konuşmuyorduk. Acaba niçin? Nedenini sormuyorduk. Yalnız, sessizce birbirimizin gözlerine bakıyor, durmaksızın ufukta bir gölge arıyorduk.

Rus Madencisi Kılığında, Çelyabinsk'e Doğru

Bilmem, ne kadar gittik. Ortalık biraz ağardığı için, çevremizi iyice seçebiliyorduk. Büyük, engin bir buz denizi üzerindeydik. Karşımızda buzdan bir tepe, solumuzda ikinci bir kayalık vardı. Madam, bohçasını çıkardı. İçinden birçok bezler açtı.

Bana doğru:

“Mösyö, siz kara kaşlı, kara gözlü olduğunuz için, Ruslara benzemiyorsunuz. Bu yüzden, sizin için biraz tedbir almak gerekiyor.” dedi.

“Yani?”

“Şakacıktan, yaralı olacaksınız.”

“Sonra?”

“Sonra, adınız da kısacık, mesleğiniz de öyle... Siz maden ocağında çalışan, Aleksandrov adında bir amelesiniz. Ufak bir kaza sonucu, başınızdan, gözünüzden yaralandınız. Şimdi sizin başınızı saracağım.”

Bir şey demeye kalmadan, madam elindeki bezleri, başıma dolamaya başladı. Gözümün birini sardı. Kaşlarımı, çenemi, ağzımı, burnumu, kısacası yüzümde gözüken ya da görülebilen bir tek gözüm kalmıştı.

Mösyö Fabier gülmeye başlayınca ben de elimde olmadan kahkahayı bastım. Fakat Yahudi madamın kızgın sesi yükseldi:

“Sessizlik, mösyöler!”

Daha çok söylenmeden kamçısını şaklattı. Kızak bütün hızıyla ilerliyordu. Tepeyi aşınca uzaktan büyük ve geniş bir ova gözümüzün önünde canlandı. Ovanın sonlarında büyük bir şehrin binaları ve kiliselerinin kuleleri yükselmişti. Madam şehri görünce kamçıyı var kuvvetiyle şaklatmaya başladı. Kamçı şakladıkça hayvanların hızı artıyor ve biz yıldırım gibi bilinmeyen bir hedefe doğru ilerliyorduk... Mösyö Fabier:

“Aman madam!” demeye kalmadı, birdenbire kızıağın altı üstüne geliverdi. Şakacıktan yaralı olan ben gerçekten yaralanmış, feci bir şekilde yerlere yuvarlanmışım. Mösyö Fabier’i bilmiyorum. Tekrar kalktığımız zaman madamın da buzlar içinde feryat ettiğini gördük. Hemen yanına koşarak kızıağı kaldırdık. Neyse ki o kadar önemli bir kaza olmamıştı. Hayvanların kayışlarını düzelttikten sonra kızıağa tekrar bindik ve biraz sonra şehrin büyük kapısından içeri girdik. Şehre girince madam:

“Aman” dedi, “Siz kızaktan ininiz. Beni takip ediniz. Ben şimdi şu birinci sokağa sapacağım. Girdiğim eve dikkat

ediniz. Oradan çıkacak olan ihtiyar madamı takip ediniz. Onun gittiği yere dikkat ediniz.”

Madam daha fazla beklemeden ve bizim cevabımızı dinlemeden kamçısını şaklattı, hayvanları sürdü. Yanımızdan her geçen, şüpheli durumda olan bizi bir kere dikkatlice göz cenderesinden geçirmeden gitmiyordu. Biz de arkamızda Rus elbiseleri, ellerimizde ufak torbalar ile gerçekten tuhaf bir durumda idik. Benim yüzüm gözüm sargılıydı. Neyse hiç konuşmadan köşe başında durduk ve madamı takibe başladık. Neyse ki madam pek insafli hareket etti ve köşe başından itibaren üçüncü kapının önünde durdu. Biz artık yeni çıkacak madamı bekliyorduk. Bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladık. Gözlerimiz elektriğe tutulmuş gibi devamlı açılıp kapanıyor ve kapıdan hiç ayrılmıyordu. Çünkü bütün hayatımız, canımız, işte şu kapının gizlediği evdeki kadına bağlıydı. O kapı bizim mutluluğumuzu saklayan büyük ve kutsal bir şeydi. Bir saat mi, bir gün mü, bir yıl mı yoksa bir asır mı beklemiştik? Saniyeler bir asırdan daha uzun geliyordu ve biz dönüp dolaşıp gözlerimizi kapının deliğine dikiyorduk. Nihayet ve işte nihayet ihtiyar bir madam kapıdan çıktı. Etrafına baktı. Bizi gördüğü zaman hafif bir baş selamı ile bize kendisini tanıttı. Daha fazla sağa sola bakmadan ilerlemeye başladı. Durmadan gidiyordu. Biz de arkasından hızla ilerliyorduk. Madam bir köşeyi döndü bir sokağa saptı. Onu gözden kaçırmamak için hızlı hızlı yürüyor hatta koşuyorduk. Nihayet Madam sağ köşedeki bir evden içeri girdi. Kapıyı a açık bıraktı. Biz de madamın arkasından hemen içeriye daldık. Aklıma bin bir garip düşünce geliyordu. Kapıdan içeri girince bir kadın sesi:

“Vay efendim, hoş geldiniz” dedi. Bir de baktık bizim madam. Vay kurnaz vay! Ne zaman bu eve gelmiş, ne zaman

girmiş, Mösyö Fabier ile ağzımız açık kaldı. Hayret içinde idik. Gerçekten tuhaf bir durumdu. Ne ise yukarı odaya çıktığımız zaman onun da sırrını öğrendik. Madam kızakla içeri girince hemen çıkıp buraya gelmiş. Biz de görmemişiz. Mösyö Fabier'e:

“Fabier” dedim, “Bu ders olsun. Biz polis hafiyeliği yapamayız.”

“Nasıl?”

“İşte beklediğimiz madamı kaçırdıktan sonra bizim gibi polis olur mu?”

Gülüşmeye başladık. Bizim madam bir aralık odadan dışarı çıktı. Birkaç dakika sonra elinde büyük bir tepsi ile içeriye girdi. Yemekleri önümüze koydu. Gerçekten acıkmışız. Hele ben iki günden beri kaçış sevdasıyla hiçbir şey yememiştim. Yemeği yedik. Takip ettiğimiz ikinci madam da kapıdan içeri selamsız girdi. Madam bizi bu ikinci madamla tanıştırdı. Madamın da ikinci kılavuz olduğunu söyledi. İki madam iki erkek konuşmaya başladık. Tabii konuşmalarımız hep kaçış konusu üzerine idi. Kılavuzların ikiye çıkmasında iki arkadaş da memnun olmuştuk. Gerçi aklımızda bir ukde olarak kalan Çelyabinsk geçidini bir dakika bile unutamiyorduk. Nitekim bu endişemizi madama açıklamaktan da çekinmedik. Yeni madam bizim bu endişemize gayet sakin bir şekilde cevap verdi:

“Ne korkuyorsunuz? Daha dün iki Macar subayı kaçırdım. Yine de, daha önce yakalanan Alman subaylarından sonra burada sıkı bir denetim vardır. Fakat bunların hepsi, bir heyecan doğurmakla kalır. Burada bizim de adamlarımız var. Bunlar da, denetim yapan görevlilerdir.” dedi.

Bir iki satırlık söz, bizi bir iksir⁷ gibi etkilemişti. İçimde büyük bir ferahlık duydum. Sanki yurduma kavuşmuş gibi heyecana kapılmıştım. Demek ki... Demek ki sonunda kurtuluyorduk. Ancak madam daha sözünü bitirmemişti:

“Mösyöler, şimdi biz her ihtimale karşı, bütün tedbirlerimizi alalım. Aslında Çelyabinsk’e daha üç şehir var. Omsk... Tomsk... Bu istasyonlardan sonra bunları düşünüyoruz. Şimdi yapacağımız iş, siz iki arkadaş, sabahleyin erkenden evden çıkacaksınız. Tarif edeceğim sokaktan, doğru istasyona giden büyük yol üzerinde, birkaç yüz metre yürüyecek ve bize katılacaksınız. Biz de, kızaklarla geleceğiz. Siz ise, yol üstünde birlikte değil ayrı ayrı gideceksiniz. Bunun için siz Vehbi Bey, biraz daha uyanık olmanız gerekiyor. Çünkü Mösyö Fabier bir ölçüde Rusça söz söyleyebiliyor. Siz pek az... Bu nedenle, söylenecek sözlere hiç cevap vermeden yürüyecek ve ilerleyeceksiniz... Bu yol çok uzun sürmeyeceğinden, biz kızaklarla yetişeceğiz. Kızakta da aynı biçimde, hiçbir ses yok. Dediğim gibi, yaralı bir amelesiniz. Verilecek cevapları biz biliriz, veririz.”

Üç saatlik görüşmeden sonra, kararımız böyle çıkınca madamlar “Allah rahatlık versin.” dediler ve odalarına çekildiler. Biz iki arkadaş da o gece bizim için hazır edilen odaya çekildik. Burada bir tek yatak vardı. Ne önemi var! Hemen soyunup yatağa girdik. Fakat uyku nerde!.. Durmadan sağa sola dönüyorduk. Sonunda kalkıp bir sigara yaktım. Bir daha, bir daha... Mösyö Fabier ile sürekli konuşuyor, kadının sözlerine kesin gözüyle güvenip güvenemeyeceğimizi tartışıyorduk. Sonunda:

iksir: İçinde bulunulan sıkıntıya iyi geldiğine inanılan, iç ferahlatıcı ilaç ya da sıvı.

“Adam sen de! Rus Çarlığı’nın kahramanlarıyla yarın istasyonda çarpışacağız. Onların ellerinde silahları var, bizim elimizde ise bir hiç... Sonuç olarak, ya bizim kelle uçacak ya da amacımıza ulaşacağız.

Benim bazen ürkek, bazen korkusuzca söylediğim bu sözler Mösyö Fabier’in çok hoşuna gitmiş olacak ki, “Yaşa!” diye bağırdı. “Yaşa...”

Göze uyku girmedikten sonra... “Yaşa...”

Yaralı Rus Madencisi Rolünü Ya Başaracağım Ya da Öleceğim

Gerçekten, gözümüze uyku girmesine imkân yoktu. İşte horozlar da ötmeye başlamıştı. Sabah yaklaşıyor olmalıydı. Çok geçmeden, ufukta hafif bir aydınlık belirdi. Demek şafak söküyordu. Biraz sonra, aşağıda bir gürültü başladı. Acaba demeye kalmadı madam kapıyı tok tok vurdu.

“Pardon, mösyöler, artık vakit geldi.”

Biz, sanki uyuyacak gibi soyunmuştuk. Gözümüzü kırpmadan, giysilerimizi yeniden giyiniyorduk. Doğrusunu söylemek gerekirse, boşu boşuna zahmet ettiğimize ikimiz de pişman olmuştuk. Neyse... Talih bakalım ne gösterecek diye, hazırlandık. Sağlam ve soğukkanlı... Ürkek ama mütevekkil⁸, merdivenlerden aşağı inmeye başladık. Kapı arasında kapıldığım heyecanı bir türlü anlatamam.

İdam sehpasına gönderilir gibi kalbim çarpıyor, gözlerim kararıyordu. Ne oluyorduk, niçin sararıyordum? Esaret daha

8 mütevekkil: Her işini Allah’a bırakmış, yazgıya boyun eğmiş.

ımı iyiydi? Hayır... İçinde bulunduğumuz tehlike ve yabancı bir ülkedeki garip durumumuz, yüreğimize korku veriyordu.

“Gidiyoruz değil mi?”

“Evet, Mösyö Fabier. Hem de hemen. Baksana bana, yaralıyım.”

“Alaycılığa başlama.”

“Haydi, kapıyı aç. Madam geliyor.”

Madam gelirken, ben kapıya koştum. Hep birlikte, dışarıya fırladık. Bir iki köşeyi döndükten sonra madam sokağı gösterdi ve:

“Doğru” dedi. “Hiçbir yere sapmadan ilerleyin. Fakat karar gereğince...”

Biz heyecandan kararımızı unutmuştuk. Birbirimizden ayrılmak bile istemiyorduk. Hani küçük kuş yavruları vardır, ufak bir tehlikede hepsi birbirinin yanına sokulurlar... Biz de böyle kendiliğinden birbirimize sokuluyorduk. İster istemez, ikimiz de birbirimizden ayrıldık. 30 metre kadar ileriden yürüyordum. Ortalık henüz ağarmış, insanlar tek tek yollara dökülmeye başlamış, işlerine gidiyorlardı. İlerledikçe, arada sırada arkama bakıyor, arkadaşımı yitirmemek istiyordum. Çünkü ilerledikçe, her sokak başından çıkan iş gücü sahipleri, yavaş yavaş caddeyi dolduruyorlardı. Kalabalık arttıkça, bendeki heyecan da artıyordu. Çünkü her dakika, her saniye sağımdan solumdan geçen herhangi bir adam dikkatlice yüzüme bakınca, “Acaba?” sorusu elimde olmadan tıımı kemiriyordu.

Epeyce yol almıştım. Arkama dönüp baktım. Mösyö Fabier ile şimşeklenmiş gibi, gözlerimizle konuşuyorduk.

Kızıktan eser yoktu. Fakat heyecandan titriyordum. Böyle bir dakikada, o “Acaba?” beynimi kurt gibi kemirmez mi? Çünkü en sonunda, bu kadın da bir yabancıdır. Güvenilmez. Ben böyle kendi kendime, binbir felaket eserini fikrimden geçirirken, uzaktan bir kızak çıkıverdi.

“Oh... İşte geliyor.”

Hemen yolun ortasına çıkıp kızıağı bekledim. Birkaç dakika sonra yanımıza yaklaşan kızakçı, benim yol üstünde durduğumu görünce kızıağı durdurdu. Ben ne söyleyeceğimi şaşırmış bir durumdaydım. Kendimi toparladım ve koşa koşa, sanki caddenin bir yanından öbür yanına geçiyormuşum gibi atıldım. Bu kızak böyle geçtikten sonra, Mösyö Fabier de arkadan yetişti. Artık ne olursa olsun dedik, birlikte ilerlemeye başladık.

Durmadan madama söyleniyorduk. Zaten bizim başka neye gücümüz yeterdi ki?..

Biraz yürüdükten sonra, arkadaşşımdan ayrılmak zorunda kaldım. Deli gibi dolaşmaya başladım. Ortalık büsbütün aydınlanmıştı. Cadde üzerindeki kalabalık da sürekli artıyordu. Her adımda, büyük bir düşünceyle çarpışıyorduk. Gerçekten bu konuda hakkım da vardı. Bir uygar kentte ağzı, burnu, kulağı sarılı bir adam, bir cadde üzerinde aşağı yukarı dolaşılıyor. Sırtında bir Rus giysisi varsa da Rusça bilmiyor. Her adımda bütün çabamıza karşın, acemilik gösteriyoruz. Böyle bir adam, elbette bir yabancıdır. Üstelik kuşkulananılacak bir yabancından başka bir şey değildir. Nitekim en ufak bir soru, bu soruların hepsini birden çözmeye yeterdi.

Neyse... Talih bize sürekli yardım ediyordu. Ya da bizim tedbirli davranışlarımız, böyle şeylere engel oluyordu. Bu

düşünceyle giderken bir kez daha arkama baktım. Elimde olmadan, “Oh!.. İşte iki kızak geliyor. İnşallah onlardır!” diye bağırdım. Biraz sonra da fark ediverdim. İşte kılavuz...

Caddenin üzerine çıktım ve ilerlemeye başladım. Birkaç dakika sonra, kızak yanıma yaklaşıncı kızağa sıçradım. Çünkü plan gereğince birinci kızağa ben, ikinci kızağa arkadaşım binecekti. Kendimi kızağa atınca, nasıl sevindiğimi anlatamam.

Arkama bile bakmadan, gözlerimi ileri dikmiş, kılavuz madama emrediyordum:

“İleri!..”

Gerçekten, bu durum karşısında ileriye gitmekten başka çare yoktu. Epeyce gittik, arkama bakmadım. Arkadaşımın kızağı da aşağı yukarı 300 metre arayla bizi izliyordu.

Kalbim çarpıyor, heyecandan titriyordum... İşte istasyon... İşte askerler... İşte polisler... Korkunç bir kalabalık. Ellerindeki beyaz kâğıtları açıyorlar, kapatıyorlar, okuyorlar, okutuyorlar. Sonra yeniden merdivenleri çıkıyorlar, aşağı iniyorlar. Korkunç bir telaş var. Ne oluyoruz! Ben, yaralı Aleksandrov: Maden amelesi. Niçin bu kadar telaş ediyorum?.. Neden? Fakat buna verilecek cevabı, iki madamla biz iki arkadaştan başka kimse bilmez... Neyse... Bir saatten beri istasyonun bir köşesinde eşya gibi gözükken bir iki yastığın başında oturuyordum. Madamlar ve arkadaşım, biraz ileride... Gözlerimi onlardan ayırmak istemiyorum. Fakat verilen buyruk ve görev beni onlara bakmaktan alıkoyuyordu. Çünkü ben Aleksandrov. Daha bir saat önce kızaktan, elimden kolumdan tutularak indirilmiştim ve şu kanepenin üzerine oturmuş bir yaralı ameleym.

Bu saçmalıkları düşünürken, kendimden geçmişim. Gözlerim kapanmış, sanki uyumuşum. Birdenbire, omzuma bir elin iki kez sert sert vuruşuyla uyandım. Başımı kaldırıncaya kadar gözüm koptu, ağzıma geldi. Bir de ne göreyim, bir polis memuru Rusça birçok sözler söylüyor.

Eyvah! İşte ilk ve son görevimi –ya da rolümü– yerine getirme zamanı gelmişti. Hemen inlemeye ve yaralı bir adam gibi oflayıp puflamaya başladım. Ben rolümü henüz bitirmeden, bereket versin karşıdan bizim madam yetişti. Gelir gelmez polisle gülüşerek şakalaşmaya, karşısında binbir cilve yapmaya başladı. Fakat hayret!.. Bizim Yahudi madam da ne kadar güzelmiş! O dakikaya kadar farkında bile değildim. Yüzü gözü kalın kürkleri içinde saklanan bu madam, âdeti ender bir Yahudi güzeliymiş. Yüzünü gözünü açınca, bu güzelliği bir kat daha ortaya çıkmış. Böyle felaketli bir anda benim bile hoşuma giden madam, polisin karşısında hava yapmaya başlayınca polis de gevşedi ve arkadaşlarına, “İdi Zuda!” diye bağırdı. Birkaç dakika sonra benim başımda beş altı polis toplanmış, madamla şakalaşıyor, cilveleşiyorlardı. Bizim buradaki durumumuz her ne kadar biraz garip biçimde sürüyorsa da ben bu gariplikleri görmemezliğe ve işitmemezliğe vuruyordum.

İstasyonun kampanası çalmamış olsaydı, bu durum biraz daha sürecekti. Fakat kampana çalınca madam hemen, “Pardon” dedi, koluma girdi. Beni, o zavallı, yaralı ameleği sürükleye sürükleye vagonlardan içeri soktu, vagonun bir köşesindeki kanepenin üzerine oturttu. Yanıma da iki yastık koydu. “Şimdi gelirim.” dedi ve gitti. Ben vagonun köşesinde büzülmüş oturuyordum, yan gözle de istasyona bakıyordum. Gene o cilveleri, o bakışlarıyla koşa koşa polislerin yanına gitti,

elindeki kâğıtları gösterdi. Onlar birer imza attılar. Madam sonra merdivenlerden yukarı çıktı. Artık madamı da yitirmiştim. Vagonda benden başka da kimse yoktu. Heyecan üstüne heyecan yaşıyordum. Fakat garip şey, insan her şarta alışıyor.

Nitekim en tehlikeli olan şu durumda, insanın kalbi çarpıyor. Daha fazlasını düşünmüyordum. Düşünseydim ne olacaktı? Hiç. Hiç ama şu dakikada karşıma çıkacak olan bir adam, bir anda benim ve arkadaşlarımin felaketine yol açabilirdi. Hatta saçmalayacağım iki Rusça sözcük, bizim kim olduğumuzu belli edecekti. Durum böyle olduğundan, daha hiç düşünmeden, belli de etmeden, titremeden, yalnız kalbim çarparak beklemeye başladım. “Tevekkeltü alallah...” diyordum. Fakat böyle bir dakikada bundan başka neye başlayabilirdim? Neyse, ben böyle düşünürken bir de baktım, Mösyö Fabier bir atılışla içeri girdi. Bize doğru geldi. Bir elinde büyük bir bavul, öbür elinde başka bir bavul, sağa sola bakarak ilerledi. Benim kompartımana gelince durdu:

“Vay canına, bu yaştan sonra alnımızda hamallık da yazılıymış... Şaka maka ama öyle. Hamallık da meslekmiş. Tevekkeli, iki adımlık yere yüzlerce kuruş istemiyorlardı... Hakları da varmış.”

“Niye?” dedim.

“Görmüyor musun yahu? Yüz kilo yoksa da... Neyse, işte oldu. Pasaportlarımız, muayene kâğıtlarımız tamam. Artık geniş nefes almak gerek...”

Cebinden çıkardığı sigarayı bana da tutmadan edemedi. Rahatlamış bir hâlde ve güven içinde sigaraları karşılıklı tellendirmeye başladık. Ben kâğıtların içyüzünü, pasaportların ayrıntılarını bilmek istemiyordum. Buna gerek de yoktu.

Mademki Fabier güven içindeydi, benim de güven içinde olmaktan başka çarem var mıydı?

Sigarayı bitirdim. Pencereden atarken bizim vagonda korkunç bir âlem başladı. Vagona dolan yolcular, ellerinde paketler, birçok yer kapıştılar... Kendi kendilerine yerleşiyorlardı. Anlaşılan, hareket saati yaklaşmıştı. Sonunda şimendifer beş dakika düdüğü öttürdü. İstasyondaki korkunç kalabalık, vagonların yanına yaklaştı. Ağlayan, allahaısmarladık diyen kızlar, kadınlar, çocuklar, yaşlı adamlar, mendil sallayarak vedaya başlamışlardı. Mösyö Fabier yerinden bile kıımıldamıyor, hiçbir telaş göstermiyordu. Fakat benim içimi bir kuşku kurdu kemirmeye başlamıştı. Bunu da Mösyö Fabier'e açtım:

“Yahu bizim kılavuzumuz nerede?”

“Sana ne?”

Tam da sorumun cevabıydı!.. Ben nelerden bile kuşkulanıyordum, o nasıl umursamaz cevaplar veriyordu.

“Adam sen de, aldırma... Şimdi gelir.”

Şimendifer son düdüğü öttürdüğü hâlde, hâlâ madamlar yanımıza gelmemişti. Ben bunları düşünürken şimendifer hareket etti. İstasyon arkada kaldı. Telgraf direklerini saymaya bile başladık. Ben Mösyö Fabier'in kendinden emin bir biçimde, umursamazca verdiği cevap üzerine, biraz daha sakın otururken, bu sakar Mösyö Fabier:

“Fakat bu kadınlar nerede kaldı?” dedi.

“Yine polislerle cilveleşiyorlar.”

“Olur ya... Biraz önce istasyonda amma da baldızladık ha... Bereket versin, aldırış etmedim...”

“O değil ama polisler geldi, birkaç soru sordu. Az kalsın yakalanıyordum. Baldızcık diye alay ettiğin madamların cıvılları olmasaydı, hâlimiz haraptı.”

“Ben de öyle ya, neyse atlattık.”

Biz böyle konuşurken bir de baktık, kılavuzlarımız kompartımana girdiler. Mösyö Fabier:

“Nerde kaldınız?” diye sertçe sorunca:

“Ne yapalım, işimiz vardı. Hem siz susun bakalım...” diye bizi payladılar.

Mösyö Fabier hiç istifini bozmadı. Sigara paketini çıkardı, madamlara tuttu. Hep birlikte tellendirdik. Ortada hiçbir olay yokmuş gibi sakindik. Bu sırada kapı açıldı. İçeri bir polis, bir kondüktör girdi. Biletlerle pasaportlar kucağımızdaydı. Kondüktör biletlerimize baktı. Polis efendi kaşını gözünü kaldırarak pasaportlara baktı, kenarına bir imza atıp geçti. Bitti. Ben korkuyla büzüldüğüm köşeden, bu görüntüyü seyrediyordum. Görevliler gidince geniş bir soluk aldım. Artık denetim falan kalmamıştı. İkinci istasyona kadar rahattık.

Üç gün boyunca durmadan trende gittik. Yirmiyi aşkın ufak istasyondan geçtik. Hepsinde binbir tehlike ve felaket beklese de kılavuzumuz olan kadınların cesaret ve güzelliği sayesinde hiçbir engelle karşılaşmıyorduk. Onlara yardım etmek için, biz de bir falso yapmamakta elimizden geldiği kadar başarılı olmaya çalışıyorduk. Nitekim bu basiretli davranışımız sayesinde, üç günde yirmiden çok istasyonu geçtiğimiz ve her istasyonda birçok soruyla karşılaştığımız hâlde, en ufak bir güçlük çekmemiştik.

İnsan bir kere ölür, fakat yüzlerce, hatta binlerce kez ölüm tehlikesi geçirir değil mi? Yaşamın ve deneyimin verdiği felsefeyi zihnimde tartıştıkça, hiçbir harekette olağanüstülük bulmuyor, sakın ve sessiz oturuyordum.

Bununla birlikte, ne olursa olsun, bütün bu sözlerin laf olmaktan öte gitmediğini söylemek de doğru olsa gerek. Milyonlarca kez “Adam sen de...” demiş olmama karşın hâlâ, ayrıldığım karargâhı, birkaç gün sonra geçeceğimiz istasyonları düşünmekten kendimi alamıyordum. Geçmişle gelecek, gözümün önünde hep canlı bir tablo gibi yaşıyordu. Nasıl yaşamasın; Sibirya’da bulunan o esir kampındaki akşamları, Laz kıyafeti, Çerkez giysileri ve Kazak çizmeleriyle karmakarışık bir durumda Türk, Alman, Avusturya-Macar subaylarıyla şakalaşan ve oranın en şen, en şuh adamı olan benim birkaç günlük yokluğum, dikkati çekmemiş midir?

Hele zavallı asker İsmail’in, benim yerime üstlendiği rolü düşündükçe tüylerim ürperiyordu. Her gün yoklamaya gelen Ruslar, acaba ne yaptılar? Eğer bu konu anlaşıldı ise, işte o zaman felaket başlamış olmasa da bizi bekliyor demektir. Çünkü herkes biliyordu ki ben kaçarsam kesinlikle Bakü yolunu yeğlerim. Bu durumda böyle bir olay duyulunca, Bakü yolu üzerindeki bütün istasyonlara ve geçit yerlerine telgrafla bilgi verileceği apaçıktı. Bu yüzden böyle ufak bir olay, iki gün sonra uğrayacağımız Omsk, Tomsk ile Çelyabinsk geçitlerinden birinin, gerek bizim gerekse kılavuz madamların mezarı olmasına kesinlikle yeterdi.

Üç gün içinde, yerimizden kalkarak yaptığımız tek bir iş vardı: Uyumak. İki arkadaş ve iki de madam, bütün çabalarımıza karşın konuşulacak bir şey bulamıyor, sürekli

uyuyorduk. Elimizden ne gelirdi ki! Bütün düşünceler, geçmiş gelecek hülyaları sonunda birer hayal değil miydi? Meğer bu uykularımız, çoğu kez bizden yana sonuçlar vermiş. Her ufak istasyonda üstünkörü denetime gelen ve pasaportlara bakan denetim görevlisi ve polisler bizim yanımıza gelince, kılavuzumuz olan kadınlar hemen pasaportları gösteriyorlar ve atlatıyorlarmış. Yine de birkaç kez önemli tehlikeler atlatılmış. İşimiz gücümüz tehlike atlatmak ve uyku olduğu için, sürekli bunları düşünüyordum.

Arkadaşım Fabier ile de, üç günde üç sözcükten çok konuşmamıştık. Bunun nedeni, bir türlü kendimizi kurtaramadığımız hayalin kepezeliği idi.

Ya iki gün sonra uğrayacağımız Omsk ya da Tomsk kentinde ya da Çelyabinsk'te yakalanırsak?.. Omsk ya da Tomsk'ta denetimlerden nasıl kaçacağız?

İçimi kemiren bu dertlerden aptal olmuş, arada sırada başımı pencereden uzatıp bakıyordum.

Kalbimde korkunç bir çarpıntı var. Çünkü bugün Tomsk istasyonuna uğrayacağız. Acaba neden korkuyorum. Ben, istemeden maden amelesi oldum. Omsk olmuş, Tomsk olmuş bana ne! İşin iç yüzü hiç de öyle değil. Şimendiferde söylenenlere bakılırsa, Tomsk kenti askerle, polisle doluymuş. Hemen her trende mutlaka 3-4 kez kaçak esir yakalandığından, Rus hükûmeti geçit yeri olan bu kentlere önemli sayıda denetim görevlisi atamış. En ufak bir olay ve kuşku üzerine hemen korkunç bir araştırmaya başlıyorlarmış. Kısacası, çok sıkı bir denetim varmış. Kalbim çarptıkça heyecandan titriyor ve şimendifer hızla ilerledikçe ne yapacağımı şaşırtıyordum. Hatta öğle olmasına karşın bir lokma yemek için

iştah bulamıyordum. Açlıktan mı yoksa tehlikenin verdiği korkudan mı kendimden geçmişim.

Bilmem ne kadar uyudum. Birdenbire sert bir elin ayağını çekmesiyle uyandım. Bir de gözümü açtığımda... Nasıl olup da o anda ölmediğimize şimdi şaşıyorum. Karşımda süngülü dört er, yanlarında iki subay, bir polis memuru, iki sivil. Arkadaşım Mösyö Fabier ayakta sararmış, titreye titreye duruyordu. Hemen gözlerimi kapadım. İstiyordum ki bu gördüğüm gerçek, bir hayal olarak kalsın, bir düş olsun. Gözlerimi kapatınca durumu düşündüm. Tepeden tırnağa heyecan içindeydim. Birdenbire korkunç bir hareket vücudumu kapladı. Arkasından korkunç bir ter bastı. Başımda palto, bir yandan titriyor, bir yandan ter döküyordum. Şimdi ne yapacaktım. Konuşulan lafları dinledim. Ruslar sürekli söylüyorlar, jandarmalar hızlı hızlı ve sert sert konuşuyorlar, Fabier de titreyerek bir şey anlatıyordu. Korkudan dilim tutuldu. Ağzımda yuvarladığım üç dört sözcüklük Rusçayı da düşünme düşünme bulamadım. Ne yapacaktım. Ne olacaktı?..

Benim hiç istifimi bozmadan uyuklamayı sürdürüşüm, sanırım ki polisleri kızdırdı. Aynı kişi, bütün gücüyle pantolona bir kez daha yapıştı ve çekti. Az kaldı kanepeden yere düşecektim. Artık ne olursa olsun, deyip başımı kaldırdım. Jandarmalar, polisler beni görünce birdenbire sustular ve geri çekildiler. Ben kendi durumumu unuttuğum için, onların çekilmesine şaşırdım. Sonra birdenbire aklım başıma geldi. Yüzüm gözüm sargılı, kollarım bağlı, öylece doğrulunca, jandarmalar büyük bir kabahat yapmışlar gibi, sanırım korktular. Fakat ortada duran Kazak, hiç korkmadan ve titremeden adımı sordu. "Aleksandrov" dedim. Rus rolü yapmak gerekti. İnleye inleye başım üzerine kanepeye atıldım. Gözlerimi kapattım.

() dakika, acı bir feryat koyverdim. Bizim kılavuz kadın, kapıdan içeriye girmişti. Hemen jandarmalara ve subaylara korkunç biçimde böğürmeye başladı. Arada sırada da, yüksek sesle ve ortaya söylediği sözlerle, yaralıya niçin dokunduğunu soruyor ve dünyada artık acıma kalmadığından yakınıyordu.

Belki on dakika süren bu uzun tartışmayı, kaputu başıma çekmiş olarak dinledim. Fakat her dakika bana bir yüzyıldan çok geliyor, vücudumdan okkalarca ter döktürüyordu. Terden sıırıslıklam olmuşum. Her saniye, işte şimdi derken, jandarmaların, subayların kahkahayla gülmeye başladıklarını işittim. Acaba ne oluyordu? Yavaşça başımı kaldırdım. Bizim kılavuz Yahudi madam sırtından kürkünü atmış, billur gibi vücudunu ortaya çıkarmıştı. Jandarmaların karşısında binbir işveyle bir şeyler konuşuyor, Mösyö Fabier'den aldığı sigaraları ayrı ayrı onlara da tutuyordu. Polisler sigaraları aldıktan sonra allahaısmarladık deyip ayrıldılar. Ben, herifler defolur olmaz başımı kaldırdım. Ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi şaşırmıştım. Bizi yalnız bıraktıkları için kılavuzlara kızmak mı yoksa gülmek mi gerektiğini bile ayırt edemiyordum. Bereket versin, benim bu bilinçsiz dakikamda Mösyö Fabier yardımına yetişti ve madamlara korkunç bir biçimde bağırdı:

“Niçin bizi bıraktınız?”

“Dışarı çıkmak gerekmişti.”

“Allah belanızı versin. Az kaldı hepimizi geberettirecektiniz.”

Mösyö Fabier'in sözleri biter bitmez, ben sürdürdüm ve kavgayı tamamladım. Ama epey sonra, madamların kalbini kıldığımızı anladım ve bizi bağışlamalarını istedim.

Neyse, bu da böyle geçti. Fakat tren hâlâ kalkmıyordu. Her dakika yeni bir felaket doğurabileceği için, korkudan trenin bir an önce kalkmasını diliyordum.

Benim bu dileğimi de Cenabı Hak kabul etti ki birkaç dakika sonra keskin bir düdüğün ardından şiddetli bir kampana gürültüsü geldi. Şimendifer homurdana homurdana hareket etmiş, ilerliyordu. Ufak ufak evler, köşkler derken telgraf direklerini saymaya başlayınca, arkadaşım birden:

“Geçmiş olsun Vehbi, geçmiş olsun madamlar.” dedi. Hepimizin ellerini sıktı. Gerçekten büyük bir felaket atlatmıştık. Fakat ben, kan ter içinde kaldığım için madama dedim ki:

“Herhâlde siz benim kadar heyecan çekmediniz... İşte bakın ne durumdayım.”

“Belli, kan ter içinde kalmışsın. Ama daha, çok ter dökersin, korkma...” demez mi?

“Sayenizde,” dedim ve hemen sordum:

“Peki, nasıl oldu da bizi yalnız bıraktınız?”

“Anlattık ya. Fakat Vehbi Bey siz ne yaptınız?”

“Ben mi ne yaptım? Altıma salıverdim.”

Madamlar gülüşürken Mösyö Fabier anlattı:

“Bana sormuyorsunuz. Herifler bana birçok laflar söyledi. Ben yarısını anladım, yarısını anlamadım. Hemen adımlı, babamın adını söyledim. Onlar da seni sordular. Hasta biri, dedim. Seni uyandırmak istediler. Fakat uyandıramayınca kızdılar, ayağını çekmeye başladılar. İş felaket aşamasına gelmişti ki madamlar yetiştı.”

Biz kabahati onun bunun üstüne atarken gece yarısını etmişiz. Uykusuzluktan ve felaketin verdiği bitkinlikten gözlerimizi kapadık. On iki saat aralıksız uyumuşum. Gözlerimi açtığım zaman akşamüzeriydi. Artık açlık ve susuzluğa alıştığımız için, on iki saat yemek yememek bizim için bir olağanüstülük değildi. Mösyö Fabier ile biraz konuşurken tren birdenbire durdu. Baykal Gölü kıyısında mıyız. Tren köprülerden, tünellerden geçeceği için, vakit gerekiymiş. Birkaç saatlik yoldan sonra bu da bitti, şimendiferin tehlikesi bitmedi. Bizim bu tehlikemiz ne olacaktı? İşte o ünlü kentte, Omsk'ta olacaktık. Denetim Tomsk'tan daha sıkıydı. Fakat dedim ya, insan bir kez ölür ama binlerce kez ölüm tehlikesi geçirir. Hiç istifimi bozmadım. Artık kurnazlığı öğrenmiştim.

Nitekim iki gün sonra Tomsk'u da geçmiş olarak, en çok korktuğumuz Çelyabinsk'e doğru yol alıyorduk.

Trenimiz durmadan ilerliyor, ilerledikçe keskin düdüğünü çalıyordu. Fakat her düdüğü çaldıkça heyecandan işkence ve azap terleri döküyordum. Çelyabinsk, yani günlerce gözümüze uyku girmesine engel olan ve bütün yaşamımız için en büyük dönüm noktası olacak o kente giriyorduk. Bu öyle bir kentti ki buradaki en ufak bir aksilik belki de ölümümüzle sonuçlanacak ve kent bize mezar olacaktı. Gözümün önünden milyonlarca hayal art arda geçiyordu. Ne yapacaktık? Nasıl davranarak bu belalı istasyondan kurtulacaktık? Ben trende hep bunu düşünürken, girerken ahbap olduğumuz bir Rus da benim zaten yüreğimi yakan istasyonla ilgili daha başka bilgiler vermez mi? Kuşkusuz bizim esirlikten kaçan iki düşman subayı olduğumuzu bilmediği için safça bir kesinlikle:

“Ah Çelyabinsk! Biliyor musunuz, son günlerde o kadar sıkı bir denetim altına alındı ki bir yabancı için geçmek imkânsızdır. İşte ben, bir Rus’um değil mi? İki hafta önce bir işim için gitmiştim. Trenden inip denetimlerden kurtuluncaya değin akla karayı seçtim. Binbir sorgu... Neymiş, kaçak esir arıyorlarmış. Bizim trende tam dört tane Macar esir yakaladılar ve götürdüler. Fakat azizim, o Macarlar da o kadar mükemmel Rusça biliyorlardı ki nasıl yakalandıklarına hâlâ şaşarım.” diyordu.

Ben bu sözleri işitince, soğuk terler dökmeye başladım. Önceden de kalbimi kemiren kurt, demek ki pek de yok yere değilmiş. Ancak şimdi yapılacak iş, bu beladan kurtulmanın yollarını saptamaktı. Fakat yalnız başına nasıl olacaktı? Benim tanıyıp bilmediğim bir ülkeyle ilgili vereceğim karar pek çocukça olacak, belki benimle alay edilmesine bile yol açacaktı.

Çelyabinsk’e Girmeden Trenden Atlıyoruz

Böyle düşündükçe dakikalar, saatler ilerliyordu. Ne olursa olsun dedim ve Mösyö Fabier’e kaygılarımı anlatmaya karar verdim. Neyse, çok geçmeden kompartıman komşumuz Rus kendi yerine geçti. Ben bu fırsatı kaçırmadım. Mösyö Fabier’e:

“Biraz ciddi görüşelim.” dedim.

“Gerçekten öyle. Bela saati yaklaşıyor değil mi?”

“Evet, ancak burada konuşamayız.”

“Nerede?”

“Abdesthanede...”

“Pekâlâ.”

Haydi, der gibi kaşlarını gözlerini oynattı. Ben, yüzü gözü sargılı maden amelesi Aleksandrov, inleye inleye kalktım ve abdesthanenin yolunu tuttum. Tren hızla gittiği için korkunç şekilde sarsıntı yapıyordu. Bu sarsıntıların işimize çok yaradığını söylemek zorundayım. Ben yaralı amele, başka zamanlar da kanepelere tutuna tutuna yürümek zorunda kalıyordum. Fakat bu rolü yapmak için epeyce bir deneyim gerekiyordu. Oysa trenin sarsıntısı, hiçbir deneyimden yararlanmadan hasta rolü yapmama yardım ediyordu.

Abdesthaneye gittikten birkaç dakika sonra da Mösyö Fabier yanıma geldi. Hemen abdesthaneyi kilitledik ve dertlerimizi konuşmaya başladık. Benim bütün kaygılarım, Mösyö Fabier'in de en büyük derdiydi. Ben söyledikçe o hak veriyor, o hak verdikçe ben de art arda söylüyordum. Bilmem ne kadar söyledim, sonunda bütün kaygılarıma hak veren Mösyö Fabier:

“Şimdi ne yapacağız?” dedi.

“İşte onu konuşacağız.”

“Sen ne düşünüyorsun?”

“Gayet basit. Madamların anlattığına göre tren istasyona geceleyin saat onda giriyormuş. Biz buna göre kendimize bir kaçma planı yapalım. Yani tren istasyona girerken yavaşlar. O yavaşladığı sırada trenden atlayalım.”

“Nasıl Vehbi, nasıl?.. Memleketi bilmeyiz, yeri bilmeyiz, yurdu bilmeyiz.”

“Acele etme. Bu mübarek memleketi işte görüyoruz, baştan başa kurt diyarı. Bu yüzden buradaki gepgeniş tarlalardan

yararlanmak çok kolay olacaktır. Trenden atlayınca, şimendiferin gittiği yönde ilerleriz.”

“Kılavuzlarımızı ne yapacağız?”

“Onlara da bizimle atlamalarını öneririz. Eğer kabul ederler de trenden bizimle atlayabilirlerse artık bizim için hiçbir korku ve kaygıya yer yok demektir.”

“Gelmezlerse?”

“O zaman ya Allah... Başımızın çaresine bakarız. Ne yapalım. Dert işte burada... Asya-Avrupa yolu üzerindeki ünlü Urallar da bizim için mezar olsun. Ya da...”

“Çok güzel söylüyorsun Vehbi. Ama içimde büyük bir korku var.”

“Tam korkulacak zamanı buldun. Şimdi korku morku yok. Hemen kararımızı uygulayacağız. İstasyondaki denetim görevlilerinin ağzına güzel, olgun bir meyve gibi düşmekten, teslim olmaktan ve sonunda da büyük bir felaketle karşılaşmaktan, teslim olmamak daha iyidir. Böylelikle, hiç olmazsa kurtulma yolu binde, milyonda bir de olsa kesinlikle olacaktır. Fakat istasyondan kurtulma yolunu şu dakikada göremiyorum. Çünkü senin ve benim bildiğim Rusça, bizim mezarımızı kesinlikle kazdıracaktır.”

Mösyö Fabier benim açıklamalarımı yerinde buldu. Çaresiz, “Peki” dedi. İkimiz de abdesthaneden çıktık. Madamların yanına geldik. Kılavuz madamlara hemen kararımızı bildirdik.

Madamlar, “Allah göstermesin, Allah göstermesin!” diye çığlığa başlamasınlar mı? Durumu anlattık, felaketleri açıkladık. Sonuç olarak:

“Vallahi Mösyöler... Biz yaşamımızı tehlikeye sokamayız. Siz nasıl isterseniz öyle yapınız. Fakat bundan sonra sizinle yeniden buluşma olanağı da kalmayacaktır. Çünkü burada tanıdık hiç kimsemiz yoktur. Sizin de yok. Öyleyse adres vererek de buluşamayız. Çünkü kenti bilmiyorsunuz. Şimdilik, ‘adiyö’ demekten başka çare yok. Bizden umudunuzu kesiniz, Allah yardımcınız olsun...” dediler.

Madamlardan bu cevabı alacağımızı önceden çok iyi bildiğimiz için:

“Pekâlâ, biz başımızın çaresine bakarız.” dedik ve kendi hazırlıklarımıza başladık. Madamlara kesin kararımızı bildirdikten sonra:

“Tren saat kaçta Çelyabinsk’e uğrayacak?” dedim.

“Gece yarısına doğru.”

Öyleyse trenin Çelyabinsk’e varmasına daha on beş, yirmi saat vardı. Ortalık henüz ağarmış, uzun ve yüksek dağların heybetli gölgeleri gözükmeye başlamıştı. Mösyö Fabier ile verdiğimiz karara, sanki en büyük dertlerimizden birine çare bulmuş gibi güveniyorduk. Artık bizim için yapılacak iş, on beş, yirmi saat kadar bu güven duygusuyla, bu güvenin tatlı rahatlığıyla yaşamaktı. İçinde bulunduğumuz durumu sanıyorum ki madamlarımız bizden önce anlamıştı. Karnım acıtmaya başladı. Madamlara:

“Sabah kahvaltısı yapaalım, olmaz mı?” dedim.

Madamlar hemen kahvaltıyı hazırladılar. Mösyö Fabier de benim gibiydi. İştahım korkunç açılmıştı. Aşağı yukarı bir haftadan beri doğru dürüst bir yemek yememiştim. Gerçi yemek olsa da iştahım yoktu ki. Fakat şimdi, hani ünlü bir

atasözü vardır, “Borç bini aştıktan sonra...” derler. Biz de bu atasözünü kendimize uyduruyorduk. Nasıl olsa ölecek olduktan sonra diyor, sürekli yemek istiyordum. Fakat ne yiyecektim? Ne yiyecektik? Yemeğimiz bir peynir ve bir kuru ekmekten ibaretti. Bilmem bu satırların okurları arasında, hiç uzun süre aç kalmış olan var mıdır? Şimdi basit bir kuru ekmek ve peynirden oluşan bu yemek, benim için en büyük ziyafetti. Nitekim hiçbir yerde, bu sabah kahvaltısı kadar lezzetli yemek yemedim. Sonra Mösyö Fabier’e:

“Ben uyuyacağım.” dedim.

“Ben de...” dedi.

İkimiz de karşılıklı uyumaya başladık. Kılavuzumuz madamlar bizim için yaşamlarını tehlikeye atmak istemediklerinden onlara artık hiç önem vermiyordum. Uyudum. Gözlerimi açtığımda ortalığın karardığını gördüm. Lambalar yanmış, şimendiferde gece yaşamı başlamıştı. Buna karşın kompartımanda büyük bir faaliyet vardı. Yolcular eşyalarını bağlıyorlar, denklelerini sarıyorlar, yataklarını topluyorlar... Korkunç bir hareketlilik. Demek ki Çelyabinsk istasyonunda trenden büyük bir kalabalık çıkacaktı. Hepsinin yüzünde, memleketlerine ya da amaçlarına kavuşmuş insanların zevki vardı; fakat bizim! Baktım, henüz Mösyö Fabier uyuyordu, dürttüm ve uyandırdım. Mösyö Fabier biraz sonra homurdanarak gözlerini açtı.

“Eh dedim, vakit geldi. Şimdi ne yapacağız?”

“Karnımızı doyuracağız.”

“Alayı bırak. Önemli konumuza yaklaştık.” dedim.

Daha başka bir şey söylemeden Mösyö Fabier ayağa kalktı. Üstünü düzeltti, hemen dışarı fırladı. Ben de kendisini izledim. Kapının önünde büyük bir kalabalık toplanmıştı. Eyvah, şimdi ne yapacağız... Mösyö Fabier benim birdenbire hayal kırıklığına uğradığımı anlamış gibi:

“Hop, mein lieber Freund, es ist Zeit.” dedi. Yani, “Haydi sevgili dostum, vakit geldi.”

Mösyö Fabier'in bu sözleri üzerine ağızım açık kaldı. Ne demek, yoksa arkadaşım çıldırdı mı? Bu anda, bu hızla giden bir trenden aşağıya atlayamazdık.

Ben biraz da şaşkın, Mösyö Fabier'in yüzüne bakarken o hemen içeriye geldi ve ekmekleri alarak bir çıkın yaptı. Bana buyurcasına, “Schnell, schnell,” yani “Çabuk, çabuk!” diye söylenmeye başladı. Ben elektriğe kapılmış gibi istemsizce, yavaş yavaş mösyö Fabier'i izliyordum. Dışarı çıktığımız zaman, tren hızını biraz daha azaltmış, kalabalık biraz daha eksilmişti. Hiçbir düşünceye ve görüşmeye meydan vermeden, Mösyö Fabier “Allahaismarladık” diyerek kendini trenin son basamağından aşağı bıraktı. Ben de kendimi ona uyarak atarken, güçlü bir elin kolumu yakaladığını duydum. Acaba yakalanmış mıydım? Elimde başka hiçbir şey olmadığı için, hep yakalandığımı düşünüyordum. Başımı arkaya çevirdiğim zaman, bizim kılavuz kadınlardan birinin gözleriyle karşılaştım. Bizim, çevreyi kolaçan etmeden, yol iz bilmeden bu felakete atılışımızdan ürkmüş gibi titriyor ve heyecanla, “Aman, dikkat!” diye mırıldanıyordu.

Ben birdenbire, madamın bu hareketine korkunç kızdım. Ne demekti? Ne oluyordu?

Gerçekten de sağlam bir kafayla düşünseydim, madamın bu uyarısına sevinmem gerekirdi. Fakat böyle, olayın hiçbir yanının düşünülmediği heyecanlı anlardaki davranışlarda akıl ve mantık ne ölçüde geçerli olabilirdi? Nitekim bu durumda da bu uyarı bize ne kadar işleyecekti? Hiç, değil mi? Öyleyse benim için yapılacak ilk iş, Mösyö Fabier'in arkasından atlamaktı. Bilmiyorum nasıl oldu, gözüm karardı, birdenbire kendimi fırlattım. Fakat atladığım yerde ne vardı bilmiyordum. Yalnız bildiğim, kurtulma umudu milyonda bir olan bir tehlikeye sıçradığımdı. Bu durumda, beş ya da on dakika, bir saat dursam ne olacaktım? Trenin yaklaştığı yer, hayalimde günlerden beri canlandırdığım mezardı. En sonunda, güzel bir dinlenmeyle ölüme gidecek değil miydim? Öyleyse burada kendi kararım la, kendi irademle ölmem, herhâlde daha zevkli ve neşeli olacaktı.

İnsan felaketli zamanlarda çok cesur olur, derler. Gerçekten, ben de öyle olmuş t um. Sanki düş görüyormuş da sıçramış gidiyor gibiydim. Birdenbire kolum ve ayağım, kalın dikenlerin içine batınca, aklım başıma geldi. Fakat artık iş işten geçmiş, kendimi fırlattığım şimendiferden düşmüş, yerdeydim. Biraz geride Mösyö Fabier'in gölgesi de bana doğru geliyordu. Hemen ayağa kalktım. Göze çarpacak derecede yaralanmamış tım. Zaten hiç yaralanmamak, imkânsız gibi bir şeydi. Benim gözüm, kolum bezle sargılı, sırtımda büyük Rus kaputu, ayağım da kalın çizmeler... Böyle bir adam için ölmenin ya da yaralanmanın anlamı var mı? Yavaş yavaş yürümeye başladım. Mösyö Fabier de ardımdan yetişti.

"Geçmiş olsun, geçmiş olsun!" diye yürekten kutlayış larımı dile getiriyordum.

“Ne geçmiş olsun! Başım korkunç yaralandı. Görmüyormusun, kanlar içindeyim.”

“Sus, sahi mi? Yalancı yaralının yanında yoksa sahici bir yaralı da mı peyda olacak?” dedim. Ama yüreğim de çarpmaya başladı. İki adamın yaralı yaralı dolaşması, herkesin dikkatini çekmeye yeterdi. Daha çok düşünmeden yeniden sordum.

“Sahi yaralandın mı Mösyö Fabier?”

“Yok yahu! Acı patlıcanı kırağı çalar mı?”

Bu cevap üzerine ikimiz de gülüştük. Gerçekten insan ne garip! En çok korkulacak ve ağlanacak yerlerde kahkahayla güler, neşeli yerlerde ağlar. İşte, yaşamımızın bilinmezlik içinde olduğu bir dakikasında, kahkahayla gülüyoruz.

Şimdi nereye gideceğiz? Ortalık simsiyah karanlık, arkadaşımın yüzünü bile doğru dürüst göremiyorum. Çevrede en ufak bir ışık bile yok. Gökyüzü baştanbaşa bulutla örtülmüş. Tek bir yıldız parıltısı bile görülüyor. Mösyö Fabier ikide bir:

“Hâlimiz harap!” deyip duruyor. Gerçekten de durumumuz öyle garip ki. Nereye gidiyoruz? Hedefimiz nedir? Amacımız nedir? Ne olacağız? Ne yapmak istiyoruz? Hiç bilmiyoruz. Yalnız, yaşamımızı yazgıya teslim etmiş, ilerliyoruz. Gideceğiz, taa kurtuluncaya kadar... Esaret zincirlerini kırıncaya kadar... Durmadan, dinlenmeden, korkmadan gideceğiz. Ya öleceğiz... Fakat herhâlde kurtulacağız ve vatanımızda öleceğiz...

Karanlık bir semtte, yerkürenin kuzeyinde, Rusya'nın göbeğinde, Asya ile Avrupa sınırında, haritanın bile göstermediği noktada içime garip bir üzüntü geldi. Elimde olmadan titredim. Yazgıya boyun eğmiş bir hâlde, başımı önüme

indirdim. Ellerimi elimde olmadan yukarı kaldırdım. “Aman yarabbi!” diye yalvarmaya başladım. Başımı sağa çevirdiğim zaman bir de ne göreyim. Mösyö Fabier de sanki ilahi bir nimete kavuşmuş gibi istavroz çıkarmıyor mu?

Dualarımız bitti. Güçlü ve zinde olarak, birdenbire ayağa kalktım. Kalbime sanki ilahi bir sır gelmiş, bu bilinmez yerlerin gizemini söylemişti.

“Haydi, Mösyö Fabier. İşte şimendifer yolu, durmadan ilerleyeceğiz.”

“Durmadan Vehbi, durmadan.”

Bir dakika sonra iki yabancı, şimendifer yolu yanındaki ince keçi yolunda ilerliyorduk.

Yorulduğumuzdan, oldukça yol aldığımızı anladım. Fakat bu kadar yol sırasında iki arkadaştan hiçbir ses çıkmamıştır. Durmadan, çevremize bakmadan ilerliyorduk. Yolda en ufak bir köpek yavrusuna bile rastlamamıştık. Birçok yokuş çıkıp indikten sonra:

“Mösyö Fabier, şurada bir dakika dinlenelim mi?” dedim.

“Hay hay.” dedi.

Hemen oturduk. Fakat kendi kendimizden korkuyordum. Hele çevrenin sessizliği bize büyük bir yas havası çağırıyordu. Korkudan, hiç konuşmadan duruyorduk. Bizim bu sessizliğimiz bilmem ne kadar sürdü. Bu köpek sesi nereden geliyordu? İnsanların bulunmadığı bir yerde köpeğin ne işi olacaktı. Demek bulunduğumuz yer tehlikeli bir bölgeydi. Hemen ayağa kalktık ve yola doğrulduk. Çünkü tehlike vardı. Biraz yürüdük. Karşımıza yüksek bir tepecik çıktı. Fakat bu

lakikaya kadar köpek havlamasından başka bir ses işitmedik. Hatta Mösyö Fabier:

“Biraz önce işittiğimiz havlama, yoksa kuruntu muydu?” diye söylenmeye başladı.

Hayır, kuruntu değil, gerçekti. Fakat garip bir şey, insan biraz kuşkulu olunca kendi kendisinden büsbütün kuşkuluyor. Bir köpek havlamış, bundan ne çıkar? Adamlar gelirse ne olur? İşte ben yüzüm gözüm sargılı, maden ameleli Aleksandrov’um, arkadaşım da bir Rus’tur değil mi? Fakat ne olursa olsun, insan ne kadar tecrübe geçirmiş olursa olsun, en ufak bir olay karşısında birdenbire şaşırıyor ve korkuyor.

Her yanda hâlâ o derin sessizlik egemendi. Ortalığın hep karanlık oluşu, kalplere keder veriyordu. Fakat çok geçmeden, tepeyi aşar aşmaz karşımızda büyük bir çiftlik yolu göründü. Evet, cennet yolu, gözümüzün önündeki kocaman bir şehrin elektrikli ışıklarıydı.

Bu durum karşısında şaşırmadım desem yalan olur. Çünkü bize belki de mezar olacak bu Çelyabinsk, demek ki büyük bir yaşam ülkesiymiş. Derdimizi unutmuş gibi ilerlemeye başladık. Hatta arkadaşım Mösyö Fabier’in ıslıkla şarkı bile söylemeye başladığını işitiyordum. Ne olmuştu? Henüz yalnızca bir ışık görmüştük. Bu ışık kalplerimize neden bu kadar neşe vermişti, bilmiyordum. Yalnız anladığım bir gerçek vardı ki o da karanlığın kalplere keder bastığı, ışığın ise kederli kalplere neşe verdiği.

“İdiy suda, idiy suda...”

Tren yolunun kıyısındaki patikanın bilmem kaçınıcı dönemecinde, tiz bir ses yeniden yükseldi:

“İdiy suda, idiy suda!..”

İki yabancının yüreği ağzına gelmişti. Heyecandan, elimizde olmadan durmuştuk. Söz söyleyemiyor, nefes alamıyorduk. İşte felaket başımızın üstünde uçuyordu. Karşımızda bize doğru gelen bir adam, bu bilinmeyen sesin sahibi, bize kesinlikle felaket getiriyordu. Ne söylemek gerekirdi? Mükemmel Rusça bilsek felaketi atlatmak kolaydı, Fakat... Derken, mösyö Fabier kolumu dürttü.

“Adam sen de, korkma. Ölürsek ölürüz.”

Mübarek arkadaş güya beni yüreklendiriyordu. Fakat bu sözüyle, kendi kendini de avutuyordu.

“Elbet, yüz kere ölecek değiliz ya, bir kere öleceğiz.” dedim.

İkimiz de, sahneye çıkacak aktörler gibi, kendimize çeki düzen vererek adımlarımızı sıkılaştırdık. Fakat felaket kuşunu tanıyan bu bilinmeyen adam da bize ellerini kollarını sallayarak hem koşuyor hem de bağıırıyordu:

“İdiy suda, idiy suda...”

Biz artık ölmüştük. Elindeki uzun şey, kesinlikle tüfektir. Arkasında büyük ve uzun bir kaput olduğuna, yüzünü gözünü sardığına göre tam bir askerdi, hem de nöbetçi.

Gözümün önünden, ölümlerin binbir biçimi geçiyordu. Bu adam belki insaflıdır, bize kurşun atmaz. Fakat geceleyin yakalanmış iki yabancıyı karakolda ortadan kaldırmak önemli bir iş midir? Cephelerde şu dakikada sayısız, milyonlarca insan öldürülürken, Asya ile Avrupa'nın sınırında, sayısını kendi toplumlarının bile şaşırdığı iki adamı öldürmekte hiçbir olağanüstülük yoktu. Biz de cephelerde ölen milyonlarca insan kfilesine karışır ve Kızıllema şerefine ölür gideriz.

İki saatten beri Çelyabinsk'te ufak bir lokantanın kasvetli bir köşesinde oturuyoruz. Mösyö Fabier, sürekli olarak kılavuz kadına:

“Olur rezalet değil! Ayakta küt diye öldürecek misiniz? Çektiğimiz yürek çarpıntısını ve heyecanı sorun.” diyor ve söyleniyordu. Bende ne bir şey söyleyecek, ne dinleyecek güç kalmıştı. Fakat kılavuz madam, bilmem kaçınıcı kez anlattığı öyküsünü bir kez daha tekrarlıyordu.

“Siz trenden atlayınca, düşündüm taşındım. Kendimi kaldırıp yere atsam ve size yetişsem olmayacak. Oysa çok iyi biliyorum, siz kesinlikle bu adamların karşısında yakayı ele vereceksiniz. Tren Çelyabinsk'te durur durmaz hemen fırladım. Kadın olduğum için o kadar sıkı denetlemediler. Hemen bir otomobile atladım ve “Şimendifer yolu boyunca çek.” dedim. Kentten uzaklaştık. Kentin ucundaki köşklere gelince otomobilden indim. Koşa koşa, karların içine daldım. Tersliğe bakın, ben de bu yolları bilmiyordum. Fakat ne de olsa cesaretim bana yolu gösteriyordu. Yürüdüm. Her dakika ayrı bir işkence altında eziliyordum. Çünkü gözlerimle, kar kümeleri içinde sizi arıyordum. Ne yazık ki uzaktan hiçbir şey görebilme umudu yoktu. Bilmem ne kadar yürüdüm, yüksek bir tepeyi aşınca uzakta iki hayal gördüm. Siz olduğunuzu hemen anladım. Yanınıza doğru koştum. Fakat ben koştukça, siz birdenbire köprüye döndünüz ve durdunuz. Ne için durdunuz?”

“Biz mi? Seni gördük, tanıdık da ondan.”

“Yok, siz de doğrusunu söylemiyorsunuz.”

“Ne söylüyorsun madam. Az kaldı, orada düşüp ölecektik. Uzaktan bir de baktık ki bir adam geliyor. Elinde büyük bir

şey var, yüzü gözü sarılı. Kesinlikle askerdir dedik. Rusça konuşsak, şaşıracağız. Konuşmasak, mahvolacağız. Sonunda, nasıl olsa öleceğiz dedik ve ilerlemeye başladık. Fakat o bilinmeyen askerin bir de sen olduğunu görünce, sevinçten az kaldı, çıldıracaktık. Neyse, hakikatli çıktın. Çok teşekkür ederiz.”

Çelyabinsk’e nasıl girmiştik. Bunu da anlatmak, sanırım epey meraklı olacak. Madamla karşılaşınca, ne yapacağımızı şaşırmıştık. Yalnız, kılavuz madam böyle şeyleri çok görmüş geçirmiş bir insan ciddiyetiyle:

“Haydi” dedi ve bizimle birlikte döndü. Tren yolunun kenarında uzun süre yol aldık. Her adımda, karşımızdaki kent biraz daha canlanıyor, içindeki yaşam ve hareket seslerini kulağımıza değin getiriyordu. İzlediğimiz bu ince yolda ne kadar ilerlediğimizi bilmiyorum. Çünkü kılavuz madam, bizi sağ salim görmüş olmanın sevinciyle sürekli şakalaşıyor, biz de muratlarına ermiş, muzaffer kahramanlar gibi, göğsümüzü kabarta kabarta, kurumlu kurumlu ilerliyorduk. Sonunda, bu ince keçi yolunda bir köşeyi daha dönünce, önümüze büyük bir cadde çıktı. Büyük bir cadde diyorum, çünkü İstanbul’da bile az bulunabilecek bu cadde bizim, büyük bir kentin büyük bir sokağında bulunmakta olduğumuzu hatırlatıyordu. Madama:

“Aman madam” dedim, “Şimdi nereye gireceğiz?”

“İstasyona.”

“Sus alay etme.”

“Neden alay edeyim? İstasyona gitmekten ne çıkar? Gülüşe oynaşa işte yolumuza devam ediyoruz. Oraya bir gidelim de görelim. Bakınız ne büyük felaketlere göğüs germişim de

geçmişim ve siz de ne büyük felaketlerden kurtulmuşsunuz, anlayınız.

“Aslından, oraya gidişimiz çok iyi bir anı olursa da...”

“Tereddüde gerek yok,” dedi. “Hep birlikte gideriz. Zaten obür madam kılavuz da bizi orada bekleyecek.”

“Pekâlâ.”

Bir gün önce gözümüze mezarımız gibi görünen bir ülkenin sokaklarında, elimizi kolumuzu sallaya sallaya, korkmadan, titremeden ilerliyorduk. Gece olmasına rağmen yanımızdan yüzlerce, binlerce adam bir aşağı bir yukarı geçiyor, bize en ufak biçimde bile yan gözle bakmıyorlardı. Biz de bundan cesaret alarak, biraz daha korkusuz, göğsümüzü kabartıyorduk.

Vladikafkas'ta

İki gündür Vladikafkas kentindeyiz. Nasıl ve ne yolla buraya değin geldik, hiçbir şey bilmiyorum. Yalnız her dakika değişen görüntüler, gözümün önünden film şeridi gibi geçiyor. İşte Çelyabinsk, işte Rostov, işte Vladikafkas. Fakat bu üç kentten nasıl geldim? Hele hele Çelyabinsk'ten nasıl kurtulduk? Artık felaketler ve heyecanlar dakikadan dakikaya büyüdüğü için, biz de felaket ve heyecanla kardeş olduk ve bu sözcüklerin sözlükteki anlamını şu dakikada bilmiyorum. Gerçekten, yaşam ne garip, felaket de olsa alışılıyor ve bunda bile olağanüstülük bulunmuyor.

İşte ben, Rusya'nın koskoca üç kentinden kaçtım. Fakat nasıl, her dakika yeni bir belaya ve felakete hazır olarak... Bu hazırlıkların sayısını bile hatırlayamam. Her adımda yeni bir dert, her dakikada yeni bir bela ile karşılaşarak kaçtım. Bugün,

işte sağ ve salim, Vladikafkas'ta, hem de bir Türk yurdunda bulunuyordum. Oturduğumuz otelin pencerelerinden cami minarelerini, üzerinde yükselen ayyıldızları görüyorum. Fakat gözlerime inanamıyordum. Gerçekten bu görüntüler doğru mu? Ben esir kampından buraya değin sağ salim geldim mi? Ezan sesini kulaklarımla yeniden işitmemiş olsam buna bile inanmayacağım.

Dün gece cemaatle birlikte camide namaz kılmamış olsaydım, hâlâ buna ihtimal bile vermeyecektim. Lakin Çelyabinsk'in sokakları, Rostov'un felaketleri ve sonunda Vladikafkas şimendiferindeki sıkıntıyı çok iyi hatırladığım için, yaşamımın bir roman konusuna dönüştüğünü anlıyorum. Bu da bizim talihimiz, nasibimiz. Fakat hiçbir şeye inanamıyorum. Yalnız, Çelyabinsk'ten nasıl kaçtık, bunu düşünüyorum. O binbir denetim içinde yüzlerce, binlerce asker arasında nasıl kendimizi belli etmedik? Talih mi bizi buldu, biz mi talihi bulduk?

Kılavuz madamla, önce istasyona geldik. Göğsümüzü kabartarak, başımızı havaya kaldırarak, istasyonun kapısı önünde bekledik. Bizim kılavuz madam, ileri geri gitti. İstasyonda bir aşağı bir yukarı koştu. Mösyö Fabier ile birlikte biz de gitmeye karar vermiştik. Ama girenlerin çıkanların kâğıtlarına bakıldığını görünce, hemen istasyon kapısından uzaklaştık. Öyle ya, koskoca denizden kurtulup da gelip burada kuyu içinde boğulmanın anlamı var mıydı?

Uzaktan, madamı gözlemeye başladık. Sonunda, bir saatten çok geçti. İstasyonun büyük saati on biri çalarken, madam öbür kılavuzla kapıdan dışarı çıktı. Hemen yanlarına gittik. Bizim kurnaz Yahudi madamı, içeride işleri halletmiş. Memurlardan

birini kandırmış, bize vagonlarında ayrı bir kompartıman bile ayrılmış. Fakat buradan trene binmeyecekmişiz. Yarım saat kadar ileride, küçük bir istasyon varmış, o istasyondan binecekmişiz. Tren buradan on ikide kalkacakmış. Buna göre, bir saatimiz varmış. Hemen yola çıkmak zorundaymışız.

Buyruğu alır almaz, bir lokantaya gittik. Midemizi tıka basa doyurduk. Tam on biri yirmi geçiyordu. Ya Allah deyip yola doğrulduk. Gerçekten de o ufak istasyonda hiçbir engelle karşılaşmadan trene bindik. Özel kompartımanımıza kurulduk. Artık keyfimiz yerindeydi.

Fakat keyfimizi, uğradığımız büyük istasyonda bozdular. Rostov'a girmeden önce, bu istasyonda büyük bir aktarma yapma zorunluluğu varmış. Çaresiz, eşyaları topladık, trenden indik. Neyse, burada denetim falan yokmuş. İstasyondaki sıraların birine oturduk. Saatlerce bekledik. Uyuduk, uyan-dık. Sonunda bir tren geldi. Fakat hıncahınc dolu, değil trene girmek, ayakta duracak yer bile yoktu. Birdenbire herkes, hiç olmazsa ayakta bir yer bulma derdine düştü. Ben, bilindiği gibi, yaralı Rus Aleksandrov'um. Koşup bir yer buluncaya değin kılavuz madamlar ve arkadaşım Mösyö Fabier, trenin içine daldılar, ben de arkalarından. Fakat içeriye girebilmek imkânsızdı. Zorla, itiş kakış, trenin kapısını bulabildik. Tren de çok durmadan hareket etti. Yolda giderken arada sırada dışarı bakınca, bulunduğum durum için Cenabı Hakk'a şükrediyordum. Çünkü beterin beteri olduğu gibi, bizden kötü durumda olup trenin basamaklarında duranlar da vardı.

Neyse... Rostov'a gelince tren birdenbire boşaldı. Fakat ben arkadaşlarımı yitirmiştim. Şimdi ne yapacaktım? Ne olursa olsun, demekten başka çare yoktu. Güzel, boş bir

kompartıman buldum, içeriye daldım. Bacaklarımı uzattım. Büyük bir keyifle uyumaya başladım.

“Gospodin, pajalusta.”

“Gospodin, pajalusta.”

“Gospodin, pajalusta.”

Rüyamın arasında bu gospodin’lerin, pajalusta’ların ne işi vardı! Gözümü açtım. Kapıda iriyarı bir Rus Kazağı, aralıksız, “Gospodin, pajalusta.” yani “Efendi, rica ederim.” diyordu. Fakat ben, evet ya da hayır diye bir şey söylemeden, bu Rus Kazağı açtı ağzını yumdu gözünü. Söyledi, söyledi... Hiç cevap vermesem Rusça bilmeyen bu Rus Kazağında kuşku uyandıracaktım. Cevap versem, durum anlaşılacaktı. Hiç istifimi bozmadan, “Da, da.” yani, “Evet, evet.” demeye başladım. Adamcağız söylendikçe “Da, da.” diyordum. Herif birdenbire kızdı. Yumruklarını sıktı. Bana birçok şey söyleyerek kapıyı gösterdi. Fakat ben bir şey anlamıyorum ki! Yalnız “Da, da.”dan oluşan kısa havayı tekrarlıyorum.

Ben böyle tekrarlayınca, herif büsbütün içerledi. Kolumdan tutup kapının dışına çıkardı. Garip bir insan ne yapar? Korkumdan sesimi çıkaramadım. Hiçbir cevap vermedim. Gerçekten, Allah sayesinde böyle bir iki Rus’u bir yumrukta devirirdim. Fakat dedim ya, garip bir insandım. Kapıdan dışarı büyük bir ciddiyetle çıktım ve numarayı bozmamak için doğruca abdesthaneye gittim. Talihime, abdesthane de boşmuş. Girdim ve kapıyı sürmeledim, düşünüyordum.

Şimdi ne yapayım, arkadaşları yitirdim. Yol bilmem, iz bilmem. Yoksa bu kadar felaketten sonra, tam kurtuluş yolunda yakayı ele mi vereceğim? Fakat arkadaşlar kesinlikle bu trendeler. Şimdi onları nasıl bulacağım?

Ben böyle düşünürken vakit geçmiş, kapının önüne kalabalık dolmuş, sıkışanlar kapıyı tekmelemeye başlamıştı. Fakat kimin umurunda. Sonunda dışarıda bir vaveyla koptu. Bu sesler içinde yükselen tiz bir ses, bana hiç de yabancı gelmedi. Hemen dışarı çıktım. Bir de baktım, bizim kılavuz kadın değil mi? Sevincimin derecesini anlatmama gerek var mı? Kadını görür görmez kucaklaştım. Hiçbir şey söylemeden elimden tuttu. Hiç konuşmadan bu madamla kucaklaşmamıza oradakiler şaşırmıştı. Herkes bize bakıyordu. Biz bu garip bakışlar arasında kompartımanları geçtik. Mösyö Fabier'in yanına geldik. Orada, madam ve Mösyö Fabier'e bu kompartımana nasıl girdiğimi ve öteki kompartımandan nasıl kovulduğumu anlattım. Madam birdenbire dışarı fırladı. On dakika sonra geldi. Kahkahayla gülüyordu.

Meğer benim boş bulduğum kompartıman aile kompartımanıymış. Rus Kazak neferi daha önce o kompartımanı tutmuş ve yerleşmiş. Ailesini getirirken ben girmişim. Biraz sonra kompartımanda beni görünce incelikle: "Affedersiniz, burası aileye mahsustur." demiş. Fakat ben de hem "Evet, evet." diyor hem de uyuyormuşum. Adamcağız sonunda kızmış, beni kolumdan tutup atmış. Öğrenince ben de güldüm, hem de kahkahayla.

Artık arkadaşlardan ayrılmadan, hiçbir denetim tehlikesi geçirmeden ilerliyorduk. Sonunda Vladikafkas'a geldik. Burada trenimiz iki gün kalacakmış. İndik, hamama gittik. Birer Kafkas kalpağı aldık. Giysilerimizi sildik. İşte iki günden beri bu otelin odasını, cami manzaralarını, ayyıldızı, minareleri seyrederek oturuyordum. Her dakika Cenabı Hakk'a bin hamd ve sena ile şükrediyordum.

Küçükken anamızdan babamızdan birçok öyküler dinleyip gülerdik. Hele de ikide bir büyük annemin, “Yavrum, insan kuş misalidir.” sözüne.

Daha bir gün önce şimendiferde bavullar arasında uyuyorduk, işte şimdi otelde uyuyoruz. Bir odada pinekliyoruz. Buraya nasıl geldim? Nasıl burayı buldum? Bir saatten beri hep bunu düşünüyorum.

Vladikafkas’tan kaçtık. Hayır, kaçmadık, tersine, trenin birinci mevki kompartımanında büyük bir tantana ile yolculuk ettik. Fakat nasıl? Bunu ne bizim kılavuz madam başardı ne de her yerde karşıma birçok bela çıkaran talihim... Talihim burada bana değil, bize yaver oldu. Bizi üçüncü mevki denen kuru tahtalar üzerinden kaldıran ve birinci mevki, kırmızı koltuklu, lokantalı, yataklı vagona sokan neydi? Nasıl oldu? Tekrarlıyorum, bunu bize talih hazırladı.

Vladikafkas’ta üçüncü mevki bilet almış olan kılavuzlarımızı izleyerek vagonlarımıza girerken birdenbire Rusça kalın bir ses, ardından bir gürültü oldu. Buna korkunç bir metal şakırtısı eklendi. Sonunda yükselen seslerden, cehennemî bir olay olduğunu anladık. Hemen dışarı fırlamamız gerekti. Yine de ben yerimden kımıldamamak kararındaydım. Fakat kılavuz kadın:

“Haydi, Vehbi Bey, askerler geliyormuş, haydi!” diye bağırınca, elimde olmadan korktum ve onu izleyerek dışarı çıktık. Bir de baktım ki bütün istasyon, süvari askerleriyle dolmuş. Fakat ne oluyor demeye kalmadan bizim açık göz madam “Haydi!” dedi ve ileri doğru koşmaya başladı. Ben Vladikafkas’a gelirken başıma gelen felaketten sonra madamlardan ayrılmamak için hemen arkalarından gittim ve onlar

gibi bir vagona girdim. Fakat hayret, bu bir vagon değil, bir saraydı. Kalorifer, elektrikler... Şaşırdım kaldım. Çünkü iki yıldan beri ancak bugün bir koltuklu kanep ve bir de kadife yastık görüyordum. Madamlara,

“Gözüm” dedim, “Bende bir adım daha atacak güç kalmadı. Şuraya çömeleceğim.” Sözümü bitirmeden elimdeki dilenci çuvalını yere bıraktım ve kırmızı kadifelerin üzerine oturdum. Oturdukça kanepeye gömüldüm. Sonunda, belki de yumuşaklıktan, rahat edemedim. Çünkü iki yıldan beri, öyle kadife koltukta oturmasını falan unutmuştuk. Biraz sonra Mösyö Fabier ve kılavuz madamlar kahkahayla benim yanıma dönmüşlerdi. Ben Mösyö Fabier’e, “Boşuna, boşuna... Rahat batacaktır, rahat batacaktır.” demeye kalmadan, Mösyö Fabier ateşin üzerinde oturmuş gibi:

“Ne oldu?” dedi.

“Sorma yahu, sorma. Biz insanlıktan çıkmışız. Rahat battı.”

“Geriye mi dönelim?”

“Öyle ya, medeniyetten uzaklaştıkça uzaklaştık. Şimdi de yaklaşıyoruz.”

Alay malay, böyle oturduk. Kılavuzumuz:

“Yaşasın talih,” dedi. “Bu kesinlikle Vehbi Bey’in talihi. O oturunca, kaldırmak istemediler.”

“Ne olmuş?”

“Ne olacak, askerler ikinci ve üçüncü mevkileri tümüyle kapattıkları için, yolcular birinci mevki vagonunda, yani burada oturacaklar.”

“Aman, aktarma falan yok mu?” dedim.

“Yok canım. Vehbi Bey, bu sefer dayaktan korkuyorlar.”

“Öyle ya, bir aktarma daha olsa bu sefer kesinlikle dayak yiyeceğiz.”

Peki, şimdi nereye gidecektik? Madama:

“Nereye gidiyoruz?” dedim.

“Ben burasını bilmem, burada tanıdığım da yok.”

“Şimdi ne yapacağız?” deyince, kılavuzumuz:

“Vallahi bilmem.” cevabını vermesin mi?

Gerçekten, şimdi ne yapacaktık! Ne otellerin yerini ne de başka bir şey biliyorduk. Başımızda Kafkas kalpakları, arkamızda tam Azerbaycan delikanlısı giysileri vardı. Acemiliğimiz, yabancı olduğumuzu bir dakikada ortaya çıkarabilirdi. Yeniden istasyona gidip bir otel sormakla, belki de kuşkulu bir duruma düşecektik.

“Haydi, yürüyelim.” dedim.

“Nereye?”

“Allah neresini gösterirse.”

İstasyondan sonra geniş caddeye koyulduk, ilerlemeye başladık. Yolda hem gidiyor hem düşünüyordum. Şimdi ne yapalım? Gerçekten, coğrafya dersinde bize Azerbaycan ve Bakü’yle ilgili çok bilgi vermemişlerdi. Bakü’nün petrolü ünlüdür. Ülkenin halkı tümüyle, Türk ırkından Azerbaycanlıdır. Burada Rus İmparatorluğu’nun bütün zulmüne karşın, özgürlükçü Türkler gazete bile çıkarıyorlar. Şimdi bunları nasıl bulmalıydı? Yolda giderken, çocukların yaptığı gibi kurnazlıklar düşünmeye başladım. Örneğin, yanımızdan geçen herhangi birinin konuşmalarına dikkat ediyordum.

Bir konuşana rast gelsem, hemen koluna, eline yapışacağım. Fakat talihim de yardım etmiyor ve bir tane bile Türkçe bilene rast gelmiyordum.

Eğer kendi hâlimde, sakın sakın yolumuza gitseydim, belki biraz da soğukkanlı düşünecek, başka bir çare bulabilecektim. Fakat yolda gelirken trende sürekli Mösyö Fabier'e, Bakü'nün bir Türk ülkesi olduğunu, oraya ayak basar basmaz kesinlikle artık ülkemize kavuştuğumuzu söylediğim için, Mösyö Fabier boyuna, "Hani senin Türkler?" diyor, beni korkunç biçimde kızdırıyordu. Ben de kızdıkça düşünemiyor, daha iyi bir çare bulamıyordum. Sonunda bilmem nasıl oldu, birdenbire aklıma Bakü'de çıkan Türk gazetelerinden birine uğramak geldi. Düşüncemi kılavuz kadınlara ve Mösyö Fabier'e açtım. Hepsi birden "Aman, aman!" diye ellerini kaldırdılar.

"Niye a canım? Buraya geldik, hiçbir tanıdığımız yok. Daha açıkçası, güzel bir otele gitmek için yeterli paramız da yok. Öyleyse birçok çareye başvuracağız."

"Nasıl?"

"Haydi, madam, şu köşede duran polise sor, *Basiret* Gazetesi yönetim binası nerede?"

Birdenbire aklıma, burada çıkan bir gazete adı nasıl geldi bilmiyorum. Bilmem kaç yıl önce coğrafya dersinde okuduğum *Basiret* Gazetesi. Binbir nazla polisin yanına giden bizim kılavuz kadın, iki dakika sonra sevine sevine döndü.

Basiret Gazetesi matbaası ilerideymiş. Yalnız şu köşede Zaman Matbaası varmış.

Körün attığı taş tutmuş derler, ne doğru bir söz...

"Neredeymiş?"

“Şu köşeyi dönünce. Haydi yürüyelim.”

“Haydi.”

“Hep birlikte yola koyulduk. Üç dakikalık bir yoldan sonra köşeyi dönünce Zaman Matbaası’nı aramaya başladım. Burada matbaaya benzer hiçbir şey yoktu. Birkaç adım daha gittikten sonra, büyük bir levha üzerindeki Türkçe yazıyı okudum: “Zaman Matbaası.” Hızla içeri girmek için, sanki koşmaya başladım. Arkada Mösyö Fabier ile kılavuz kadınlar vardı. Ben, yardım ve mutluluk kapısı diye ezberlediğim yabancı bir yurttaki Türk matbaasını görünce bunları unuttum. Kapıdan içeri girerken genç, yakışıklı bir delikanlıyla karşılaştım. Buna da şaşakaldım. Şimdi bu genç kimdi? Gerçekten Türk müydü? Yoksa bir Rus muydu? Bu dakikaya kadar hatırlamadığım bu soruları, bu delikanlıyı görünce zihnimde sıralamaya başladım. Kararımı verdim ve kapıdan çıkmak üzere olan adama bakmadan, matbaanın bir müşterisi gibi ilerledim. Bu sırada genç, bana ne istediğimi sordu. Türkçe sorulan bu soru karşısında o kadar sevindim ki birdenbire o anda gencin boynuna atılıp nasıl kucaklamadığıma şimdi de şaşıyorum.

Yurdumdan ayrıldığım günden beri çektiğimiz binbir çile içinde, bir yabancı ağızından ilk kez olarak Türkçe işitiyordum. Türkçe. Evet, yurdumin dili, anadilim. İşte gencin sesini kulaklarımda Türkçe olarak işitiyordum.

“Ne istiyorsunuz?”

“Matbaa müdürünü.”

“Benim.”

“O hâlde...” dedim, arkasını getiremedim. O anda gözlerimin önünde binlerce hayal canlandı. Beynimde binlerce

kötü düşünce kıpırdadı ve hepsi beynimi, düşüncemi altüst etti. Ya bu adam bir Rus yanlıysa... Türk olduğu kesin, fakat kötü kalpliye... Ben derdimi söyler söylemez yakalayıp polise teslim ederse. Yüzlerce, binlerce kilometre uzaktaki Sibirya buzları arasından kaçıp buraya, bir Türk yurdu içine girdikten sonra polis eline düşmenin ayrılık acısı da pek büyük olur.

Sonunda, bilmem nasıl oldu, delikanlının gözlerinin içine baktım. Onun gözlerimin içine giren bakışları, düşüncemdeki kötü bulutları birdenbire dağıttı. İçimin o sevinciyle:

“Kardeş, ben Anadolu Türk’üyüm, subayım. Sibirya’da esirdim. Kaçtım, buraya geldim. Burada tanıdığım yok, bir koruyucuya sığınmak zorundayım.”

Bu beş on sözcük delikanlının üzerinde öyle bir etki yaptı ki şu anda bile onun o heyecanını gözümün önünde canlandırabiliyorum.

Birdenbire kızardı. Başındaki kalpağı çıkardı, terini sildi, hafifçe kulağıma eğilerek:

“Sözlerine inanıyorum. Arkamdan gel, ancak polis bir şey hissetmesin.” dedi.

Bu sözlerde hiçbir olağandışılık bulmadan, kalbim heyecanla çarpmadan, çok basit bir şey olmuş gibi, “Pekâlâ” dedim ve ardından gittim. O sıradaki dinginliğime şimdi bile şaşarım. Bu dinginlikle kapının önüne çıktım. Arkadaşlarım Mösyö Fabier ile kılavuz madamlar orada bekliyorlardı. Zeki delikanlı, onları görünce benimle bağlantılarını hemen anladı.

“Bunlar da gelsin, fakat dediğim şartla.”

“Peki, geliriz.”

Köşeler döndük, yollar yürüdük. Sonunda bir apartmanın alt katına girdik. Delikanlı önden çoktan girmişti. Biraz sonra, onun gibi kollarımızı sallayarak, kapıdan içeri girdik. Büyük bir cesaretle girdiğimiz apartmanın alt katında, henüz adını bile bilmediğim, mert ve asil kalpli bir Türk delikanlıyla karşılaştık.

“Geliniz, üçüncü kat.”

Delikanlı koşa koşa merdivenleri çıktı. Biz de yavaş yavaş, sallana sallana çıkmaya başladık. Birinci kata çıktığım zaman birdenbire korktum. Karşımızda koskoca başlığı ve şişman köpeğiyle bir Rus polisi dikiliyordu. Eyvah demeye bile dilim dönmedi. Vücudumdaki bütün kanlar o anda kurumuş, beynimdeki duyu noktaları donmuş, ben bir yığın et-kemik külçesine dönmüştüm.

Şimdi kendi ayağımızla polisin eline mi düşmeye gidiyorduk, yoksa bana saf ve mert gibi görünen adam, hain bir Rus muydu? Anlaşıldı, bu kesin; işte polis, işte kapıların üzerindeki levhalar... Şimdi ne yapacaktık. Geri geri gitmek doğru olamazdı. Yukarıya çıkarken polis bir şey sorarsa ne cevap verecektim. Çaresiz, en önde gittiğim için arkadaşlarımı bekliyormuşum gibi biraz durdum, kılavuz madamları en öne geçirdim. Onlar benim bu davranışımдан bilmem bir şey anladılar mı? Sanırım hiçbir şey anlamadılar. İşte polise bakmadan ikinci katın merdivenlerinde yükseldiler. Her basamakta yüreğim ağzıma geliyor, kulağım kırışte, ‘acaba’ ile titriyordum. Sonunda üçüncü kat basamaklarına çıkınca geniş bir soluk aldım. Çünkü delikanlı bizi karşılıyordu. Ben merdivenlerde geçirdiğim heyecandan, doğal ki hiç söz

etmedim. Şu dakikaya kadar, oradaki felaket heyulasının öyküsünü kimseye anlatmamıştım.

Mükemmel donatılmış bir oda, maroken koltuklar... Acaba neredeyiz? Yol gösteren delikanlı, bizi oturtuktan sonra çekilip gitmişti. Odada iki erkek, iki madam, biz bize yalnız kalınca madamlara sordum:

“Burası neresi?”

Bu sorum üzerine zavallı madamların ne hâle girdiğini görmek epey eğlenceli olacaktı. Gerçekten, düşündüğüm oldu. Zavallı madam:

“Neresi olursa olsun, ben kendi hesabıma işimi bitirdim, sizi buraya kadar getirdim. Şimdi kaçır giderim. Başınıza geleceği siz düşünün.”

“Aman madamcığım, onu demek istemedim.”

“Anlıyorum, geldiğimiz yerden sen de kuşkulandın. Her gördüğün adama güvenmek doğru değildir ya.” demesine kalmadı, kapı açıldı. İçeriye uzun boylu, palabıyıklı bir kişi girdi. Adını söyledi.

“Aleksan...”

“Efendim?”

“Aleksan...”

Eyvah, madamın benden, benim buradan kuşkulandığımız kadar varmış. Burası da bir... Bir... Anlatmak için söz bulamıyordum. Bir düşman yatağıymış! İşte, işte karşımdaki adam bir Ermeni, yurdumun, dinimin düşmanı. Şimdi bu adam bize her istediğini yapar. Hele Türk olduğumu anlarsa –ki çok kolay anlayabilir– tam anlamıyla hapı yuttuk. Ben

adımı söyleyip söylememekte kararsızken arkadaşım Mösyö Fabier ile madamlar kendilerini tanıttılar. Ben de çaresiz, adımı söyledim.

“Vehbi. Siz?”

“Aleksan.”

Kulaklarıma inanamıyorum Aleksan. Ben hâlâ kararsızım. Hatta Aleksan bile, benim bu duraksayışımı anlamış gibi, kulağıma eğildi, hafifçe, “Eşhedü...” diye ‘ism-i Celal’i söyledi.⁹ Bu durum karşısında, bir yandan şaşkınlığım arttı, öte yandan tereddüdüm büsbütün kuşkuya döndü. Bu adam kimdi? Kurnaz Aleksan, durumu benden daha iyi anladığını ima edercesine,

“Affedersiniz Vehbi Bey, adım Ali İhsan.” dedi.

Geniş bir nefes aldım. Konuşmaya başladık. Bir adın, bir insan üzerindeki etkisini anlamak ki, demin ağzımdan bir söz çıkmazken, şimdi bülbül gibi konuşuyordum.

“Nasıl? Ne?”

Aklıma ne gelirse art arda söylemek istiyordum. Neyse, bizim sözler pek uzun sürmeden, delikanlı da geldi. “Ali İhsan Bey’e durumunuzu anlattım.” deyip, bana da arkadaşım ile ilgili bilgi vermemi söyledi. Arkadaşımın Avusturyalı ve bizden olduğunu söyledim.

“Pekâlâ kardeş, şimdi Emin Bey gelecek, görüşürsünüz. Yalnız karnınız aç mı?”

“Sorulur mu kardeş?”

9 ism-i Celal’i söylemek: Allah’ı, yüceliğinin tümüyle algılanamaz oluşunu belirten adıyla anmak.

“Öyleyse yemeklerinizi yiyiniz. Biraz dinleniniz. O zamana kadar Emin Bey gelir.”

Bakü'nün bu güzel köşesinde karnımızı doyurduk. Biraz sonra da Emin Bey karşımıza çıktı. Kendisiyle uzun süre oturduk, konuştuk. Buradan kurtulmak için gereken tedbirleri belirledik. Ancak biraz dinlenmeye ihtiyacımız vardı. Bunu Emin Bey'e söylediğimiz zaman:

“Aman kardeşim, buyurun.” dedi ve biraz sonra içeri giren uzun boylu bir uşağa seslenerek:

“Haydi, beyleri, madamları otele götür.” dedi.

Otele girdiğimiz gece, yaşamımda en iyi dinlendiğim, en güzel gecelerimden biriydi. Birinci sınıf otelin mükemmel koltukları arasına gömülüp dinlendikten sonra kuştüyü yatakların üzerine yattığım zaman, rüyada mıyım diye kuşkulanıyordum. Sibiry'a'da buzlar arasındaki esir kampının insanın içini sıkan kulübelerinden çıkıp burada kuştüyü yataklar içinde uzanmak, gerçekten bir rüya değil midir?

Kılavuzlarımızın ve Mösyö Fabier'in nasıl vakit geçirdiğini bilmiyorum. Yalnız sabahleyin otelin salonunda buluştuğumuzda, hepimizin yüzündeki sevinç ve şenlik, kahkaha olup yükseliyordu. Kahvaltımızı ettikten sonra kılavuzlarımız, artık ayrılık vaktinin gelmekte olduğunu söylediler. Ne demek istediklerini ilk anda anladığımı söylersem doğru söylememiş olurum. Çünkü bizimle birlikte ta Sibiry'a'dan kalkıp Kafkasya'nın göbeğine değin her dakika felaket ve tehlikeyle karşı karşıya, bu uğurda yaşamlarını bile gözden çıkaran kılavuzlarımızdan ayrılacağımız hiç aklıma gelmemişti. Onlar benim için, sanki bir tür ortak olmuşlardı. Nitekim kılavuzumuza:

“Ne!” dedim.

“Ne yapalım Vehbi Bey, artık ayrılma zamanı geldi. Bu kadar gündür birlikte yedik, birlikte içtik. Hatta birlikte yattık. Ölümü birlikte bekledik. Mutluluğun coşkusuyla birlikte hissettik. Sonunda görevimizi, biraz da arkadaşlık duygusuyla karıştırarak hamdolsun, bitirdik. Böylece biz yurdumuzdan uzaklaştık, siz yurdunuza yaklaştınız. Bize de artık yurdun yolu gözüktü. Allah size de mutluluk versin. Güle güle yurdunuza kavuşunuz, ananıza babanıza ulaşınız. Belki bir sevgiliniz, nişanlınız vardır, yolunuzu bekler. Çabucak, onların açık kollarına atılınız. Güle güle.”

Kılavuz madamların bu sözleri, atlattığımız öyle çok felaketi hatırlattı ki şimdi o heyecanlı olayları yeniden anlatabilmem imkânsız. Öyle günler oldu ki yaşamla ölüm arasındaki uçurumun başında saatlerce bekledik. Öyle anlar oldu ki kendimizi, o andan sonra gelecek ölümle karşı karşıya bulduk. Sonunda bugün, kalpleri Türklük coşkusuyla çarpan Türkoğullarının arasında ve onların yardımıyla büyük bir otelin rahat ve geniş salonunda bulunuyoruz. Bu ufak çay masasının başında otururken, içeriden bir müziğin ezgisini yükselten piyano sesini dinleyerek çaylarımızı içiyoruz.

İşte bu yaşantımızda en yakın arkadaşlarımız olan madamlar, şimdi bizden ayrılıyorlardı. Buna razı olmak imkânsızdı. Fakat yaşam... İnsanı en çok seven, büyüten, yıllarca kucağında taşıyan, göğsüne bastıran, anasından, babasından ayırdıktan sonra, biz onlardan ayrılmaya ister istemez razı olduk.

Sibirya’da buzlar arasında kalan ve esir kampında bizim kaçışımızla ilgilenen arkadaşlar vardı. Onlara buradan para

göndermek, onların da kaçmalarını kolaylaştırmak, bizim için en yüce görevdi. Nitekim bu görevimizi de Bakü'nün halis Türk kanlı çocuklarına anlattığımız zaman, “Pekâlâ” diye cevap verdiler. Esir kampından kaçırılacak Türklerin paralarının bile hazır olduğunu söylediler. Biz de bunları madamlara söyledik. Fakat madamlar, artık adam kaçırma işleriyle uğraşmak istemiyorlardı.

“Bu kadar adam kaçırdık, sizin gibi, belayı üstüne çeken hiç mi hiç rast gelmedik. Ama sizin gibi halis muhlis insanoğluna da rast gelmedik. Sizden ayrılmak, bizim için oğuldan ayrılmaktan daha etkileyici. Buralarda dolaştıkça sizi hatırlayacağımız için, artık adam kaçırma işiyle uğraşmaktan vazgeçiyorum.”

Kılavuz madamlar gittiler. Esir kampındaki arkadaşların kaçışlarına kılavuzluk edip etmeyeceklerini bilmiyorum. Biz şimdi kendi derdimizdeyiz. Çünkü yarın sabah Bakü'den yola çıkıyoruz. Geceyi, yine bulduğumuz otelde geçireceğiz.

Bir haftadan beri, Bakü'ye de bir hafta uzaklıktayız. Bulduğumuz yer katışıksız bir Türk köyü. Köy demek için bin tanık istiyor. Çünkü bütün halkı korkunç çalışıyor. Hepsi de Türk. Ulusumuz için bir şeyler yapma uğruna çıldırıyorlar. Her evde, gözbebeğimiz gibi sevdiğimiz Türk sancağı var, Anadolu'ya, anayurda ilişkin anılar var. Bunlar duvarların değerli süsleri olarak duruyorlar. Hele bulduğumuz, konuk olduğumuz pansiyon... Kendimi her an yurdunda sanıyorum. Önümüzde gramofon, durmadan İzmir Marşı'nı çalıyor. Eğleniyoruz. Mösyö Fabier bile bu işe şaşırmaya başladı.

“Yahu burası Rusya mı, Türkiye mi?” diye sorup duruyor, ben de cevap veriyorum:

“Hayır, arkadaş hayır, Türkiye olmuş, Rusya olmuş önemi yok. Buradaki insanların kalbinde tek bir ateş yanıyor: Türk-lük. Bu ateşle yanan ve kalpleri bu coşkuyla çarpan insanların içindeyken burası Rusya, İngiltere, Fransa olmuş ne önemi var. Kalbe giden yol Türk’ün yoludur.”

Gerçekten de, bizim pansiyon her akşam Türk kulübü gibi oluyor. Bütün köy delikanlıları toplaşıyorlar, ulusal şarkılar, türküler... Artık zevk ve sefa içinde yaşıyoruz. Bakü’de Türk çocuklarından gördüğüm büyüklüğü hiç unutmam. Şimdi bile söz arasında geçen bir “Kafkasya” sözcüğü, benim için en değerli, sevgisi en yüce bir anının canlanması demektir. Çünkü Bakü’ye geldiğim günden Rus topraklarından çıktığım güne değin, Türk mihmandarlar yanımda olarak yedim, içtim, trene bindim, otomobile bindim ve Türk’ün en büyük özelliği olan konukseverliğini yaşadım.

Azerbaycan’dan İran’a Doğru

İki gündür Tahran’da Türk Büyükelçiliğinin odalarının son derecede rahat koltuklarında dinleniyorum. Henüz İran sokaklarını, pencereden kuşbakışı seyre diyorum. Nedeni basit: İki gün önce, elçiliğin ısmarladığı giysilerim henüz terziden gelmedi. Bununla birlikte sırtımda elçilik kâtiplerinin giysileri var. Bakıp bakıp hem gülüyorum hem de eski günleri, Bakü ile Tahran’ın uzaklığını düşünüyorum. Ölmeyen görür derler, ne doğru bir söz. Şu son günlerde gördüklerimiz, çektiklerimiz, ninelerimizin dedelerimizin dediği gibi, “Pişmiş tavuğun başına gelmedi.” Hele Bakü’den Tahran’a gelinceye değin.

Bir yabancı ülkede, daha doğrusu “diyar-ı kefere”de¹⁰ insana yapılan zulüm, eza ve cefa hiçbir önem taşımıyordu. Bir Müslüman ülkesinde dindaşın en ufak bir kaba davranışı bile insanın kalbini kırıyor. Gerçekten etkiliyor. Dünya, fani dünya...

Kaçışımız, Bakü’de Emin Bey ve başka Türk arkadaşlarla enine boyuna düzenlendikten sonra, yolda bize ne gerekebilecekse hepsi alındı. Bir sabah, ben Mösyö Fabier, bir de Bakü’nün yüce gönüllü Türklerinin bize eşlik etmesi için yanımıza verdiği bir Türk genciyle, Bakü’den gemiye bindik, İran topraklarına doğru yola çıktık.

Fakat bu kadar kolay ve iki satırla anlatılabilen bu yolculuğumuz, bize oldukça önemli işlere mal oldu. İki gün önce son kez toplandığımız Bakü Müslümanlarının arasında konuşup sigara içerken bize eşlik edecek olan kılavuz geldi. Bir bana, bir de Mösyö Fabier’e bakarak;

“Aman, böyle biz buradan yola çıkınca aynı yol üzerinden hiç durmadan döneriz.

Şu da var ki dönerken yanımıza iki de gâvur Rus askeri, süngülü olarak takılır. Şimdi arkadaşların en öncelikli işleri, dekoru mükemmel olan bu kurul ve kaçış sahnesindeki rollerini kendilerine en iyi oynatacak makyajı yapmak. Yani sakallarını, bıyıklarını Acem tıraşına sokmaları gerekiyor. Örneğin Vehbi Bey’in sakalı bıyığı Acem tıraşına çok güzel gider. Mösyö Fabier’inkiler ise ne yazık ki uymaz. O da sıfır numarayla, hatta gerekirse usturayla kafayı kazıtmalıdır. Ondan sonra Allah kerimdir.” dedi.

10 diyar-ı kefere: Küffar ülkeleri, Müslüman olmayan ülkeler.

Birdenbire kılavuzumuzun verdiği bu önemli ayrıntılardan bir şey anlamadım. Hatta işin daha doğrusu, alay ediyordum. Fakat hiç de öyle değilmiş. Sakal ve bıyığı, Kerbela'ya gider gibi Acem usulü tıraş ettirdikten sonra yola koyulmak mutlaka gerekliymiş. İster istemez doğrucu bir berbere gittik. Arkamızdaki Azerbaycan giysileri üzerine, sakalı da Acem tertibi top sakal aldurdum. Tepeden de sünnete uygun bir yer bıraktık. Bir saat sonra Mösyö Fabier ile birlikte Müslüman cemaatinin bu karargâhına döndüğümüz zaman, birbirimize bakıp gülüyorduk. Şimdi makyaj olmuş, sahne hazırlanmıştı. Fakat rolleri tamamıyla yerine getirebilmek için, rollerimizi de bilmek gerekirdi. İşte kurnaz kılavuzumuz da bu dersleri vermeye başladı.

“Son aylarda Bakü'den Tahran'a belki yirmi sefer yaptım. Son yolculuğum bundan dört gün önce bitti. İşte bu deneyimlerin verdiği sonuç: Vehbi Bey, sen biraz Farsça bildiğin için adın Meşhedli Habibullah'tır. Mösyö Fabier de dilsiz, Meşhedli Hasan'dır. Şimdi sen ey Meşhedli Habibullah, elinden geldiği kadar az Farsça görüşeceksin. Sen de dilsiz Meşhedli Hasan, hiç sesini çıkarmayacaksın. İşte şimdi ilk yapılacak rolün hepsi budur. Bundan ötesi, sizin zekânıza ve yeteneğinize kalmıştır.”

Biz dersleri alıp görevi harfi harfine öğrendikten sonra, yola çıkacağımız günü ve saati kararlaştırdık. İki gün sonra, seher vakti, Hazar'ın kızıl ufuklarında güneş doğarken biz de Bakü'nün parlak sahillerinden vapura bindik. Fakat vapura binişimizi ve Bakü'nün özü sözü doğru Türklerine vedayı hiçbir an aklımdan ve kalbimden çıkarmadım.

Yola çıkışımızdan önceki akşam, şerefimize büyük bir şölen verildi. Gramofonda hep Türk havaları çaldı. Hele “Ey Gaziler” marşı çalarken, elimde olmadan ağlamaya başladım. Yine böyle “Ey Gaziler” havası çalarken soğuk bir teşrin¹¹ sabahı Erzurum sokaklarından, arkamda Mehmetçikler yurdumuzu savunma için cepheye doğru yola çıkıyordum. O zaman henüz ruhumuzda yüce bir Türklük ateşi, düşüncemizde Enver Paşa'nın hayalden öte gidememiş “Kızılçelema, Turan” sözcükleri vardı. Bizim gözümüzün önünde canlanan bu “Turan” ülküsüne giderken işte bu “Ey Gaziler” marşı bizi uğurluyordu. Fakat şimdi, o uğurlamanın üzerinden günler, haftalar, aylar ve sonunda yıllar geçti. O ülkü, yani “Kızılçelema” yerine Rusların elinde, Sibiry'a'nın buzları arasında kaldık ve şimdi işte, Anadolu'ya, kutsal ülkeme yardım için yeniden koşarak dönüyordum. Hey gidi günler hey... Okul sıralarında okutulan şiirlerin dizelerini şimdi nasıl hatırlamazsın.

Şöleniden sonra gece yarısına kadar oturduk. Türklükten, kutsal ülkeden konuştuk, dertleştik. Emin Bey:

“Aziz kardeş, hepimiz için biricik sığınak Anadolu'dur. Siz orada ne kadar güçlü olursanız, biz o kadar güçlüyüz demektir. Gidin, yurdunuza bir kişi daha kazandırın. Başarmalısınız, çünkü sizin başarınız bizim mutluluğumuzdur. Sizin en ufak bir kederiniz, bizim için ölümdür. Haydi, yolunuz açık olsun.” dedi.

Ertesi gün, kılavuzumuzla Bakü iskelesine indiğimiz zaman, gerek Mösyö Fabier gerekse ben şaşkınlık içinde kaldık. Korkunç bir kalabalık bizi uğurlamaya gelmişti. Ne

11 teşrin: Rumi takvimde ekim ve kasımın ortak adı. Ayırmak için, ekim ayına 'teşrinievvel' (ilkteşrin), kasım ayına 'teşrinisanı' (ikinciteşrin) denirdi.

olmuştuk, ne oluyor, nereye gidiyorduk? Mösyö Fabier dilsiz rolünü, çok dikkat çekici bu olay karşısında unutarak:

“Türk yurdunda mıyız? Türkiye’de miyiz yoksa Rusya’da mı?” diye üst üste sordu.

Ben ise ona kestirme cevap verdim:

“Türk’ün yurdu, Türk’ün kalbidir. Kalpler aynı coşkuyla çarptıktan sonra memleket, vatan, ülke tanır mı?

Bu yoğun Müslüman kitlesinin ağlamaları arasında vedalaştık. Hepimiz ağlıyorduk. Niçin? Neden? Bu soru ancak kalplerimizdeki gizemle cevaplanabilirdi.

Son dakikada tekrar tekrar vedalaştıktan sonra vapurumuza binince bir de baktık güvertede yerimiz hazır duruyor. Yedi sekiz Azeri genci oturmuşlar, şarkı söylüyorlar. Bizi getiren kılavuzumuz biraz sonra yavaşça gençlere tanıttı.

“Bizimkiler.”

Onlara da bizi tanıttı.

“Bizden.”

Karşılıklı bakışlar, dudaklardaki gülümsemede toplandı. Hepimiz sevinçli, çok sevinçliydik. Vapurun yanlarına çıktık. Parmaklıklardan, rıhtımdaki candan hemşerileri selamladık. Vapurumuz hareket etti. Uzaklaşmaya başlayınca mendiller çıktı. Mendillerin karşılıklı sallanışı, gözlerin artık yeti-şemeyeceği yere değin sürdü. Şimdi Tahran’a gidiyorduk. Vapurla hangi iskeleyle çıkacaktık, hiç bilmiyordum. Yalnız selamlar ve mendil sallamaları arasında, Rus topraklarından da uzaklaştığımı çok iyi anlıyordum.

Vapurda herkesle hemen ahbab olmuştuk. Ben Meşhedli Habibullah, Kerbela'ya gittiğim için, benim gibi bu saygı görevine giden daha pek çok Müslüman vardı. Hep böyle tatlı tatlı görüştükten sonra, birçok soru karşısında kalmaya başladım.

“Bu yanınızdaki kim?”

“Dilsiz bir Müslüman, o da benimle Kerbela'ya gidiyor.”

“Fakat bu Müslüman taharetlenmiyor. Abdesthaneye ibriksiz gidiyor.”

O ana kadar hiç aklıma gelmeyen, bu ufak ama dikkat çekici durum karşısında birdenbire şaşırdım. Şimdi bunlara ne cevap vermeli, ayrıca Mösyö Fabier'e, yani Meşhedli dilsiz Hasan'a bunu nasıl anlatmalıydı? Düşündüm, bir türlü yolunu bulamadım. Sonunda işi çaktırmamak için, arkadaşımın her durumunu gözetmek gerekiyordu. Buna da imkân yoktu. Yavaşça, “Uyu” dedim Mösyö Fabier'e. Hiç bozmadan yorganı başına çekti, horul horul uyumaya başladı.

Krasnovodsk kentinde geceyi geçirdik. Ertesi gün başka bir vapura aktarılarak Zışt ve Danzil limanlarına uğrayarak doğruca Meşhedli limanına gittik. Rıhtıma yanaşırken, belirgin bir kalabalık dikkatimi çekti.

Acaba, demeye kalmadan kılavuzumuz mendilini çıkardı.

“Ya Ali...” diye bağırdı. Bir dakika sonra,

“Geldiniz mi? Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.” sözleri ayyuka çıkıverdi.

Bizi hemen vapurdan indirdiler. Herkes elimizi sıkıyor, hatta birçok yaşlı bizi kucaklıyor, en ünlü kahraman gibi karşılıyordu. Şaşırdım. Biz neydik? Ne yapmıştık? Bu özü

sözü doğru Türkler, bizi neden bu kadar iyi görüyordu? Biraz sonra benim anlamadığım bu bilmeceyi, yerli halktan birisi çözüverdi.

“Ah güzel özüm Anadolu, siz de onun çocuğusunuz. Ah yavrum, sen bize o yurttan can getirdin. Selam sana ey oğul, selam...”

Krasnovodsk'ta bir gece kaldık. O gecede gösterilen dostluk Bakü'deki gecelerden daha güçlü, daha sıkıydı. Konuk kaldığımız Ali Ağa'nın evine bütün Türkler toplanmış, Anadolu'nun özlemini paylaşıyorduk. Herkes anayurda, Azerbaycan'a, Anadolu'ya ilişkin birçok anılar anlatıyor, özellikle Anadolu'yla ilgili olanlarda, hepsinin gözleri yaşarıyordu. “Anadolu” sözünün her geçişinde, hepsinin göğsü övünçle kabarıyor, başarıları için durmaksızın dua ediyorlardı.

O zamana değin Türkiye'deki Rumların, Ermenilerin bir bölümünün karınlarını Türk yurdunda doyurdıkları hâlde Yunanistan'a, Bulgaristan'a ne için yardım gönderdiklerini anlayamaz, bunları gördükçe gençliğin bütün o azgın coşkusuyla ateş püskürürdüm. Oysa şu durumu görünce onun da nedenini anladım. İşte şu Türkler, Türk çocukları, bütün faaliyetlerine karşın, kendilerinden günlerce uzak bir ülkedeki Türk kardeşleri için sürekli dua ediyorlar, manevi desteklerini gösteriyorlardı. Kuşkusuz Türkiye'deki Rum ve Ermeni takımı da karınlarını Türkiye'de doyurmuş olmalarına karşın, yine Yunanistan'ın türlü yardımına koşuyorlardı.

Bu durumu da doğal görmek gerekliydi kuşkusuz... Fakat Türklüğe özgü bir dikkat ve özenle, böylelerinin davranışlarını denetim altına alarak doğal görmek gerekirdi.

O gece Türk yavruları ile zaman geçirdikten sonra, güzel bir uykuya daldık. Sabahleyin biz kalkmadan hemşeriler gelmişti bile. Kılavuz, kahvaltı etmeden katırların hazırlandığını söyledi ve ekledi:

“Şimdi üç katıra üçümüz bineceğiz. İki de katırcı var. Var varanın, kır kıranın, destursuz bağa girenin hâli budur deyip dere tepe düz gidip Tahran’a varacağız. Ne dersiniz?”

“Allah derim.” dedim ve hemen hazırlandım. Mösyö Fabier’e de konuyu yavaşça anlattım. Kahvaltıdan sonra, bizi uğurlamaya gelen otuzdan çok Azeri Türküyle vedalaşıp yola koyulduk. Sonunda günlerce yolda, hanlarda kaldık. Katırcıların Demavend kentindeki evinde konuk olduk. Oradan da iki gün daha katırlarla yolculuktan sonra bir sabah Tahran’ın surlarına dayandık.

Tahran gerçekten uzaktan çok şık duruyordu. Hele sabahın ilk ışıkları kentin üzerine vurduğu için, koca kent pırıl pırıl yanıyordu. Fakat şimdiye kadar bizim gördüğümüz kentlerden hiçbirine benzemiyordu. Dört yanı surla çevrili tek tük köşelerde büyük kapılar dikkati çekiyordu. Yolumuzun doğruca bir kapıya çıktığını birkaç kez ve hiçbir denetime uğramadan kente gireceğimizi katırcıların söylemesine karşın, içime garip bir duygu çökmüştü. Ya bu kapıdan girerken bir denetime uğrarsak? Nitekim kalbimin çarpmasına neden olan manevi bir gücün maddi bir etkisi varmış.

Henüz alacakaranlık olduğu için kentin kapıları kapalıymış. Acemlerin “darbaza” dedikleri bu on iki kapıyı açmaları için, vakti saatini beklemek gerekliymiş. Gördünüz mü başımıza gelenleri? Bunun için de en az bir saat beklemek gerekiyormuş. Başa gelen çekilir derler. Biz de orada katırlardan indik,

oturup konuşmaya başladık. Oturdukça bizim gibi sabahçı çeşitli kervanlar, katırcılar kapının önüne geliyor, yığılıp kalıyordu. Birer birer derken, önemli bir yekûna ulaşan bu kalabalık arasından yaya olanların birer ikişer hareketlenmesi dikkatimi çekti. Arkadaşım Mösyö Fabier ile ayağa kalktım. Kapının önüne gelince bir de ne göreyim, büyük kapının zinciri biraz gevşemiş. Yaya olanlar, başını eğerek kapıdan geçiyor. Biz de böyle yapsak mı diye düşünürken zincir çözüldü, şangır şungur kapı açıldı. İçeri girdik. Gerçekten katırcının dediği gibi, kapıda birkaç İran erinin bulunmasına karşın, hiçbir denetime uğramadan kente girdik.

Uzaktan gözüme bir cennet yuvası gibi görünen Tahran, yine de İranlı dostlarım iştmesinler, zindan gibi geldi. İstanbul'un en kenar mahallelerinde bile böyle kötü, çirkin sokak bulunmazdı. Çamurlar diz boyu, hayvan bile zor çıkıyor, zor yürüyor. Hele Pazar denen kapalı çarşı, çok tuhafıma gitti. Neyse... Kapalı çarşıda, aradığımız Halil Ağa'nın dükkânına gittik. Terslik işte, Halil Ağa da orada yokmuş.

Oturduk, fakat oturdukça İranilerin çoğu, bizi sanki kontrol ediyordu. Çok zeki ve kurnaz olan bu İraniler, tanımadıkları yabancıların kim olduğunu öğrenmek isterlermiş. Ben bütün sorulara, "Beli kurban, beli kurban, beli can." diye cevap verdiğimden, her seferinde atlatıyordum. Sonunda Halil Ağa da gelmişti. Bizi, yani iki katırcı kılavuzumuzla dört-beş kişiden oluşan kafiyeyle görünce Halil Ağa çok sevindi. Hepimizin ellerini sıktı, bize hemen çay ısmarladı. Ben yarı Farsça yarı Türkçe, Tahran'daki durumlara ilişkin bilgi almaya başladım.

Amacım, Tahran'daki Türk ya da Alman, Avusturya Elçiliklerinden birine sığınmaktı. Bu basit araştırmada, Türk

ve Avusturya Elçiliklerinin Tahran'da olduğu, fakat Alman Elçiliğinin bir haftayı aşkın süre önce topluca hareket ettiğini öğrenince deli gibi sevindim. Sanki aptallaştım. Sevincimden, tam anlamıyla içim içime sığmıyor, hep gülmek, konuşmak, kahkaha atmak istiyordum.

Tahran'da Türk Elçiliğinde

Bir saat sonra Tahran'daki Türk Elçiliğinin oldukça mü-kemmel ve şahane sözcüğüyle nitelendirilecek derecede güzel donatılmış başkâtip odasındaydık. Kendimi ve arkadaşımı, elçiliği yürütmekle uğraşan Konsolos Ragıp Bey'e ve Başkâtip Nüzhet Bey'e tanıttım.

Fakat ben sözümü bitirmeden Ragıp Bey'le Nüzhet Bey kahkahayı bastılar. Gerçekten hakları da vardı. Biz uzun yolculukta, çektiğimiz sıkıntılar sırasında ne tıraşı düşünmüş ne de arkamızdaki giysilerin uygar sözcüğüne uygun biçimlerini düşünebilmiştik. Tersine, neremizde bir delik ve yırtık görsek, hemen elimize geçirdiğimiz kırmızı, beyaz, kısacası bir bez parçasıyla oralarını kapatmış, yamamıştık. Sonuçta, gerek Mösyö Fabier, gerekse ben, acayip değil de sahneye çıkan komikler gibi kırmızı, beyaz binbir yamalı görünümüne girmiştik. Bununla birlikte, bizim bile tuhafımıza giden bu kıyafetimiz yolda birbirimize epeyce şaka konusu çıkarmıştı. Birbirimize bakar bakar gülerdik. Biz kendimize bile güldükten sonra, artık elçilikte centilmen olarak tanınmak isteyen şık beylerin durumumuza gülmeye hakları yok muydu? Neyse, bu kahkahalar bizim pek çabuk tanışmamıza yaradı, ahbap olduk. Nüzhet ve Ragıp Beyler kahve ısmarladı, sigara ikramına başladı. Bilmem ne kadar zaman geçti. Mösyö Fabier;

“Benim Avusturya Elçiliğine naklime izin veriniz.” diye bana söylenmeye başladı. Ben de durumu Nüzhet Bey’e söyledim. Hemen bir araba hazırlandı ve Mösyö Fabier’i Avusturya Elçiliğine götürdü. Yemek zamanı olduğu için bana da elimi yüzümü yıkamamı, biraz dinlenmemi söylediler.

Elçiyle Karşı Karşıya

Bu garip durumumla sofrasına oturmaya utandığımı söylersem bir gerçeği açıklamış olacağım. Elçi başta olarak, bütün elçilik erkânının giyimi görkemliydi. Oysa ben yırtık giysilerle, şaşkın bir durumda kalmıştım. Bu çekingen durumumu birden kavrayan elçimiz Asım Bey, hemen ayağa kalktı, bana yanında yer gösterdi. Ben çok utangaç bir durumda, yanlarında oturdum. Yemek sırasında bana, bir iki övücü söz söyledi. Fakat nereden gelip nereye gittiğimle ilgili hiçbir şey sormadı. Kendi adıma, elçinin bu ilgisizliğine karşı, hemen hemen içerledim. Fakat buna hiç hakkım yokmuş. Çünkü yemek bitip elçi sofradan kalkarken kulağıma:

“Yemekten sonra odama geliniz, kahveleri birlikte içelim.” dedi. Böyle bir davetin ne demek olduğunu anlayan anlardı.

Çok sevindim. Biraz sonra elçinin odasında karşı karşıya geçtik ve konuşmaya başladık. Elçi beni tam anlamıyla sorguya çektikten sonra, ne istediğimi sordu. Ben, “Sibiry’a’daki esaretten kaçan bir adamın amacı, doğaldır ki bir an önce yurduna kavuşmaktır.” dedim. Elçi bu sözümü onayladı. Türk subayının bundan başka hiçbir amacı olamayacağı üzerine söylev de çekti. Bundan sonra hademeyi çağırttı ve çabucak terziye haber göndermesini, terzinin kumaşlarla birlikte gelmesi gerektiğini söyledi. Biz daha öyle otururken bir de

baktık ki elçiliğin terzisi elinde birçok kumaşla yanımıza geldi. Elçi Asım Bey kumaşı, en iyileri arasından kendi seçti ve bana elbise ısmarladı.

Elçiliğin Durumu

Mösyö Fabier ile Tahran'daki arkadaşlığımız günden güne artıyordu. Bilmem neden, içimde Mösyö Fabier'e karşı çok yakın bir arkadaşlık duyuyordum. Yanından ayrılmak istemiyordum. O da aynı duyguları yaşadığını durmadan söylüyordu. Elçiliğin durumuna göre, kalbimin sızladığını hissediyordum. Çünkü... Çünküyü de söyleyecek olursam sanırım benimle birlikte bütün okurların kalbi sızlardı.

Elçiliğe girdikten sonra, karnım çok iyi doydum. Sırtım da bir elbise gördü. Fakat acaba bu kadarı yeterli miydi? Eğer yalnız başıma kalmış olsam her Türk gibi yetinmeyi bilerek yaşar dururdum. Oysa böyle yaşamamanın yeteceği bir durumda değildim. Çünkü benimle birlikte kaçıp gelen Mösyö Fabier'i görmeye gidince bir kez de ben onu bizim elçiliğe davet etmek istedim. Fakat neyle? Geldiğim gün hamama gitmek için elçilik kasasından üç tümen para verilmişti. Elçilik kasadarı bunu verirken dediler ki:

“Bundan başka da para yoktur.”

Bununla birlikte, biz böyle şeylere önem vermediğimiz için, “Adam sen de...” deyip geçtik. Fakat buna çok çok içerlediğimi, şimdi açıkça söyleyeyim.

Elçi Ava Gidiyor

Tahran'da elçiliğimizin siyasi durumu çok garipti. Birkaç günlük kalışım sırasında gördüm ki, elçiliğimiz için bu işin sonu korkunç olacaktır. Çünkü Tahran, İran hükûmetinin başkenti olmasına karşın, Rusların işgali altındaydı. Kuşkusuz, Tahran'daki durum da mütareke dönemindeki İstanbul'un durumuna benziyordu. Doğal olarak bunun sonucunda, Rusya ile Türkiye savaş durumunda olduğundan, Ruslar gerek Türk, gerekse Avusturya ve Alman Elçiliklerini fazlaca denetim altında bulunduruyordu. Bunu çok iyi anlayan Alman Elçiliği ise hemen Tahran'dan ayrı-
lup gitmişti. Durum böyle olduğu hâlde, bir gün sofrada yemek yerken Elçi Asım Bey:

"Vehbi Bey, yarın biz Avusturya Elçiliği askerî ataşesiyle ava gidiyoruz. Siz de gelmez misiniz?" dedi.

İçime birdenbire garip bir hüznü çöktü. Gerçi, Tahran'dan çıkmak istiyordum ama... Yine de:

"Belki..." dedim.

Fakat içime düşen kurt beni fena hâlde sinirlendirdi. Sabahleyin birdenbire kalktım ve hemen Avusturya Elçiliğine giderek Mösyö Fabier'i aradım. Mösyö Fabier de askerî ataşeyle birlikte ava gitmek istermiş. Hazırlanmış, elçilik merdivenlerinde birdenbire bu isteğini söyleyince:

"Aman, vazgeç," dedim.

"Niye?"

"Hiç, öyle istiyorum da."

"Şakayı bırak."

Kendisine birçok sözler söyledim. Fakat olacakların içime doğduğunu göstermeyi başaramadım.

Sonuç olarak, akşamüstü bizim elçi, Avusturya ataşesiyle Mösyö Fabier ve öbür dört adamı, Tahran'dan birkaç saat uzaklıktaki köye, avlanmaya gittiler.

Türk Elçisi Esir

Elçinin yola çıkışından sonra, elçilikten hiç çıkmadım. Kendi kendime, elçimizin bu sorumsuzluğuna olağanüstü içerliyordum. Koskoca bir elçi, Tahran'ın bu durumunu nasıl görmez, anlamazdı. Nitekim benim bu görüşümün ve kaygımın pek doğru olduğunu, üç gün sonra anladım. Fakat neye yarar? İş işten geçmişti. Çünkü gelen resmî habere göre, bizim elçiyle Avusturya ataşesi ve yanlarındaki bütün kişiler, Rus Kazaklarınca esir edilmiş, Enzeli'ye yollanmıştı. Bu haber üzerine elçiden önce, bahtsız arkadaşım Mösyö Fabier'e çok acıdım. Zavalıcılığın o kadar gün, binlerce güçlüğe göğüs gererek çile doldurup özgürlüğüne kavuştuktan sonra, yeniden esarete düşmüş olması ne büyük cehennemdi.

Bu haber üzerine gerek Avusturya gerekse bizim elçilik görevlilerini büyük bir telaş aldı. Hariciye Nezareti'ne¹² telefon edilerek, protestolar iletildi. Fakat hiçbirisi işe yaramadı. Durumun korkunçluğunu görünce Amerikan Elçiliğine sığınmaya karar verdim. Benim bu durumumdan bir saat sonra, Türk Elçiliğinin bütün kâtipleri, Türk bayrağını indirerek yerine Amerikan sancağını çekmişler, Amerikan Elçiliğine

12 Hariciye Nezareti: Osmanlı Devleti'nde Dışişleri Bakanlığı.

sığınmışlardı. O zaman gazete sütunlarına kadar geçen bu olay, birdenbire Amerikan Elçiliğinde de duyulunca rezil olduk.

Amerikan elçisi bu durumun doğru olmadığını söyledi ve hemen Türk sancağının elçilik binasına çektirilmesini bildirdi. İşler büsbütün karıştı. Ben de ne yapacağımı şaşırmış kalmıştım. Artık sığınacak bir elçiliğimiz yoktu.

Buradan, Rusların elinden kurtulup gitmek de oldukça tehlikeliydi. Sonuçta bizim elçiliğin beni Tahran'dan kurtarması için çalışmalarını rica ettim. Bu sözüm, elçilik başkâtibinden en küçük görevlisine değin, korkunç bir kin ve nefretle karşılandı. Hatta başkâtip, bu nefretini gizlemedi:

“Biz kendi başımızın çaresini bulamıyoruz, bir de seni düşünemeyiz. Başınızın çaresine bakın!”

Ben artık cevabı aldığım için, bizim çarşıdaki Halil Ağa'ya gitmeye karar verdim. Durumu anlattım.

“Emredersin, elimizden geldiğince yardım ederiz. Cenabı Allah yardımcımız olsun.” dedi.

Biraz teselli bulmuş olarak döndüm, elçiliğe geldim. Elçilik de karmakarışık. Kapıdan içeri girdiğim zaman, elçilik kâtiplerinin ellerinde bir gazete, kaygıyla sütunlara göz gezdirdiklerini gördüm. Acaba gazetede ne vardı?

“Yahu dalmışsınız. Bu kadar ne var gazetede?”

Kâtip Efendiler:

“Hiçbir şey,” dediler ve elime, “Read” gazetesini tutuşturdular. Elleriyle de “Şurasını oku.” diye bir yeri gösterdiler.

Kâtip efendilerin hepsi yüzüme dik dik bakıyor, haberi okuyunca nasıl olacağımı merak ediyorlardı. Milyonlarca kez

ölüm tehlikesiyle karşılaştıktan sonra, gazetedeki iki satır haberdan heyecana kapılmayacağım doğaldı. Fakat durum hiç de öyle değilmiş. Elçilik kâtiplerinin telaşta hakkı varmış. Çünkü okuduğum haber beni gerçekten üzdü. Hâlâ aklımdan çıkmayan ve hatırladıkça uğuldayan haberin satırlarını ve sözcüklerini bile unutmadım.

Yakalanan Yol Arkadaşımın İdamı

“**T**ürk Elçisi Asım ve Avusturya Ataşesiyle birlikte tutuklanan Mösyö Fabier adındaki kişi, yapılan araştırmada Avusturya yüzbaşısı olduğu ve Sibirya’da esirken kaçtığı anlaşıldığından, yargılanmak üzere Bakü Harp Divanı’na verilmişti. Bakü Harp Divanı, Fabier adındaki bu kişinin mahkemesini gerçekleştirmiş ve sonucunda idamına karar vermiştir. İdam cezasının da yerine getirildiği, Bakü’den bildirilmiştir.

Ancak Mösyö Fabier’in Sibirya’dan bir Türk subayıyla birlikte kaçtığı, anlaşılmıştır. Fakat bütün baskılara karşın Mösyö Fabier, arkadaşının kim olduğunu söylememiştir.

Bakü Rus Harp Divanı, şimdi bu Türk subayını araştırmaktadır.”

Haberi okuduktan sonra;

“Çok doğal bir olay. Arkadaşım belaya uğradı. Ben de beladan kaçacağım. Bunun için çalışıyorum.” dedim.

Elçilik kâtipleri Nüzhet Bey ile Abdurrahman Bey, işlerin bu derece korkunçlaştığını anlayınca:

“Artık Tahran’da kalmanız doğru değildir.” dediler.

“Doğru, fakat nasıl gitmeli?”

“İşte biz de onu düşünüyoruz.”

Sonunda o geceyi geçirdik. Ertesi gün talihim yardım etti. İspanya Elçiliğinde, Avusturya Elçiliğine sığınan ve oradan da İspanya Elçiliğine gönderilen, esaretten kaçıp gelmiş yirmi kadar Alman ve Avusturyalı subayla karşılaştım. Subaylarla ahbab oldum. Kaçmak için gerekenleri konuştuk.

Bir taraftan da Halil Ağa'ya giderek durumu anlattım. Halil Ağa ertesi gün cevap vereceğini söyledi. Nitekim Halil Ağa'yı ertesi günkü ziyaretimde olumlu cevap verdi, fakat paraya ihtiyaç olduğunu, bununla da bir hayvan ve bir de silah tedarik edileceğini söyledi. Gerekli paranın da 120 lira kadar olduğunu hesapladık.

Ya Ruslara Yakalanmak Ya da Yine Kaçmak

Almanlar bu haberlere çok memnun oldular. Fakat iş para konusuna gelip dayanınca yüreğim atmaya başladı. Bana 3 tünden fazla vermeyen elçilik şimdi nasıl olur da 120 sarı lira verebilirdi? Her ihtimale karşı deyip elçilikte Nüzhet Bey'e durumu anlattım ve muhakkak 120 lira harcıraha ihtiyacım olduğunu söyledim. Nüzhet Bey birçok roller yaptıktan sonra 20 lira çıkarıp verdi. 120 liraya karşılık 20 lira... Deli gibi bir hâl almıştım. Aylarca kaçıp kurtulduktan sonra sığınmış olduğum Türk Elçiliğinde parasızlık yüzünden hayatım tehlikeye girecekti. Buna imkân var mı idi? Nüzhet Bey'e birdenbire gürültü yapmaya başladım. Zira çok fena kızdım ve:

“Nasıl olur?” dedim. “Ben burada ölemem ve kesinlikle arzu ettiğim parayı isterim.” Nüzhet Bey:

“ Tehdit mi ediyorsunuz?” dedi.

“ Vallahi bilmem. Tehdit mi başka şey mi? Ne manaya çekerseniz çekiniz.”

Ne ise bizim patırtı işe yaradı. Nüzhet Bey elçiliğin kasasındaki torbada bulunan 75 altın lırayı bana teslim etti. Ben de derhâl Almanların yanına koştum. Hayvanlarımızı tedarik ettik. Elçilikten bir de Rus filintası¹³ vermişlerdi. Onu da aldım. Yalnız Almanlardan üç tanesi bizim kafil ile geleceğini, diğerlerinin başka yol üzere hareket edeceklerini söylediler. Ve biz bir kılavuz, üç Alman bir de ben olmak üzere beş kişilik kafil olduk. Elçilik personeli ile vedalaştık. Akşam ortalık kararırken “Ey gaziler!” deyip yola düzüldük.

Talih mi dedin, bende tümen tümen. Cenabı Hak yaratırken bizi çile doldurmak için yaratmış galiba. Özellikle bu son günlerde çektiğim çilenin hesabını yalnız Cenabı Hak ile ben bilirim. İşte Tahran’dan kaçışta da böyle oldu.

Kafilemizin başına geçen kılavuz yüzünden başımız az kaldı belaya girecekti. Belaya düşmek değil az kaldı bu dünyadan geçip gidecektik. Anadolu’dan Rusya’ya, Rusya’dan Sibirya’ya, Sibirya’dan kaçıp binbir memleket dolaştıktan sonra Tahran’ın surlarında ölmek de pek şık manzara olacaktı hani. Bir şey değil Mösyö Fabier gibi arkamızdan acıyan bile olmayacaktı.

13 filinta: Tüfekten daha kısa, elde taşınabilir, kısa ve yivsiz namlulu, ateşli bir silah.

Yine Ruslarla Karşılaşıyoruz

Silahlarımızı doldurup Tahran surlarından çıktığımız zaman ortalık iyiden iyiye kararmış, göz gözü görmez bir hâle gelmişti. Fakat biz hayvanlarımızı hızla sürmek zorunda olduğumuz için durmadan ilerliyorduk. Gökte ne bir yıldız ve ne de en ufak bir güzellik vardı. Bilakis bulutlar gittikçe koyulaşıyordu. Yağmur yağacak demeye kalmadan birden-bire müthiş bir sağanak başladı. Sırsıklam olmuştuk. Fakat belirlediğimiz hedefe doğru ilerlerken böyle sağanağın ne önemi vardı.

Ruslar Kirmanşah ve İsfahan'a giden bütün yolları ve hatta patikaları postaları ile kapamış olduklarından dağlardan, hiç kimsenin gitmediği ve geçmediği yerlerden hareket etmek zorundaydık. Fakat heyhat! Daha Tahran'dan 25 kilometre ayrılır ayrılmaz şaşkın ve serseri kılavuz bizi Rus Kazak postasının içine soktu. Bu sırada Rusça bağırışlar ve onun arkasından da silahlar atılmaya başladı. Bu atılan silahlara bizim serseri Alman da iki el ateş ile karşılık vermez mi! Durumun rengi değişmişti. Buradan derhâl uzaklaşmamız, Ruslarla temas etmeden ters yönde hızla kaçmamız gerektiğini söyledim. Fakat Alman'a da müthiş içerledim. Küçücük kafası ile saçma sapan işler yaparak durumu berbat etmemesi konusunda kendisini ağır kelimelerle uyardım.

Şimdi artık ters yönde dörtlüye gidiyorduk. Biz böyle hızla uzaklaşırken arkamızdan gelen silah seslerinden takip edildiğimizi anlıyorduk. Koşa koşa sonunda büyük bir bataklığa düştük. Alman hayvandan düşerek altında kaldı. Bin zorlukla kurtardım. Derhâl terkime aldım. Hayvan da eğer takımı devrilmiş olduğu hâlde bizi takip ediyordu. Kötü ve

tehlikeli günlerde arkadaşını bırakıp gitmenin namertçe bir hareket olduğunu kılavuza hatırlattım.

Üç saat sonra Rusların takibinden kurtulmuştuk. Hayvanı da tutmuştuk. Şimdi beraberimizdekilerin hemen hepsinde Tahran'a geri dönmek arzusu vardı. Hâlbuki ben buna karşıydım. Fakat yalnız başıma hiçbir şey yapamayacağımdan onların bu arzusuna mecburen razı olup Tahran'a doğru yola çıktık.

Yeniden Tahran Cehenneminde

Sabaha kadar yürüyerek ortalık aydınlandığı sıralarda kendimizi Tahran surları etrafında bulduk. Bizim kör kılavuz sürekli olarak Tahran'a yaklaşmak istiyordu. Acaba güpegündüz silahlı olarak Tahran'dan içeriye mi girecektik? Hâlbuki Tahran'ın etrafında birçok atlı devriyeler görmeye başlamıştık.

Korktuğum başıma gelmişti. O zaman şunu anladım ki bizi takip eden postalar Tahran'a mutlaka telefonla bilgi vermişlerdi. Bu konu zaten daha sonra açığa çıkmıştı.

Biz bu atlı devriyeleri görür görmez yönümüzü yine değiştirerek kuzeye doğru döndük ve Tahran'ın sayfiyesi olan Şemran adındaki yere doğru hızla ilerledik. Burada bizim Halil Ağa'nın sayfiyesi vardı. Bunu kılavuz da biliyordu. Doğruca Halil Ağa'nın sayfiyesinin önüne vardık. Sayfiyenin büyük kapısından içeri girerek Halil Ağa'yı çağırdık. Bu zat bizi büyük bir sevinçle karşıladı ve özel odasına götürdü. Hayvanlarımız vesairemiz de içeriye alındı. Biz durumu bütün ayrıntısıyla Halil Ağa'ya anlattık. Şimdi ben Tahran'a gitmeyip hemen

Şemran'dan tekrar yola çıkılmasını arzu ediyordum. Çünkü Tahran'a girdikten sonra bir daha dışarı çıkmak önemli bir mesele olduğu gibi Tahran'da kalmakta da bizim için büyük bir tehlike söz konusu idi. Çünkü Amerikan Elçiliği himaye etmiyordu. Tek sığınacak yer İspanya Elçiliği idi.

Halil Ağa'nın yanında yapılan bütün bu görüşmeler ve tartışmalar boşuna çıktı. Arkadaşlarım benimle birlikte gelemeyeceklerini söylediler. Ben de hayvan, eşya ve silahımı köşkte bırakıp kıyafet değiştirerek Tahran'a gittim. Bir oda tutarak ortalık sakinleşinceye kadar orada kalmaya karar verdim. Birkaç gün Tebrizli Hasan Efendi ile beraber bir evde oturdum. Fakat oraya bir gün Cemil adında bir melunun ansızın gelmesi beni ürküttü. Oradan hemen çıktım. Bu melunun eve ne için geldiğini bir türlü anlayamadım. Çünkü saçma sapan bazı şeyler sormuş sonra çekilip gitmişti. Bu durumda Tahran'ın en ücra bir köşesinde başka bir eve taşınmak zorunda kalmıştım. Üç dört gün kadar da orada kaldım. Nerede oturduğumdan ne bizim memur beylerin ne de arkadaşlarımın bilgisi vardı. Nasıl yaşadığımı ve durumumu herkesten gizlemek zorunda idim. Çünkü Tahran'ın %90'ı Rus taraftarı idi. Hayatımı oldukça pahalıya satmağa kesinlikle karar vermiştim. Tahran'da bana benden başka yar olacak hiçbir kişi yoktu.

İlk kaçış girişimimiz Tahran'da duyulmuştu. İsmimiz, bizi bilmeyen ve kesinlikle tanımayan kimselerin bile ağızlarında dolaşıyordu. Bu bizim için bir felaket idi.

Bir gün küçük odamda, bundan sonra nasıl hareket etmem gerektiğini belirlemekle uğraşırken odanın kapısı şiddetle açıldı. İçeriye giren herifi gördüğüm zaman tüylerim ürperdi.

Bu adam beni takip etmekle görevlendirildiğini sonradan anladığım Cemil adındaki melun idi. Hemen tabancamı alarak odadan dışarıya fırladım ve ne istediğini sordum. Bu namussuz hiç tereddüt etmeden bir Türk subayını aradığını söyledi. Herifin göğsünden tutarak kapıdan dışarı fırlattım.

“Bir daha buralarda dolaştığını gördüğüm takdirde bir kurşunla kafanı patlatırım.” diyerek kapıyı kapadım. Fakat bu sefil mahlûk yanına birkaç Kazak askeri alarak beni kolaylıkla ele geçirip tutuklatabilirdi. Ben bu düşünceyle hemen çamaşır bohçamı aldım ve evden dışarı fırladım. Şimdi iki tarafıma bakarak İspanya Elçiliğine sığınmak üzere caddeye doğru koşmaya başladım. Bir de ne göreyim? Cemil denilen o melun yaklaşık 150 metre geride beş altı İranlı Kazak ile arkamdan koşarak beni takip ediyorlardı. Düzensiz sokaklardan çamurlar içine düşe kalka Tophane Meydanı denilen ve arabaların bol miktarda bulunduğu yere vardım. Ve bir arabaya atlayarak arabacıya hızlıca İspanya Elçiliğine gitmesini ve kendisine 10 altın vereceğimi söyledim.

Şimdi araba hızla giderken ben tabancamı kılıfından çıkararak elime almıştım. Biraz sonra benim araba ile hızla Hıyaban-ı Lalezar denilen caddeden gittiğimi gören bu namus fukarası insanlar araba ile beni izlemeye koyuldular.

Benim arabacıya sürekli olarak “Dur! Dur!” diyerek avazları çıktığı kadar haykırıyorlar ve arabacıyı ölümle tehdit ediyorlardı. Fakat ben arabacıya dörtlü sürmediği takdirde bir kurşunla kendisini geberteceğimi söyledim. Durumun ciddiyetini anlayan arabacı hayvanları dörtlü sürdü.

Elçiliğe 200 metrelik bir mesafe kalmıştı ki bu melunlar da bana 150 metre kadar yaklaşmışlardı.

Rus ve İngiliz Elçiliklerine giden şoseden sağa döndüğüm zaman bu herifler bana daha da çok yaklaşmışlardı. Fakat benim de 40 metrelik bir yolum kalmıştı. Elçiliğin arka kapısı önünde arabacı hayvanları durdurmayı başaramadı. Ben de kendimi arabadan fırlattım ve elçiliğin kapısını şiddetle çaldım. İçeriden bir Avusturya askeri Almanca:

“Kimdir o?” diyerek seslendi. Almanca ismimi söyleyerek hemen kapıyı açmasını söyledim. Kapı hızla açıldı. Arabadan atlarken bohçamı almamıştım. Arabacı bohçayı fırlattı. Ben de 10 altını vererek elçilikten içeriye daldım. Yarım dakika sonra da Cemil melunuyla yanındakiler elçilik kapısının önüne geldiler. İçeriye girdiğimi görerek hiç durmadan geri döndüler.

Tahran’dan Kaçmak Zorundayım

Elçilikteki subay efendilerin hiçbirisi yokmuş. Biraz dindendikten sonra çağırdığım mücahit İranlı Ali Bey’e hemen bir an evvel Tahran’ın terk edilmesi için her ne lazımsa yarın akşama kadar yapılmasını rica ettim. Ali Bey bunun bir gün içinde mümkün olamayacağını, herhâlde birkaç gün beklemek lazım geleceğini söyledi. Hâlbuki ben en fazla bir günlük vaktimiz olduğunu, dolayısıyla son derece gayret göstermesini ısrarla rica ettim. Ali Bey gitti.

Önce bizim memurlara da durumla ilgili bilgi vermek istedimse de sonradan bunların hiçbirisinden bana en ufak bir fayda gelmeyeceğine kanaat getirdim. Onun için ketum davrandım. Alman ve Avusturyalı arkadaşlarımı da olaydan haberdar etmedim. Yalnız nöbet bekleyen Avusturyalı asker meseleyi biraz çakar gibi oldu ise de tamamıyla bir

şey anlayamamıştı. Ona da takip edildiğime dair bir şey söylemedim. Arkadaşlarımın meseleden haberdar olmaları benim için hiç iyi olmazdı. Çünkü kendilerinin de tehlikede olacağını düşünerek ya elçiliği terk etmem için bana teklifte bulunacaklar veyahut da bana bir şey söylemeyerek elçilikten çıkarılmam için İspanya sefirine baskı yapacaklardı. Bu hususta da aslında haklı idiler. Çünkü ben Türk idim. Bir Türk için hayatlarını tehlikeye koymak değil, hatta tırnak bile kesmeyecekleri kesindi. İspanya Elçiliğinde Avusturyalı arkadaşımı ilk defa gördüğüm zaman, birinci seferin böyle başarısızlıkla sonuçlanmasından son derece üzgün olduğunu, ikinci bir kaçış girişimi için ne düşündüğümü sordu. Dedim ki:

“Birinci, ikinci, üçüncü... Kaçınıcıda başarılı olursam olayım, her hâlükârda Tahran'ı terk etmeye kararlıyım.”

Avusturyalı arkadaş biraz düşündü. Fazla düşünmemesini, cüretkâr olmasını tavsiye ettim. Alman subayı biraz daha cüretkâr görünüyordu. Aynı zamanda ikinci bir kaçış girişimine de razı oldu. İki gün sonra Kafkaslı mücahit Ali Bey geldi ve bu akşam hareket etmek lazım geldiğini bildirdi. Arkadaşım ve ben aslında hazır idik. Tam hareket zamanı arkadaşım Alman benimle gelemeyeceğini ve durum sakinleşinceye kadar Tahran'da kalacağını söyledi.

Ben yalnız Kafkaslı Ali Bey'le hareket ettim. Fakat malesef bin zorluk ile Tahran'a dönmemiz bir oldu. Bütün Tahran'ın hemen tamamı Rus taraftarı ve Rusların casusu idi. Elçiliği terk eder etmez Ruslar haberdar olmuş olacaklar ki Tahran'ın 20 kilometre kadar güneyindeki Kehrizek Karakolu civarında bizi takiple görevlendirilen Kazak kuvvetini gördük. Onların da bizi gördüklerini zannetmiyordum. Tam

üç gün Tahran etrafında dolaştıktan sonra tekrar şehre girebildik. Elimizdeki hayvanların son derece kuvvetli ve iyi olması bizi Rus takibinden kurtarmıştı. Hayvanlarımız fena olsaydı, yakalanacağımız kesindi. Rus hayvanları son derece kalın gövdeli ve iri oldukları için bizim hayvanlarımız kadar koşamıyorlardı.

Tahran'a girdikten sonra üçüncü kaçış girişimi için yeniden bir çare aramasını Ali Bey'e söyledim. Tüfeklerimizi ve hayvanlarımızı Ali Bey'in evinde bırakmıştık. Kılık değiştirerek doğruca İspanya Elçiliğine gittik. Arkadaşlar:

"Geçmiş olsun!" dediler. Ben cevap olarak:

"Hayrola? Ne var ki? Ben şehirden henüz dışarı çıkmadım. Hareketi erteledim. Sonuçta her hâlükârda çıkıp gideceğim." diyerek işi hissettirmemek istedim ve başarılı da oldum.

Kum'dan Bahtiyarîlerin Ülkesine Doğru...

Tahran'da artık oturulmayacağını anladıktan sonra bışımı dört tarafa vurdum. Tanıdıklar, elçiliktekiler hemen herkesle görüştüm. Maalesef benim Tahran'dan firar etmeme aracılık edecek hiçbir babayığit çıkmadı. Yahut bir fırsat bulunamadı. Çaresiz kendi başımın çaresine kendim bakmaya karar verdim.

Fakat yabancı bir memlekette, dilini iyi bilmediğim bir çevrede ne yapabilirdim? Hiç değil mi? Hâlbuki ben hiç değil pek çok iş yaptım. Gariptir, insan yabancı bir çevrede olduğu zaman çok çok cesur oluyor. İşte ben de talihin veyahut tabiatın vermiş olduğu tesirle cesur oldum. Aklıma gelen her şeyi yapmaya karar verdim. Fakat aksi tesadüf karşıma

hiçbir fırsat çıkmıyordu. Bekledim. Aradan bir hafta geçti. Dakikalar, saatler birer yıldan, birer asırdan fazla uzuyordu. Bir hafta bittiği günde akşamüzeri Avusturya Elçiliğindeki kaçak Almanların yanına gitmiştim. Dereden tepeden konuşurken Almanlardan biri dedi ki:

“Yakında bir Acem jandarma alayı teşkili yapılıyormuş. Bu alay güneye, Yezd şehrine doğru gidecekmiş. Biz de şuna kapağı atabilir miyiz? Bittabi Acemce bilmeyen hiçbir Alman bu soruya “Evet” cevabını vermedi. Fakat benim zihnime yıldırım gibi bir fikir girdi. Aslında bu jandarma alayına katılmak çok güzel olurdu. Ama nasıl? Bunun kolayı ne idi? Düşündüm, düşündüm, bir türlü aklıma bir çare gelmedi. Eve geri döndüm. Düşündüm. Birdenbire sevincimden çıldırıyordum. Tanıdığım çok iyi bir Acem subayı vardı. Bu zat-ı muhterem İstanbul Topçu Mektebinde tahsil görmüş Mahmut Han isminde bir yüzbaşı idi. Derhâl ziyaretine gitmeye karar verdim. Ertesi gün yüzbaşı ile karşı karşıya idim. Beni güzel bir şekilde karşılayan bu subay, bütün arzularımı yerine getirebileceğini vaat etti. Ancak hemen bir gün sonra bizzat odama gelerek bu işten vazgeçtiğini dolayısıyla kendi başımın çaresine bakmam konusunda beni uyardı. Subayın bu türlü hareketine karşı bir taraftan kızdım, bir taraftan da memnun oldum. Zira henüz alay personeli tamamıyla toplanmamıştı. Bana söz veren subay son günde bu işi yapamayacağını söyleseydi ben ne yapardım? Hiç. Şimdi hiç olmazsa başımın çaresine bakar başka taraflarda kendime bir şey bulurdum. Nitekim böyle yaptım. Alayın süvari bölümü teğmenlerinden Hüseyin Han isminde birisi ile buluşarak ahabap oldum. Bu subay beni tanımadığı hâlde söylediğim sözler üzerine:

“Pekâlâ” dedi, “Mademki bir subaysınız, sizin gibi din-daş bir subaya yardım etmek benim için bir borçtur. Lütfen benim seyisim olarak alaya katılınız. Fakat bir şartla. Ustura ile başınızı tıraş edip sakalı da Acem usulü keseceksiniz. Parmaklarınızı da kınalayıp büyük bir çubuk ile tütün kesesi bulacaksınız. Bir de seyis elbisesi temin edeceksiniz.”

Elhamdülillah cebimde bir miktar altın lira vardı. Biz o gün akşam birdenbire başka bir şekle büründük. Tam bir Acem olarak meydana çıktık. Artık yeni aktör, Rus ve Azerbaycan perdelerinden sonra Acem sahnesinde büyük bir rol almıştı. Şimdi korkmadan ilerlemek ve belirlenen hedefe ulaşmak lazımdı.

Artık Vehbi çubuğu içmesinden, sakal sıvazlamaya kadar her şeyi öğrenmiş ve Meşhedli Habib isminde bir adam olmuştu. Fakat bu Meşhedli Habib çok fakir ve çilekeş bir adamdı. Aslen Azerbaycanlı idi. Karnını doyurmak için de askerlerin yanına sığınmıştı. İşte Meşhedli Habib adındaki bu adam yani bendeniz, bir hafta sonra hareket edecek olan alaya seyis olarak girmeye aday bir biçare idi.

Bir hafta sonra idi. Sözleşmiş olduğumuz şekilde Şah Abdülazim ziyaretgâhına hareket ettim. Yolda birçok Rus Kazaklarına rast geliyordum. Fakat bendeki bu değişiklikler karşısında ben bile kendimi tanımadığım için Kazaklar hiç ehemmiyet vermedikleri bu sümsük Acemin yanından geçip gidiyorlardı.

Fakat ah bu talihsizlikler ve benim başımı belaya sokan hain aksilikler... Şah Abdülazim'e gittiğim zaman alay henüz gelmemişti. Şimdi, biraz derken akşamı ettik. Aksilik... Alay bir türlü gelmiyordu. Benim gibi alayı bekleyen daha iki kişi

varmış. Biri bir mücahit diğeri de Tahran'da yayınlanan Bâmdâd gazetesinin muhabiri idi.

Onlarla derhâl ahbap oldum. Fakat bir biçare sıfatı ile... O geceyi geçirdik. Sabahleyin erkenden alayın ilk önce süvari kolu, daha sonra bütün kuvveti geldi. Ben dört gözle Hüseyin Han'ı arıyordum. Nihayet buldum. Bana hemen:

“Yolda hiç kimse ile konuşma. Bir cephane arabasına bin.” dedi. Ben derhâl bir cephane arabasına binmek istedim. Baktım ki askerler arabalara cephane dolduruyor. Bittabi fakir bir adam sıfatıyla kendilerine yardım etmeye başladım. Cephaneleri sırtlayıp arabaya yüklüyordum. Bizim araba bitti. Derken diğeri bir arabayı da yüklemeye davet ettiler. Ne çare? Çile doldurmak gerek. O araba, bu araba derken biz önemli bir miktarda iş yaptık. İş tam bitti, arabacıların emirleri başladı:

“Meşhedli şunu getir. Meşhedli şunu götür. Meşhedli su ver. Meşhedli şunu yap.” Herkes bedava hizmetçiyi buldular ya, eşek gibi kullanıyorlardı. Ne ise alay hareket etti. Ben de cephane arabasının üzerine atladım.

Fakat tam iki saatlik yol gitmiştik ki nasıl olduysa alay komutanının dikkatini çektim. Atını sürdü ve bizim arabanın yanına geldi.

“Sen kimsin?”

Kısa fakat titrek bir sesle cevap verdim:

“Hüseyin Han'ın seyisi...”

Alay komutanı atını hızla Hüseyin Han'ın olduğu tarafa sürmez mi. Benim içim içime sığmıyordu.

“Ya alay komutanı bir kepezelik çıkarırsa. Ya... Ya...”
Aklıma bin türlü “ya” şekli geliyordu. Bu durum karşısında ne yapardım? Bittabi kendimi imkânı yok anlatamazdım. Fakat sonuçta bu yürüyüşten geri kalır ve peşinde koştuğum amaca erişemezdim ya... Ben bu dert ile düşünürken birdenbire ikinci bir dert daha çıkmasın mı...

“Ruslar alayı takip ediyor...”

“Ne?”

“Eyvah...”

Bunu söyleyen bendim. Zira sonuç açık bir şekilde gözüküyordu. Bu sefer kesinlikle yakayı ele verecektim.

Kalbime böyle doğmuştu. Düşündüm, taşındım. Nihayet Hüseyin Han ile görüşerek öncelikle alay komutanının durumu, ayrıca da ikinci konuyu öğrenmek istedim. Hüseyin Han beni yanında görür görmez:

“Aman!” dedi, “Çabuk kaç, başka çare kalmadı.”

Ben hemen oradan harekete geçtim ve doğruca bulduğumuz kasabayı dolaşmaya başladım. Bir araba ele geçirir geçirmez derhâl pazarlığa giriştim.

“Tahran’a kaç götürürsün?”

Üç aşağı beş yukarı bir günlük uzaklıkta olan Tahran’a tekrar geri dönüyordum. Bu kaçınıcı geri dönüşü ve ben Tahran’ı ne kadar çok seviyordum ki bir türlü terk edemiyordum. Fakat ne yapayım, elim kolum Tahran’da idi. Derhâl Tahran’a geri dönünce bizim Meşhedli Muhammed Ağa’nın yanına gittim. Meşhedli Ağa beni görünce tanıyamadı. Ben kahkahayı basınca işi anladı. O da güldü.

“Mene bah Vehbi Bey, sanki olmuşsun bir Ecem. Ve hem tam bir Meşhedli.” deyip duruyordu. Nihayet işi anlattım. Artık tehlike kalmadığını çünkü Kum şehrine giden jandarma alayı subaylarından Hüseyin Han'ın seyisi olduğumu ve Hüseyin Han'ın eksiklerini tamamlamak için Tahran'a geldiğimi söyledim. Meseleyi anladı.

“Peki, şimdi ne istiyorsun?”

“Kum Kalesi'ne, oradan Aşair bölgesine...”

“Hah” dedi “Şimdi kolayını buldun.”

“Malum ya, Aşair bölgesi Rus nüfuzunda değildir. Çabuk ahbap bulur, kaçışı kolaylaştırırız.”

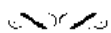
“Hay hay.”

İki gece Tahran'da kaldığımdan bir fırsatını bularak elçiliğe uğradım. Maksadım bizim sermayenin toplamı 30 liraya indiği için onu artırmaktı. Fakat nerede? Az kaldı bizim para da üste gidiyordu. Ama orada Osmanlı Devleti tarafından idama mahkûm edilen Kurmay Binbaşı Ruşen Bey adında bir zata rast geldim. Çok kuvvetli bir görüşe sahip olan bu zata durumu anlattım. Maksadımı açıkladım. Fakat o, uygulamakta kararlı olduğum bu tarzdaki hareketime engel olmak istedi ve dedi ki:

“Yazıktır. Bu kadar çile doldurduktan sonra tekrar bir maceraya atılmak doğru değildir. Vakit ve zamanını beklersen ben seni gönderirim.”

Fakat heyhat. Çünkü ben kararımı verdim. Türk sözünden dönmez.

İKİNCİ BÖLÜM



TAHRAN - BAĞDAT ARASI

Bizim kısmet de hep hizmetçilikten açılmış...

Akşamüzeri Meşhedli Muhammed Ağa'nın yanına geri döndüğüm zaman gerçekten de posta arabasının Kum şehrine hareket etmek üzere olduğunu öğrendim. Derhâl nevalemi düzdüm. Meşhedli Muhammed Ağa'nın iyiliğini unutmama imkân var mı? Zavallı adam beni bu durumda görünce:

“Eh” dedi “Araba hazır. Şimdi benim yeğenim Ali Ekber Han da sana arkadaşlık edecektir.”

“Pekâlâ.”

“Fakat bir şartla.”

“Sen Ali Ekber'in hizmetçisi olacaksın.”

“Pekâlâ.” dedim ama içimden de kahkahayı bastım. Ve kendi kendime:

“Vay canına!” dedim. Bizim kısmet de hep hizmetçilikten açılmıştı. Zararı yok. Yarım saat sonra Kum şehrine gidecek posta arabasına tam dokuz kişi binmiştik.

Ben ziyaret amacıyla İmam Rıza hazretlerinin kız kardeşleri Hazreti Masume'nin mübarek mezarının bulunduğu Kum şehrine gidiyordum. Diğer adamlar da oraya gidiyordu. Fakat aksilik her yerde olduğu gibi arabada da karşıma çıkmaz mı? Arabada müthiş bir Azerbaycanlı Rus taraftarı Kazak vardı...

Ali Ekber Han beni:

“Meşhedli Habib. Uşağım. Zavallının çilesi büyük...” diye takdim edince artık bütün angaryalar omuzuma yüklendi. Önüne gelen bir emir veriyordu. Ben bittabi böyle emirlerde

değildim. Ne olursa olsun Tahran'dan kaçıp kurtulmak istiyordum. Ne ise muradımıza ulaştık. Araba Tahran'dan çıktı ve bir saat uzaklıkta bulunan Şah Abdülazim'de mola verdi. Derhâl Kazak Hasan Bey:

“Meşhedli, nargileyi temizle” dedi. Arkasından emirlerin devamı geldi:

“Heybeyi indir.”

“Atların kolanını gevşet.”

Nihayet buradan da hareket ettik. Arabada artık herkes birbiriyle daha fazla samimi olduğu için son derece samimi olarak açıktan açığa dertlerini dökmek istiyorlardı. Fakat Rus taraftarı Kazak Hasan Bey her Rus kelimesi geçtikçe derhâl ateş püskürüyordu. Rusya'yı, Rusları öve öve bitiremiyordu. Hele yolda, arada sırada tesadüf ettiğimiz Rus askerlerini gördükçe:

“Ah” diyordu, “Dünyada Rus milleti, Rus askeri kadar kahraman yoktur. İşte Türkleri darmadağın etti. Almanları, Avusturyalıları rezil etti. Böyle kahraman bir ordu...”

Amma felaket ha! Bu sözleri işittikçe sinirlerim gerilmeye başladı. Gözlerim karardı. Belimdeki tabancayı çekip herife ateş etmeye karar verdim. Fakat bilmem nasıl oldu? İçime garip bir ilham doğdu. Düşündüm. Şimdi burada tabancamdaki yedi kurşunla üç adam öldüreyim. Sonra ne olacak? Hiç. Hâlbuki vatanıma dönersem hiç olmazsa bunlar gibi yüzlercesini öldürürüm ve yurduma faydalı olurum diye düşündüm. Ve nihayet kendi kendime:

“Yavrum Vehbi. Şimdi şurada serseri bir hizmetçi rolündesin. Bırak bu kahraman edalarını.” dedim ve vazgeçtim.

Yol gide gide alınmış dedikleri gibi nihayet başımıza Allah'a şükür bir kaza ve bela gelmeden Kum şehrine geldik. Ben âdet yerini bulsun diye arabadakilere ayrı ayrı "arz-ı hürmet" ettikten sonra Ali Ekber Han ile ayrıldık. Derhâl Ali Ekber Han'ın kayınpederi mücahit Ebül Hasan Han'ın evine geldik.

Cenabı Rabbülalemin'in izniyle artık bizim efendilik tekrar geri gelmiş ve Meşhedli Habib yine Vehbi Bey olmuştu. Benim de efendilik ile beraber neşem ve keyfim yerine gelmişti. Fakat Allah bana neşe ve keyif nasip etmemiş olacak ki Kum'da da başıma belayı hemen gönderdi.

Ali Ekber Han sokağa çıkmıştı. Pürtelaş eve geldi.

"Aman Vehbi Bey, durum fena! Ruslar senin Tahran'dan firar ettiğini öğrenmişler."

"Bilhassa şu malum Mösyö Fabier ile arkadaşlık yapan Vehbi olduğunu da anlamışlar. Derhâl Kum şehrine telefon etmişler. Şimdi Ruslar şehrin muhtelif taraflarında evleri basıp duruyorlar." Ben:

"Adam sen de. Öyle kuru gürültüye pabuç bırakmayız..." dedim. Dedim ama, yüreğim de çarpmaya başladı.

Ali Ekber Han:

"Benim de bir şey dediğim yok ya. Sabahleyin konuştuğumuz üzere fotoğrafçıya haber verdim. Şimdi gelecek fotoğraf çekeceğiz. Şu Acem kıyafetli bir resmini de yadigâr olarak sana vereyim."

Gerçekten Ruslar şehrin dört bir tarafında evleri basarken biz de büyük bir ciddiyetle evin bahçesinde fotoğraf çektirmeye devam ediyorduk.

Elveda Kum şehri...

Dört gün kadar Kum şehrinde oturdum. Fakat işler günden güne sarpa sardı. Zira Ruslar bizim mahalleyi hatta iki üç ev aşırı yerleri hep bastılar ve Vehbi Bey'i aradılar. Artık yarın da bizim evi basmayacaklarını kim temin ederdi? Burada oturmanın tehlikesi aşikârdı. Çaresiz kaçmak ve Kum şehrinde kurtulmak lazımdı. Fakat kimle?

Ne ise insan dert ortağı çabuk buluyor. Bulduğumuz Kum şehrinde ahabap olduğumuz eski İran sarayına mensup Zindkul denilen bir ailenin şehzadelerinden Esadullah vardı. Onunla birlikte kaçmaya karar verdik. Bana arkadaşlık edecekti. Hemen eşyalarımızı saygıdeğer mücahit Ebül Hasan Han'ın evine bıraktık. Bir eşek bir de katır bulduk. Ben nezaket olarak katırı şehzadeye verdim ve kendim de eşeğe bindim. Hemen hareket... Vedalaşma... Ne ise kırk yılda bir kere talih bu işte yüzme güldü. Yolda katırın uyuz bir hayvan olduğu anlaşıldı. Benim merkep ise tam koşucu idi. Yürüdükçe açılıyor, açıldıkça atları bile geride bırakacak derecede koşuyordu. Zavallı Şehzade Esadullah mütemadiyen geride kalıyor, arada sırada benim eşekten inmemi bekliyordu. Ben eşekten iner inmez derhâl benim eşeğe biniyordu. Biz böyle bir eşeğe, bir katıra binerek oldukça yol aldık. Nihayet Mahallat denilen bir şehre geldik. Elimizde mücahit Ebül Hasan Han ile tanıdıklarının Mahallat'taki memurlara birer tavsiye mektubu vardı. Bu arada da maliye memuruna. Biz Mahallat'ta bineklerimizden iner inmez doğruca maliye memurunu bulduk. Tavsiye mektubunu verdik. Fakat bu memur birdenbire:

“Hayır, efendim hayır! Ben kimseye yardım edemem. Para da veremem.” diye bağırmaya başladı. Ben ve Şehzade Esadullah birbirimize baka kaldık. Dedim ki:

“Azizim, biz para pul istemiyoruz. Fakat sizin gibi vatan-perverler olduğu müddetçe İran için her gün işgal altında yaşamak kaçınılmazdır. Zaten baksana bugün İran'ın yarısı Rusların elinde.”

Şehzade Esadullah benim daha kötü şeyler söyleyeceğimi zannederek hemen kolumdan tuttu. Aşağıya indik. Doğruca hana giderek bineklerimize atlayıp hareket etmeye karar verdik. Doğruca Hiş şehrine... Bizim eşyalar Hiş'te Nazım tüccar isminde birisine gönderilecekti.

Aksi şeytan... Gittik, sorduk, gelmedi, dendi.

Beklemek işime gelmiyordu. Bırakıp gitmek de doğru değildi. Nihayet bizim arkadaşla birlikte eşyalardan vazgeçip buradan gitmeye karar verdik.

Emir'e Sığıyorum

Ertesi gün hemen iki merkep kiralayıp doğruca “Ey gaziler!” diye Şizenkuh Dağları'na doğru hareket ettik. Maksadımız doğrudan doğru Rus bölgesinden çıkıp gitmekti.

Aslında bu civarda Bahtiyarî aşireti reislerinden Emir Mufahham adında bir zat varmış. Bu zat Rus baskısından kurtulmak için şehre iki saat uzaklıktaki bir kalede oturmuş. Fakat Rusların baskısına dayanamayarak firar etmiş ve dağlara çekilmiş. Ruslar oldukça kuvveti bulunan Emir Mufahham'ın üzerine gitmekten çekinmişler.

Biz yolda katırcılardan bu bilgileri aldıkça memnun oluyorduk. Hele benim sevincime diyecek yoktu. Demek ki ölümden hayata doğru ilerliyorduk. İki günlük bir merkep yolculuğundan sonra Emir'in ikamet etmekte olduğu Seyvile kasabasına geldik. Burası kasabadan çok biraz kalabalıkça bir köydü. Bizim arkadaş biz eşeklerden iner inmez:

“Doğruca Emir'in köşküne gidelim.” dedi ve hemen yola koyuldu. Tabii biz de arkasından. Kolaylıkla Emir'in köşkünü bulduk ve hemen içeriye girdik. Şehzade derhâl Emir'in sandukdarıyla¹⁴ görüştü ve bir de mektup verdi. Bu mektubu ben Emir'e hitaben yazmıştım. Şehzade sandukdar ile görüşür görüşmez birdenbire sandukdarda bir sevinç başladı. Bize ne türlü ikram edeceğini bilemiyordu. Derhâl karnımızı doyurttu. Biraz sonra sandukdar geldi ve:

“Türk zabiti sizsiniz değil mi efendim?”

“Evet benim.”

“Çok memnun oldum.”

Bu kabil fakat manalı konuşmalardan bir şey anlayamıyordum. Yalnız anladığım bir şey varsa o da bizim buradaki saygınlığımızın birdenbire yükselmiş olması idi. Ne ise. Ben çalışmak istedikten sonra her durumda kendime nasıl olsa bir iş ve arkadaş bulurum düşüncesi bende kuvvetli bir iman hâline geldiği için bulunduğumuz yer hakkında bilgi almaya başladım. Cevapları işittikçe kulaklarıma inanamıyordum. Zira burası başlı başına bir âlemdi. Buraya ne İran hükûmeti ne Rus hükûmeti hiç kimse karışmazdı. Tam bir bağımsızlık

14 sandukdar: Osmanlı padişahlarının esvapçıbaşısı gibi, burada Emir'in özel hizmetçisi.

havası içinde yalnız Emir Mufahham'ın sözü geçer emri yerine getirilirdi.

Emir'in huzuruna kabul...

Emir hazretleri uykuda olduğu için sandukdar biraz daha istirahat etmemizi söyledi. Az mı? Bir saat... Beş saat. Mademki geniş bir özgürlük havası içinde yaşıyoruz. Artık bize saat ölçüsü verilir mi? Dereden tepeden konuştuk. Nihayet Emir hazretleri kalkmış. Sandukdar geldi.

“Sizi istiyorlar.” dedi. Hemen kalktım. Kendime çeki düzen vermek istiyordum. Fakat neye? Başımda bir külâh. Elimde sopa. Yırtık gömlek... Bizim salak Meşhedli Habib... Şimdi kendisine çeki düzen vermek istiyordu. Tevfik Fikret, “Güleriz ağlanacak hâlimize...” demiş. Ben de o durumda idim.

Emir'in odasına girince birdenbire hayret içinde kaldım. Zira Emir Mufahham'ı, Ruslarla mücadeleye girişmiş cengâver bir milliyetperver” kelimeleriyle tarif edilen bu zatı, zihnimde müthiş derecede korkunç suratlı, eşkıya bozuntusu bir şahıs olarak hayal etmiştim. Hâlbuki hiç de öyle değilmiş. Kendimi genç, kibar ve oldukça güzel giyinmiş bir zat karşısında bulunca hayret etmemek mümkün müydü?

Kendisi ile hoşbeşten sonra bana nerelerden gelip nereye gittiğimi ve ne maksatla bu dağ başlarına düşmüş olduğumu sordu. Kendisine derhâl gömleğimin içine saklamış olduğum Kum'daki mücahit Ali Ekber Han'ın mektubunu verdim. Mektubun satırlarını okudukça yüzüme bakıyor, çehresinde sıkıntı belirtisi değişimler oluyor, tekrar yüzüme bakıyor, kaşlarını çatıyordu. Nihayet mektubu bitirince:

“Geçmiş olsun. Başarınızı tebrik ederim.” dedi ve benden Tahran haberlerini sordu. Ben Tahran’dan çıkalı aşağı yukarı bir ay olmuştu. Yine de o günkü durumu anlattım. Sonra kendi hikâyemi sordu. Sibirya’dan kaçışımızı, Tahran’a geldiğimizi, Kum’daki maceramı anlattım. Ve sonunda dedim ki:

“Şimdi artık sayenizde buradan yurduma kavuşmak istiyorum. Bu sözlerim ve özellikle son cümlem Emir hazretlerini birdenbire düşündürdü ve sanki bam teline basmış gibi bir konuşma yapmaya mecbur etti:

“Çok haklısınız. Tabii ki bir subayın yurduna kavuşmaktan başka isteği olamaz. Ancak bir kere durumu görmek lazım. Şu an için ordunuza katılmak imkânı yoktur. Çünkü bir kere bu taraftan yolu tamamıyla kapatmışlardır. Kılık değiştirerek oradan oraya gitmek de çok tehlikelidir. Çünkü yollarda sürekli Ruslar yahut Rus taraftarı sütü bozuklar vardır. Güney kısımlar, yaylalar, çöller arasından gitmek ise tamamen imkânsızdır. Bu ne Sibirya çöllerindeki trenli yollara ve ne de diğer yollara benzer. Bundan başka bir üçüncü yolun var ki o da Luristan yolunu seçmektir. Fakat bu yol her iki yoldan daha fena ve tehlikelidir. Çünkü Luristan denilen yer öyle bir vahşet bölgesidir ki bunu anlamak için maazallah bir kere oraya düşmek yeterlidir. Zira Âdem aleyhisselam yaratıldığından beri insanlık ve medeniyet ile ilgisini kesmiş olan bu memleketin adamlarının hükûmete, millete ve insanlığa hiçbir bağlılıkları yoktur. Hükûmete vergi vermezler. Şah, padişah tanımazlar. Allah onların kalplerinde yoktur. Dolayısıyla oraya düşmek demek ölmek demektir. Zira adam öldürmek bu memleket ahalisi için sevaptır.

Sonuç olarak azizim... Yollarınız kapalıdır. Çaresiz benim yanımda kalırsınız. Bu suretle dünya ile ilginizi kesersiniz. Bu dağların hür ve serbest tepelerinde gezersiniz.”

Ben cidden saygıdeğer ve oldukça tahsilli olduğu anlaşılan bu zatın sözlerini can kulağıyla dinledikten sonra mahzun mahzun başımı önüme aldım. Zira buradan kurtulmanın imkânını ancak Cenabı Hak bilirdi. Emir benim sözleri sebebiyle birdenbire mahzun olduğumu anlamış olacak ki devam etti:

“Azizim, mahzun olmaya bir sebep yok. Sizi temin ederim ki ben sizden fazla sizin yurdunuza kavuşmanıza taraftarım. Ancak dediğim gibi yollar kapalıdır. Luristan’da birçok tanıdığım arkadaşlarım vardı. Fakat kendileriyle bir seneden fazla var ki haberleşmem yoktur. Dolayısıyla öldüler mi kaldılar mı bilmiyorum. Eğer onlar orada olsalar, sizi kesinlikle oradan oraya kaçırır bir şey yapardık. Fakat şimdilik buna imkân yoktur.

Tabi bu durumu siz benden daha sağlıklı değerlendirirsiniz. Şimdi ben size güzel bir oda ayırtırım. Arzu ettiğiniz gibi yaşarsınız.” dedi ve sözlerini tamamlar tamamlamaz uşağını çağırdı ve benim için emirler verdi.

Emir’in Evinde, El Üstünde Bir Konukluk

Emir hazretleri bu sözlerinde tamamıyla haklı idi. Fazla düşünmenin manası da yoktu.

Emir’den müsaade talep ederek yanından ayrıldım. Uşaklarını derhâl özel olarak hazırlatılan odama gönderdiler ve:

“Ne arzu ediyorsanız...” diye emrime hazır olduklarını söylediler.

O gece mükemmel bir uyku çekerek güzelce dinlendim. Güvende ve kalbim rahat olarak... Çünkü artık benim için korku söz konusu değildi. Sabahleyin kalktığım zaman kahvaltım hazırды. Emir hazretleri sandukdar ile birlikte çalışmamı emretti.

“Eyvallah.” demekten başka bittabi çare yoktu.

“Peki.” dedim. Bir saat sonra gelen hizmetçinin birisi atımın hazır olduğunu, hoşuma gidip gitmediğini öğrenmek için ahıra girmemi söyledi. Çok iyi. Mükemmel... Demek ki artık keyfi bulmuştum. Burada bütün dünyadan bağımsız olarak yaşayıp gidecektim.

Dünyanın dağdağasından ve bu bitmez tükenmez hayhuyundan uzak rahat bir hayat içinde geçirdiğim bu dakikaları şimdi bile düşündükçe hasretle yâd ederim. Hiç kimse ile temas etmeden, binbir riya ve fesat ile türlü insanlarla temas etmeden geçirdiğim o dakikalar hakikaten yâd edilecek hatıralardır.

Yine de o günlerde bile başımda ufak bir dert vardı. O da eşya derdi. Bizim eşyaları Kum şehrinden göndereceklerdi. Mücahit muhterem hâlâ göndermemişti. Anlaşılan eşyaların üzerine yatmak istiyordu. Cepte de beş altın lira kalmıştı. Bunlar da yavaş yavaş suyunu çekiyordu. Bir an evvel yine harekete geçmek ve vatana kavuşmak lazımdı. Fakat ne ile ve nasıl?

Gerçi Emir Mufahham cidden nazik ve terbiyeli bir zat olduğu için her dakika görüşüyor ve içimdeki elem ve kederleri hafifletiyordu. Aslında Emir’in karısı ile çocukları Hiş Kalesi’nde olduğundan yalnızdı. O da kendisine konuşacak

arkadaş arıyordu. Bu suretle çok samimi iki dost olmuştuk. Aradan günler, haftalar, aylar geçmişti. Bizim eşyalardan hâlâ bir haber yoktu. Gerçi ben de bu hayat alışmış olduğumdan artık eşya falan aradığım yoktu. Bu günler bilmem nasıl bir günlerdi?

Bir Kaçak Türk Subayı Daha

Bir gün Emir'in büyük çocuğu ile birlikte köy arasında dolaşıyorduk. Benim başımda Laz başlığını andıran bir başlık vardı. Elimde de bir kırbaç. Karşıdan iki garip yolcu göründü. Neredeyse yalın ayak başı kabak olan bu iki arkadaş bizi görür görmez hemen yanımıza geldiler. Ve eğreti bir selamın ardından Emir'i sordular.

Ben henüz Acem selamını öğrenememiş bu adamdan elimde olmadan şüphelendim. Bu kimdi? Kendisine kasten Türkçe cevap vermek istedim. Fakat o ağzını yaya yaya yani bütün yabancılığını hissettire ettire Azerbaycan Türkçesiyle söylemek istedi. Bu kadar uzun tecrübelerden sonra bittabi karşımıza gelen adamın, daha yürüyüşünden ne maksatla hareket ettiğini anlayacak kadar insan sarrafı olmuştum.

Hiç ses çıkarmadım. Yalnız “Buyurunuz.” dedim ve eve gönderdim.

Yan gözle sürekli adamların üstünü başını âdeta kontrol ediyordum.

Olur ya, masallarda anlattıkları gibi gün görmez, kervan geçmez, kuş uçmaz dedikleri bu köyde bu garip tavırlı adamların ne işi olabilirdi? Aslında ilk bakışta içime düşen kurt beni sürekli şüpheden şüpheyeye sevk ediyordu. Evde bu

iki zatı odama almak istedim. Birisi geldi, diğeri aşağıda kalmak istedi.

“Ne için?” dedim.

“Hiç...”

“O hâlde gelsin.” deyince aralarında Türkçe söylediler. Benim şüphelerim de gittikçe kuvvetleniyordu. Odaya girdikleri zaman birdenbire kapıyı kapattım ve yanlarına gittim. Oturarak dedim ki:

“Azizim, siz benim nazarımda şüpheli bir adamsınız. Çünkü siz halis Azerbaycanlı Türk değil misiniz? Ağzınızda dolaşan kelimeler bunu ispat ediyor. Bana şimdi gerçeği olduğu gibi söyleyiniz. Aksi takdirde sizin için burada hazırlanmış bir yer vardır. O da darağacı. Çünkü Emir milliyet konusunda çok tutucu bir zat olduğundan kendisine söyleyeceğim bir kelime hayatınızı bitirmeye yeter.”

Bu sözlerim üzerine renkten renge giren bu iki meçhul şahıs kekelemeye başladılar. Nihayet bana:

“Rica ederiz beyefendi. Siz kimsiniz?”

“Ben Türk ordusu subaylarından Vehbi.”

Bu iki meçhul şahsın bu sözlerim üzerine olan hayretini hâlâ unutamam. Birdenbire tek ses olarak “Vay!” diye bağırdılar. Ve tamamladılar:

“Demek ki siz Vehbi... Sibiryâ’dan firar eden... Ben de Şiraz Başkonsolosu Ferhad Dursun. Sizin hikâyenizi biliyorum. Benimki de aşağı yukarı sizinkine benzer...”

Hemen kucaklaştık... Kucaklaştık... Yabancı bir ilde iki Türk yavrusunun kucaklaşmasındaki zevki hâlâ unutamam.

Oturduk. Saatlerce konuştuk. Kendilerine elimden geleceği kadar yardım edeceğimi söyledim.

“Talihiniz varmış kardeşler.” dedim. “Buradaki Emir’in durumunu biliyorsunuz. Bugün elhamdülillah bu Emir’in sayesinde saygınlığımız da vardır. Şimdi sizi de söylerim. Hikâyenizi de anlatırım. Herhâlde sizi de iyi karşılayıp kabul edeceğine eminim.”

Benim bu iki saatlik kayboluşum Emir’in de dikkatini çekmiş olmalı ki uşak geldi:

“Sizi Emir hazretleri istiyor.” dedi.

Emir’in yanına gittiğim zaman gelen arkadaşları anlattım. Ve çektiği çileleri naklettikten sonra kendilerine yardım konusunda aracı olduğumu söyledim.

Emir bu sözlerimden son derece duygulandı:

“Ne demek kardeşim, sizin gibi kıymetli bir arkadaşın arkadaşlarına, milletdaşlarına... Ne demek, sizin milletdaşınız ise benim de dindaşım... Bunu insanlık, din, milliyetimiz de emreder. Kendileriyle görüşebilir miyim?”

“Emredersiniz!”

Bir dakika sonra aynı milletten üç arkadaş Emir Mufahham’ın nazikâne muamelesine hayran olmuş bir şekilde onu dinliyorduk. Gerçi Emir de bizden pek çok memnun kalmıştı ve bu memnuniyetini her fırsatta sürekli ifade ediyordu.

Yüzbaşı Ferhad Dursun Bey Emir hazretleri ile konuştuktan sonra kendisi için hazırlanmış olan odasına çekildi. Ertesi gün kalktığım zaman zavallı hâlâ uyuyordu. İhtiyarlığın vermiş olduğu etkiyle biraz fazlaca yorulmuştu. Uyandığı zaman kendisini ziyaret ettim. O gün, ertesi gün, üç gün,

beş gün... Bu yeni arkadaşlara âdeta âşık olmuştum. Zavallı Ferhad Bey’de de aynı derecede bana karşı muhabbet başlamıştı. Artık bu çile diyarında şaka ile vakit geçiriyorduk. Fakat Ferhad Bey’in şakası, daha çok çektiği çilelerin komik tarafları ile ilgiliydi. Onları anlata anlata bitiremezdi. Hele doktorluk meselesi açılınca...

“Aman Vehbi Bey sorma. Bizim Tahran’daki malum elçi esir edilince işin sarpa sardığını anladım. Tahran’a geldim. Zaten Rus ordusuna esir düşüp Bakü’den Tahran’a firar ettiğim için Ruslar benim Türk subayı olduğumu biliyorlardı.

Fakat Tahran Elçiliğine sığındıktan sonra beni Tebriz başkonsolosluğuna tayin ettiklerinden tabii bir şey yapamıyorlardı. Ama şimdi tam sırası idi. Beni yakalayacaklarına şüphem yoktu. Tahran’da yanıma bu arkadaşım olan asker Mehmed’i aldım. Asker Mehmed güzel Farsça biliyor, Kürtçe ve Arapça iyi konuşuyordu. Ben de çatra patra Azerbaycan Türkçesiyle karışık Farsça biliyordum. Hemen aklıma geldi. Birer kat Acem kostümü aldık. Gördüğün bu kostümleri... Olduk birer doktor. Hayır ben doktor, yanımdaki eczacı. Gittiğimiz yerde hastaya bakacak, para kazanacak, İran’dan kaçacaktık. Fakat Tahran’dan ayrılınca Rusların belasına düştüğümüzü de anladık. Bereket versin bizim Mehmed’in Acemcesine... Hiçbir yerde zorlukla karşılaşmadan köyden köye yolları aştık. Nihayet Hiş şehrine gelince Emir Mufahham hazretlerini haber aldım. Herhâlde, dedim, bu adam milliyetperver olduğuna göre bizim gibi bir milliyetperverle de çabuk anlaşır. Fakat yoldaki kepazeliklerimizi de görme. Doktor diye sanki tellal çağırılmış gibi önüne gelen, gözüm ağrıyor, başım sancıyor diye yanımıza geliyordu.”

Ruslar Yerimizi Tespit Ediyor

Yüzbaşı Ferhad Dursun Bey ile aramızda geçen bütün konuşmalarımızın konusunu gayet tabii olarak “Türkiye’ye, anavatana geri dönüş” teşkil ediyordu. Fakat nasıl? İşte buna ne ben ne de Ferhad Dursun Bey cevap verebiliyorduk. Zira doğrudan doğruya ve kestirme bir yoldan Türkiye’ye geri dönmek imkânsızdı. Başka bir taraftan kaçıp gitmek de bizim için boş bir hayaldi. Çaresiz artık anavatana geri dönüş hülyasını fikirlerimizden çıkarmak zorunda idik.

Hele Rusların Hanekin şehrini zapt ettiklerini işittiğimiz gün bütün ümitlerimiz mahvolmuş, perişan bir duruma düşmüştük. Zira ordumuz biraz ilerlemiş olsa idi bizim için de kurtulmak imkânı nispeten çoğalacaktı. Fakat şimdi ümit ve hayal kelimelerini bile hafızamızdan silmek lazımdı.

Biz artık bu durum karşısında Emir Mufahham’ı en yüksek seviyede hoş tutmak için uğraşmaya başladık. Aradan aylar geçti. Bir gece idi. Yemekte Emir Mufahham ile tatlı tatlı konuştuktan sonra odalarımıza çekilmiştik. Ferhad Dursun Bey ile biraz dereden tepeden konuşuyorduk. Bilmem nasıl oldu, sandukdar korkak ve titrek tavırlarla yanımıza geldi, oturdu.

“Affedersiniz.” dedi, “Size gayet mahrem bir şey söyleyeceğim. Emir Mufahham’ın sözleridir. Rica ederim, hiç kimseye anlatılmayacaktır değil mi?”

“Bittabi...”

“Bir hafta evvel Ruslar sizinle Ferhad Bey’in teslim edilmesini Emir hazretlerinden rica etmişlerdir. Emir hazretleri sizi üzmemek için bir haftadan beri bunu bildirememişlerdir. Gerçi kendileri sizi teslim etmemeye kesinlikle karar

vermişler ve bu hususta Çolak Çalak mevkiindeki oğulları Serdar Muazzam’a haber göndererek sizi oraya nakletmeye karar vermişlerdir.”

Sandukdar bize bu haberi bildirdikten sonra çekilip gitti. Biz iki arkadaş baş başa vererek duçar olduğumuz bu yeni çilemizi düşünmeye başladık. Demek kör talih bize burada da yetişmişti. Yani bizi bu gün görmez dağ başında bile talihsizlik gelip bulmuştu. “Boşa koyduk olmadı, doluya koyduk almadı” dedikleri gibi saatlerce düşündük, düşündük, nihayet Luristan taraflarından firar etmeye karar verdik. Her ne kadar Emir Mufahham’ın anlatımıyla buraya düşmek ölmekten daha beterdı. Fakat ne yapalım, burada kalarak Emir’in başına bela getirmektense zaten kelleler koltukta olduğu için hiç kimsenin başını ateşe yakmamak daha iyi idi.

Akşamüzeri bu kararımızı sofrada Emir Mufahham’a ayrıntılı bir şekilde açıkladık. Emir hazretleri bizim bu açıklamamızı dikkatle dinledi.

“Azizim efendiler. Size karşı mahcubum. Fakat ne yapayım, elimden bir şey gelmez. Durumumuzu siz bizden daha fazla takdir edersiniz. Ben bittabi sizi teslim etmeyeceğim. Buna karşılık size güzel bir yol göstereceğim. Şimdi ben yarın sandukdarımı Humeyn şehrine gönderiyorum. Kendisi oradan gerek sizin için gerekse Ferhad Bey için bir seyyid elbisesi ile bir de Bahtiyarî elbisesi tedarik edecektir. Ondan sonra işiniz çok kolay olacak ve bir seyyid ile Bahtiyarî kıyafetinde Luristan’da dolaşabileceksiniz. Aslında Luristan’daki bir çok aşiret reislerine de tavsiye mektubu yazacağım için çok da sıkıntı çekmeyeceksiniz.”

Emir hazretleriyle uzun uzadıya ta gece yarısına kadar bu seyahatimiz hakkında görüşüp oldukça kuvvetli kararlar aldıktan sonra yanından ayrıldık. Ertesi sabah gerçekten sandukdar Humeyn şehrine gitti ve iki gün sonra da tedarik ettiği elbiselerle geri geldi.

Elveda Emir hazretleri...

Emir Mufahham ile ayrılığımız çok hazin olmuştu. 7 Mayıs 1332 (20 Mayıs 1916) günü sabahleyin dağlara güneş doğarken biz de Emir hazretleri ile vedalaştık. Ayrılmıştık... Emir hazretleri arkamızdan hüngür hüngür ağlıyordu. Zira başımıza gelecek belaları biliyor ve bundan sağ ve salim kurtulmayacağımıza emin bulunuyordu. Biz de kendisine pek çok acıyorduk. Zira Hanekin'e kadar gelen Ruslar maazallah biraz daha ilerleyip Emir hazretlerine de hücum ederlerse kendisini bir kere de yıkıp harap edeceklerine şüphe yoktu.

Seyvile köyüne kadar katır üstünde gittikten sonra Emir hazretlerinin tespit ettiği kılavuzu bulduk. Katırları bıraktık ve yola çıktık. Yanımızda yalnız bir eşek ile iki ufak torba, içlerinde biraz sigara ve yiyecek vardı. Fakat ikimizin de kıyafeti çok şıktı. Hele Ferhad Dursun Bey'e seyyidlik çok yakışmıştı. Yolda pek az konuşuyor ve daha şimdiden dilsiz rolü oynuyordu. Ben de Bahtiyarîli tam bir delikanlı olmuştum.

Seyvile'den ilk önce Silahvar'a hareket ettik. Programımız gereğince önce Silahvar'daki aşiretlerin reisi olan Ali Ekber Han'ı bulacak ve ona beraberimizdeki mektuplardan bir tane-sini verdikten sonra yolumuza devam ederek Hürremabad'a kadar gidecektik. İlk günü yola alışmadığımızdan mı nedir, sabahtan akşama kadar ancak kırk kilometrelik bir yol kat

etmiştik. Fakat bu azıcık yola rağmen Ferhad Bey bir taraftan yol hamlığından, bir taraftan da ihtiyarlıktan oldukça yorulmuştu. Aksi gibi birdenbire akşam da olmuştu. Ama ne fayda... Bir köyde yatmak zorunda kalmıştık. O gece sakin ve rahat köyde kaldıktan sonra ertesi gün Silahvar'a doğru yolumuza revan olduk.

Vahşi Ormandan Geçmek, Luristan'dan Geçmekten Kolay

Artık girdiğimiz bölge de asayiş ile ilgisi olmayan yabanilerin arazisi idi. Şeytan kulağına kurşun daha karşımıza kimse çıkmadı derken birdenbire karşıda üç kişi önümüze doğru gelmez mi? Bereket versin bizim kılavuza. Hiç istifini bozmadan:

“Haydi, bunlar Emir'in adamları, Silahvar'a gidiyorlar. Çekin arabayı!” dedi. Gerçekten oldukça kabadayı olan kılavuzumuzun sözleri derhâl etkisini gösterdi. Bu defa soyulmaktan kurtulmuştuk. Fakat işimiz çok zordu. Daha biz birinci günde böyle soyulmak tehlikesi ile karşılaşsaksak bundan sonra haftalar, aylar geçtikçe neler görecektik? İhtimal o zaman derimiz bile soyulacaktı. Ne ise uzaktan Silahvar'ın evleri görünürken karşımıza çıkan bir dere kenarında eşekçi:

“Allahaismarladık.” dedi ve hiç selam bile vermeden döndü gitti.

Lahavle... Eşekçi ile kavga etsek başımız belaya girecek. Çaresiz bacakları sıvadık ve dereden karşı yakaya geçtik. Doğruca Silahvar köyünün içine girdik. Aksi şeytan... Ali Ekber Han köyde yokmuş. Şimdi ne yapmak lazımdı, şaşırdım.

Kılavuz da mırın kırın etmeye başladı:

“Ben de gece burada yatarım, yarın dönerim.”

“Dur be yahu... Hele şu adamı bulalım. Ondan sonra ne halt edersen et.”

“Pazarlığımız yoktur...”

“Pekâlâ, nerede Ali Ekber Han?”

“Ali Ekber Han'ı bulmaya mecbur değilim ya... İşte köyü, işte evi. Git sor.”

Doğruca evine gidip Ali Ekber Han'ı sorduk. Ali Ekber Han'ın uzağa gittiğini fakat ailesinin burada olduğunu öğrendik. Gerçi ailesi çok kibar ve nazik bir kadıncağız olacak ki bize çok ikram etti ve bizi içeri davet etti. Karnımızı güzelce doyurduktan sonra:

“Oturunuz. Bu gece nasıl olsa kalacaksınız. Ben Ali Ekber Han'a bir atlı yolladım.” dedi.

Biz o gece güzelce bir uyku uyuduk. Sabahleyin yataktan kalktığımız zaman bizim kılavuz yine dırlanmaya başladı. Ona yol verdik. Fakat bir saat sonra yol verdiğimizize de pişman olduk. Çünkü Ali Ekber Han bizim kılavuza hitaben bir mektup yazmış ve atlı ile göndermiş. Kendisinin işi olduğundan, köye gelemeyeceğinden, yollar güvenli olduğundan sekiz saatlik uzaklıktaki Murad Han'ın köyüne gitmemiz gerektiğinden, Murad Han'ın aracılığı ile yolumuza devam edebileceğimizden bahsetmiş. Ben bu mektubu okuduktan sonra hanımına içinde yazanları uzun uzadıya bildirdim. Zavallı kadıncağızın canı çok sıkıldı. Ama ne yapsın, derhâl bizim dilsiz seyyide yani Dursun Bey'e bir katır buldu. Bir

de kılavuz tedarik etti ve lazım gelen emirleri verdi. Biz de doğruca Murad Han'ın köyüne doğru hareket ettik.

Felaket felaket üstüne...

Bir kılavuz, bir de Ali Ekber Han'ın adamlarından bir Batlı ile katırın üzerinde bizim seyyid bir de ben Murad Han'ın köyüne doğru hareket ettik. Yolda Lurlu olan kılavuzlarımızla ahbap oldukça bize sürekli yolun fenalığından, üzerimizdeki eşya, para vesaire gibi şeylerin kendilerine vermemiz gerektiğinden bahsediyorlar, yolda eşkıyalar muhakkak bizi soyarlar diyorlardı.

Fakat biz daha ilk adımda elimizle soyulmak derecesinde budalalık göstermemek için hiçbir şey vermek istemiyorduk. Böyle saatlerce yürüdük. Silahvar'la Murad Han'ın köyü tam sekiz saat imiş. Yolda birkaç defa durup mola vermek zorunda kalmıştık. Allah'a çok şükür üçüncü molaya kadar karşımıza hiçbir hayırsız takımı çıkmamıştı. Bize de oldukça güven gelmişti. Fakat nasıl oldu bilmiyorum, sessiz, taşlı dağların yamaçlarından aşağı inerken birdenbire karmakarışık bir ses dağı cınlattı.

Bizim kılavuz ile atlı hemen kendilerine çeki düzen verdiler.

"Geliyorlar..." dediler. Kim geliyordu? Bunu düşünmeye, sormaya lüzum yok... Hayırsızlar geliyorlardı. Lurluların âdeti imiş. Birisine baskın yapmak istedikleri zaman kesinlikle böyle bir gürültü koparırlar, sonra soyarlarmış. Yüz metre kadar ileri gittikten sonra ağaçların arkasından birer ikişer çıkmaya başladılar. Fakat nasıl adamlar... Eğer elimizde bir tabanca olsa idi hepsini birden temizlemek işten bile değildi.

Çünkü hayırsız ve eşkıya olarak gezen bu serserilerin arka-
larında birer elbise bile yoktu. Ayakları çıplak, ellerinde ise
silah yerine sopa vardı. Yalnız bir tanesinde bir mavzer gö-
züküyordu. Yanımıza kadar gelip sokulan bu adamlara bizim
kılavuz ile atlı müthiş surette bağıldılar ve anlamadığımız bir
şekilde haykıra haykıra kızgın bir şeyler anlattılar. Adamlar
söylediler, bizimkiler cevap verdiler. Nihayet herifler birer
birer çekilip gittiler. Demek ki birinci soyulmaktan kurtul-
muştuk. Esasen akşam da oluyordu. Biz henüz sekiz saatlik
yolu kat edememiştik.

Yolda bir köyde geceleme çok iyi bir hareket olacaktı.
Nitekim kılavuzlarımız da bu fikirde olduklarını söylediler.
Biz de ilk rast geldiğimiz köye girdik. Fakat hayret... Lur-
luların evlerinde oturmak, yatmak imkânsızdı. Yüzlerine
kirden, gözlerine çapaktan bakılmıyordu. Hele başlarındaki
külaha diyecek yoktu. Yarım arşın yüksekliğindeki bu külahı
giymek ve taşımak zannederim ustalık gerektirirdi. Hele kirli
külahlar altında dolaşmak... Lurlular ömürlerinde sabun
kullanmazlar ve yıkanmazlarmış. Bu sebepten nerede bir
sabun kokusu duyarlarsa orada bir yabancı olduğunu anlar-
larmış. Nitekim biz daha kapıdan girerken bizim yabancı
olduğumuzu anlamışlardı.

Ey Luristan... Ey felaketler memleketi...

Murad Han'ın köyüne de daha bir saatlik uzaklık var-
mış. Bu mesafesini Cenabı Hak'tan bilmem kaçınıcı
bir defa temenni ederken ikinci bir yaygara başlamaz mı...

"Eyvah... Bu defa muhakkak Abbas yolcu..." dendiği
gibi biz de hayırsızların elinde oyuncağız... Gerçekten de

düşündüğümüz boşa çıkmadı ve on dakika sonra karşımıza kalabalık bir Lur katilleri sürüsü çıktı. Bağırmaktan dinleyen yoktu. Herkes kendi başına bir hava çalıyordu. Biz, şu, bu demeye kalmadık:

“Jandarma!.. Jandarma!..” sesleri yükseldi ve ikimizin üzerine birden çullandılar. Biz hiç sesimizi çıkartmadan bir taraftan ceket, pantolonu, diğer taraftan baştaki külahı Lurluların eline birer birer teslim ediyorduk.

Tam manasıyla bir don bir de gömlek kalınca Lurlular da hiç seslerini çıkarmadan ayrıldılar. Ben bu kargaşalık esnasında bizim kılavuzları unutmuştum. Meğerse kılavuz ve atlı muhafız gürültüyü görünce atını sürmüş ve uzaklaşmış. Şimdi ne yapacaktık... Kılavuz yok... Atlı muhafız yok... Gerçi elde bir katır ve iki de çıplak adam var. Fakat nereye gideceğiz?

Biz böyle salak salak birbirimize bakışırken yiğit kılavuzumuz ile kıymetli atlı muhafızımız yanımıza geldi.

“Eh, geçmiş olsun...”

Herifler âdeta üste bir de alay ediyorlardı. Fakat ne yaparsın... Elden ne gelir?

“Eh geçirdik. Biz de dımdızlak ibibullah sivri külah¹⁵ kaldık. Fakat aksiliğe bakın ki sivri külah da elden gitti...”

“Haydi... Yürüyelim.” diye önümüze düştüler.

Murad Han'ın köyüne bu garip durumda gidince herkes kahkahayı bastı. Hatta Murad Han bile bizi gördüğü zaman gülmekten kendini alamadı. Kendisine başımıza gelen felaketi

15 ibibullah sivri külah: Hiçbir şeyi ve hiç kimsesi olmayan manasında bir deyim.

ayrıntısıyla anlattık. Müthiş kızdı. Adamlarından birisini çağırdı. Yanımızda emirler verdi. Bize iltifatlar yağdırarak evine götürdü. Bir kaza olduğunu ve Lur halkının jandarmalara müthiş surette kin beslediğini ve bu sebepten neredede bir yabancı adam görürlerse jandarma zannederek hücum ettiklerini söyledi. Gerçekten bir saat sonra bizim eşyaların hepsi hiç bir tane eksik olmamak üzere iade edilmişti.

Luristan vahşetinde kısılıp kalıyoruz...

Murad Han'da bir gece misafir kaldıktan sonra artık kılavuza falan hacet kalmadı zannediyorduk. Hâlbuki asıl bundan sonra kılavuza ve candan kimseye ihtiyaç varmış. Ben Bahtiyarî bir Acem kisvesi, Ferhad Bey de seyyid elbisesi altında gezerken hiçbir felaketle karşılaşmayacağımızı düşünüyorduk. Fakat hiç de öyle değilmiş. Zira Luristan denilen memleket tamamen vahşetle dolu bir diyarmış. Aslında biz bunu daha Murad Han'ın odasında öğrenmiştik. Fakat ne fayda... Olan olmuş ve ok yaydan fırlamıştı.

Murad Han bize derhâl bir kılavuz verdi ve bir de mektup yazarak bizi aşiret reisi Ali Han'a gönderdi. Murad Han'dan gördüğümüz bu güzel davranış ve yakınlıktan sonra "Allahısmarladık." deyip ayrılmak zorunda kaldık. Fakat Yolda hiçbir engel ve zorlukla karşılaşmadık. Ali Han'ın çadırını bulduk. Çok kibar olan bu zat bize oldukça iyi davrandı ve yanımıza Abdi namında birisini kılavuz olarak verdi. Bizim maksadımız ise Hürremabad'a kadar gitmekti.

Fakat Ali Han'ın çadırından çıkıp iki gece yolda vakit geçirdikten sonra bir gün sabaha karşı Hürremabad'a beş altı

saat uzaklığa ulaştığımızda, kılavuzumuz olan Abdi melunu birdenbire belindeki bıçağı çekti:

“Ya paranızı veyahut canınızı...” deyince gözlerim karardı. Üzerine hücum ettim. Ellerini yakaladım ve derhâl bıçağını elinden aldım. Artık emin olarak:

“Düş önümüze haydi melun...” dedim. Maksudımız bu hain herifle aramızı açmamaktı. Gerçi durumun birdenbire bu şekle girmiş olmasından sonra etrafı dört gözle inceleyerek yürümek zorunda olduğumuzun anlamıştım. Çünkü iki üç gündür geçirdiğimiz ve gördüğümüz yerlerdeki canavar misali bu insanların elinden neler çektiğimizi bir biz bir de Allah biliyordu.

İnsan yüzü görmeyen vahşi suratlı bu herifler bilmem kaç defa hücum etmek için teşebbüs etmişler fakat Abdi melunu lokmayı kendisine saklamak için hepsini bir şekilde atlatmıştı. Şimdi kendisi bir şey yapamadığına göre yine muhakkak başımı belaya sokacaktı. Nitekim korktuğumuz başımıza geldi.

“Allah sizin olsun. Bize para gerek.”

Tepeden bir dereye inmiştik. Su başı gördüğümüz için biraz dinlenmek istedik. Daha elimizi yüzümüzü yıkmaya meydan kalmadan garip sedalarla başlarında Hazreti Âdem devrinden kalma külahlar, ayakları çıplak bir sürü insan hücumu başlamaz mı? Ne yapacağımızı şaşırmıştık. Ben hemen orada bir ağacın altına saklanmak veyahut koşarak kaçmak istedim. Fakat imkânı var mı? Gelen haydut bir değil belki otuzu aşkındı.

Hiç ses çıkarmadan oturdum. Haydutlar gelir gelmez:

“Çıkarın elbiseleri... Paraları...” diye başladılar. Fakat ben:

“Yahu bu seyyiddir. Böyle muamele yakışmaz. Ben de Emir Mufahham'ın adamıyım.”

“Biz seyyid meyyid tanımıyoruz. Allah ile de bizim işimiz yok. Biz para isteriz para... Varsa çıkarın paraları. Yoksa çıkarın elbiseleri...”

“Vay habis...” diye kabadayıcı söylenmek istedim. Fakat ağzımı açmaya meydan kalmadan dört Lurlunun kolları arasında çırpınmaya başladım. Bizim seyyid yani Ferhad Bey de aynı suretle esaret altına girdi.

Bir hafta kadar kaldığımız bu esaret hayatında başımızdan geçenleri saymak için büyük bir roman yazmak lazımdır. Zavallı Ferhad Bey'e ne kepezelikler yapmadılar...

Hele bana... Ben biraz pişkin olduğum için tabii bunlar bana vız geliyordu. Fakat sabah akşam sille tokat, yumruk ziyafetlerinden ve üç saatlik mesafedeki dağdan odun taşımak cezasından sonra bende de ne can ne de kan kalmamıştı.

Bundan başka yemek konusundaki cimrilikleri bizi büsbütün öldürmüştü. Sabah akşam kuru ekmekle biraz da ekşi ayran... İki gün devam eden bu nefis ayran ziyafetine iki gün sonra son verilmiş, yarım dilim kuru ekmeğe talim etmeğe başlamıştık. Geveleye geveleye yemiş olduğumuz bu ekmek gerek Ferhad Bey'i ve gerekse beni bir hafta zarfında kuvvetten düşürmüştü.

“Sen Seyyid Değilsin, Kim Olduğunu Söyle...”

Bir haftalık bir eziyetten sonra bunun sebebini de anladık. Heriflerin elebaşı konumunda bulunan bir habis seyyidi yani Ferhad Bey’i iyice sıkıştırdı:

“Sen seyyid değilsin. Doğrusunu söylersen seni salıverceğim.”

Uzun lafın kisası zavallıya yapmadıkları eziyet kalmadı. Nihayet o da bir Türk subayı ve başkonsolos olduğunu anlattı. Bu hikâye üzerine herifler bu defa da bana musallat oldular. Fakat benim yalanlar kuvvetli olduğu için beni daha fazla sıkıştırmadılar. Ve hizmetçi diye sürekli üç saatlik yoldan odun getirme ve çadırlardaki pislikleri temizleme görevini verdiler.

Zavallı Ferhad Bey başkonsolos olduğunu söyledikten sonra başını büsbütün belaya sokmuştu. Herifler ikide birde:

“Bak başkonsolos efendi, seni bırakırız. Fakat bize kaç lira verirsin?” diye başlıyorlar, bin liradan pazarlık yapa yapa yüz liraya bile iniyorlardı. Fakat Ferhad’cığım:

“Yahu bende yüz lira olsa...” diye başlıyor ve memlekete getirip teslim ederseniz size helalinden yüz lira veririm.” diyordu.

Ama herifler böyle şartlı pazarlığa hiç yanaşmıyorlardı. Aradan on gün kadar geçmişti. Bir gece yataarken çadırın dışında bir gürültü oldu. Hemen kulak kabarttım. Herifler bizi paylaşmamışlar, kavga ediyorlardı. Sonunda araya giren bir hakem:

“Susun be... Heriflerde nasıl olsa para yok. Birisi mademki başkonsolosmuş, götürüp Ruslara teslim ederiz. Muhakkak yüz lira alırız. Hem de bahşiş...” demez mi? Ferhad’cığı dürttüm

ve uyandırdım. Durumu yavaşça anlattım. Bu hayata artık bir son vermeğe karar verdiğimi söyledim. Ferhad'cığım:

“Ne yapalım Vehbi, ne yapalım?” diyordu.

“Ne mi yapacağız, firar edeceğiz.”

“Nasıl?”

“Nasıl olacak, basbayağı...”

“Sen aklını kaçırdın. Bu heriflerin elinden nasıl kaçarız?”

Ferhad Bey'e:

“Sen dur hele...” dedikten sonra ertesi gün durumu gözden geçirdim, kaçacak yerleri planladım. Ve akşam gelince:

“İki güne kadar firar edeceğiz...”

“Yok sen de...”

“Göreceksin...”

İki gece sonra idi. Akşam kuru ekmeği yemek yerine geveledikten sonra Ferhad Bey'e:

“Yatalım.” dedim. Ferhad Bey rıza gösterdi. Fakat bizim habisler:

“Başkonsolos Bey, sana iki saat müsaade. Eğer parayı verirsen kurtulursun. Olmazsa sen düşün...” diyorlardı.

“Yahu benimle alay mı ediyorsunuz? Bende para olsa buralarda ne işim var? Size yüz bin kere söyledim. Bana ne yapacaksınız? En sonunda öldürecek misiniz? Ben zaten ölmüşüm. Ne yapacaksanız yapın. Bir an evvel öldürün de bu gam ve dert yüklü dünyadan kurtulayım.”

Ferhad Bey'in bu sözleri etkisini göstermişti. Fakat heriflerin insanlıkla alakası yok ki:

“Peki, öyle ise başına geleceği düşün...”

Sonunda Vahşi Lurluların Elinden Kaçıyoruz...

Ferhad Bey ile çadırımıza girdik. Koyun koyuna yattık. Yaptığımız plan gereği tam gece yarısı mehtap esnasında Ferhad Bey çıkacak ve yarım saat uzaklıktaki dere içinde beni bekleyecekti. Ben de yarım saat sonra çıkıp gelecek ve Ferhad Bey’le buluşacaktım. Gerçekten gece yarısına doğru ortalıktan bütün sesler kesildi.

Ferhad Bey “Ya Allah!” deyip hareket etti. O sessiz sedasız çıkıp gidince ben de biraz bekledim. Arkasından gitmeye hazırlanıyordum. Bir ses oldu. Nedir demeye kalmadı köpekler havladı. Eyvah... O esnada zihnimden geçenleri ve gözümün önünde canlananları şu dakikada düşünmek bile bana azap veriyor.

“Muhakkak” diyordum, “Ferhad Bey yakalandı, geliyor. Dayak... Sille... Tokat...”

Yerimde sağdan sola, soldan sağa döndüm. Başımı kaldırdım, çadırın bezine kadar dayadım. Fakat hayret! Ses birdenbire kesildi. Hiçbir şey yok... Benim hareketimin öncesinde böyle kepazeliğe kızmadım dersem yalan söylemiş olurum. Biraz daha bekledim. Hemen yatağı düzelttim. Ferhad Bey’in tarafını şişirdim. Yastığı altına soktum. Arkasından çadırın kapısından haydi demeye kalmadı. Ayağım “tak” diye çadırın direğine çarpmaz mı... Bittabi çadır sallandı. Bizim çadırda yatan kadınlardan birisi kalktı. Bir küfür arkasını takip etti.

Ben ise sinirimden ne yapacağımı şaşırdım ve hiç istifimi bozmadan abdest ediyormuşum gibi dört beş adım gidince durdum. Kadınlardan ayağa kalkanın beni gördüğüne hiç şüphem yoktu. Beni abdest ederken görünce sustu. Gitti yattı.

Ben de tekrar geri gelip çadıra girdim ve yattım. Fakat bizim bu kepezeliklerin üzerinden iki saatten fazla geçmişti. Ferhad Bey'in canının çok sıkıldığına hiç şüphem yok.

Ben çadırda biraz daha yattım. Ses seda iyiden iyiye kesilince kalkıp... Haydi... Artık ayağıma çarpanları görmüyordum. Yakalanırsam ne yapacaklardı? Nihayet öldürürlerdi. Koşa koşa gidiyordum. Bu sefer talihim de yardım etmişti. Karşıma bir köpek bile çıkmıyordu. Epeyce koştuktan sonra yavaşladım. Sonunda dereye de geldim. Fakat bizim Ferhad Bey yoktu. Sağa koştum, sola koştum. Felaket... Binbir fikir zihnimi parçalıyordu...

“Acaba zavallının başına bir bela mı geldi?”

“Acaba bekledi bekledi de kaçtı mı? Yoksa beni bekledi, gelmediğimi görünce hakkımda ağzına geleni söyledi de gitti mi?”

Islık çaldım... İsmini çağırdım... Yok... Yok...

Artık yalnız dağa doğru koşmak lazımdı. Bereket versin daha önce Ferhad Bey ile kaçış planımızın ayrıntılarını iyice tespit etmiştik. Hiç durmadan Hürremabad'a doğru değil ters tarafa doğru kaçacaktık. Böylece kaçtığımızı anlayıp takip etmek isteyenler de bizi bulamayacaktı. Hemen karşı yöne doğru ilerledim. Mehtap güzel... Yol aydınlık idi. Gittim, gittim. Nihayet bir an geldi ki yorulduğum ve bir ağacın üzerine çıkıp uyumaya ve sabahlamaya karar verdim. Ağaca çıktım. “Ferhad Bey!” diye bağırdım. Tekrar haykırdım. Yok yok... Yok. Eyvah... İşte şimdi felaketler kat kat olmuştu. Ya Ferhad Bey'i bulamazsam...

Arkadaşımı Lurlulardan Kurtarıyorum...

Türkçe söylenen bu ses de nereden geliyor? Luristan dağlarının ıssız ve sessiz ölüm kokan kuru ağaçlarında yükselen bu ses ne ve kimin? Düşünüyör, düşündükçe sesi hatırlayamıyordum. Fakat bir “acaba” içimi kemiriyordu.

“Bu da nedir yahu... Merhamet...”

Acaba Ferhad Bey’in sesi mi? Zavallı Ferhad’cığım. Şimdi bu ses üzerine bağırısam, fakat nasıl olur? Eğer aşağıda boğuk boğuk sesi yükselen adam Ferhad değil ise... Bir de ben mi yakayı ele vereyim? Nihayet ne olursa olsun dedim. Bağırmadan aşağıya inerek sesin geldiği tarafa baktım. Hakikaten bizim Ferhad... Zavallıyı iki Lurlu çevirmiş, çırlıçılak soyuyorlar. Herifleri çelimsiz ve güçsüz görünce yıldırım gibi aşağı koştum. Ve dağ yolu üzerindeki haydutların üzerine atıldım. Benim birdenbire gökten bir yıldırım gibi Lurluların üzerine indiğimi gören Ferhad Bey sevincinden:

“Yaşa, yaşa...” diye bağırıyordu.

İki tanesine kuvvetli yumrukları yapıştırdım. Ellerinden Ferhad Bey’in elbiselerini aldım ve sırtlarına da tekmeyi yerleştirerek:

“Haydi...” dedim. Herifler korkularından arkalarına bile bakmayarak dereye doğru indiler ve gittiler. Biz de hızla ormanın içine karıştık ve yolumuza devam ettik.

Şimdi vatanın bir köşesinde yurdum için çalışırken Luristan denilen o vahşet diyarından nasıl kurtulduğumu düşünüyörüm. Düşündükçe tüylerim ürperiyor. Her önümüze çıkan adam önce çırlıçılak bir don bırakıncaya kadar bizi soyuyor, ardından elbiselerin bütün dikişlerine varıncaya kadar

arıyor, nihayet beğenirse elbisesi ile elbiselerimizi değiştiriyor, beğenmezse elbiseleri yüzümüze atıyor ve elinden gelirse bir kere de tokatlıyor ve yanımızdan çekilip gidiyordu...

Kaç defa elbiselerimizi çaldılar ve soydular. Kaç defa dayak attılar. Fakat ölmeyen çilesini dolduruyor ve bu çileler de aslında çabuk unutuluyor...

İşte şimdi bu hatıraları yâd ederken bunların bir roman bir hayal olduğunu söyleyesim geliyor. Fakat ben o günleri gördüm. Hatta yemeklerini yediğim Lurlulardan dayak yediğimi, biraz evvel elime su döken Lurlunun biraz sonra beni soyduğunu çok iyi hatırlıyorum. Bunların o hâlleri gözümün önünden gitmiyor. Hele Lurluların esaretinden kurtulup dağdan Ferhad Dursun Bey ile buluştuğumuz dakikaların hatırasını hiç unutamıyorum.

Ağacın Altındaki Mutluluk Uykusu

İkimiz o zaman iki gün durmadan yürüdük. Fakat nasıl? Aç ve susuz olarak... Nihayet bir gün sabahleyin bir dere kenarına geldiğimiz zaman nasıl olup da çıldırmadığımıza hâlâ hayretteyim. Zavallı Ferhad Dursun Bey böyle felaketlere alışmadığı için olacak suyu görünce:

“Allah!” diye öyle bir bağırdı ki... Hemen soyundu. Elini yüzünü yıkadı. Kana kana bir su içti... Bu su hem midemizin boşluğunu giderecek hem de bize temiz bir hayat verecekti. İçtik... İçtik... Fakat boş mideye soğuk ve berrak suyun girişi pek feci oluyor. Bir müddet sonra ikimiz de derenin kenarındaki ağacın altında bitap bir hâlde uzanmış yatmıştık. Burada ne kadar yattığımızı bilmiyorum. Belki bir gün, belki de iki

gün... Gözlerimizi açtığımız zaman uyuduğumuz zamanki bir vakitti. Güneş bıraktığımız yerde duruyordu. Allah'ın hikmeti... Bu arada ne gelen, ne giden, ne de bizi gören olmuştu. Bu bizim için hayra alamet bir durumdu. Lurlular bizi böyle bitkin ve ölgün durumda bulup ellerine geçirserdi maazallah bu fani dünyaya çoktan veda edip gitmiştik.

Ben gözlerimi açınca çok geçmeden Ferhad Bey de uyandı. Uyanır uyanmaz “Öyle bir rüya görmüşüm ki...” diye uzun bir rüya anlattı. Hakikaten de rüyaydı... Büyük bir ziyafet masasında oturmuşuz. Buzlu limonatalar, soğuk şerbetler vesaire varmış. Ve yine tamamlayamadı... Ben tamamladım:

“Rüya işte... Soğuk su var ya. Başka yemek lazım değil...”

“Şakayı bırak Vehbi. Açlıktan ölüyorum...”

Hemen doğruldum. Gerçekten ikimiz için de açlıktan ölüm muhakkaktı... Ferhad Bey'i bıraktım ve bir sağa, bir sola gittim, gittim. Nihayet yolda sakallı bir adama rast geldim. Elinde kazma, bir şeyler kazıyordu. Anlaşılan bir köylü idi. Yanına gittim. Farsça olarak selam verdim. Selamımı aldı. Ve kendisine ekmek olup olmadığını sordum.

“Var.” dedi, “Fakat bir şey verirsen...”

Benim gibi adam ne verir? Ceketi gösterdim. Pek beğendi ve cekete karşılık iki ekmek vereceğini söyledi. Ekmeği alır almaz ceketi verdim. Fakat o anda iki ekmekten birisi Vehbi'nin kursağına girmişti bile. Gömleği gösterdim.

“Dört ekmek daha verir misin?”

“Hah...” diye dört ekmek daha verdi. Ben dört ekmeği alır almaz çıldıracak gibi oldum. Adam iyi kalpli bir insana

benziyordu. Bana ne ve kim olduğumu sordu. Tabii Lurlu olduğumu, Emir Mufahham'ın adamı bulunduğumu söyledim.

“O hâlde Serdar-ı Ekrem’e gidiyorsun öyle mi?”

“Evet.” dedim, “Buraların sahibi kimdir?”

“Ağa Niyaz...”

“En büyük adam?”

“Şir Muhammed Han’dır.”

“Allahaismarladık.”

Ben bu kadar bilgiyi aldıktan sonra kendi kendime Şir Muhammed Han'ın adamı oldum ve aynı zaman Ağa Niyaz'ın yanına memur olarak giden bir memur edası takındım. Üstümü başımı gören Allah için kesinlikle memur olduğumu söylerdi ya, neyse ...

Meşe Yaprağından Sigara Keyfi

Koşa koşa bizim Ferhad Dursun Bey'in yanına geldim. Ekmekleri afiyetle yedik. Fakat şimdi... Ferhad Dursun Bey:

“Vehbi” dedi, “Ne ekmek ne de su beni tutmadı... Bir parça tütün bulabilseydin...”

Ceplerini karıştırdı. Ceplerin dibine dökülen toz tütünleri ortaya koydu. Avucumuzda tütün duruyordu. Hem de iki sigaralık... Fakat şimdi bunları nasıl içmek lazımdı? Kâğıt namına yanımızda bir şey yoktu. Düşündük, düşündük. Nihayet aklıma geldi ve bir kâşif gibi haykırdım:

“Meşe yaprağıyla...” Hemen bir meşe yaprağı kopardım. Tütünü içine koyduk. Allah'ın hikmeti ... Olacak ya... O

esnada bizim Ferhad Bey'in cebinde iki tane kibrit çıktı. Çat... Kibriti çaktık. Meşe yaprağının içindeki tütüne bir ateş... Ucundan içiyor, içtikçe keyifleniyorduk. Artık bizim Ferhad Bey:

“Ölsem bile gam yemem...” diyor ve başka bir laf söylemiyordu.

Şir Muhammed Han'ın adamı olan ve Ağa Niyaz'ı görmeye giden iki yabancı, Lurluların elinde defalarca soyularak fakat “Şir Muhammed'in adamı” sihirli sözünü söyledikten sonra öldürülmeyerek günlerce, aylarca dağdan dağa, kasabadan kasabaya yürüdü. Her gittiğimiz memlekette, laf arasında kaptığımız birkaç bilgi kırıntısı hayatımızı kurtardı. Çünkü bir başka memlekette, bir memleket önce aldığımız haberi satıyor, icabında Şir Muhammed Han'ın adamı, icabında Serdar-ı Ekrem'in adamı oluyor ve sürekli çadırdan çadıra misafirlik ederek ilerliyorduk. Nihayet az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik dedikleri gibi tabanlarımız patlamış, yüzlerimiz sararmış, ellerimiz nasırlanmış olduğu hâlde bir gün Türk sınırına yaklaştık.

Sonunda Türk Sınırındayız

Sağdan sola, soldan sağa gide gide nihayet Vali-i Luristan denilen herifle karşılaştık. Derhâl bu adama yüksek perdeden bir palavra atmak zorunda kaldık. Dedik ki:

“Biz Kirmanşah tüccarlarındanız.” Ferhad Dursun Bey'i işaret ettim. “Bu zat da Azerili büyük bir tüccardır. Bizi Lurlular çevirdiler, soydular. Şimdi beş parasız kaldık. Hâlimize acıyınız ve bize yardım ediniz.”

“Kıymeti ne kadardır?”

“Binlerce lira...”

Binlerce lira sözü herifin gözlerini parlattı. Sonunda bize yardım edeceğini vadetti ve nereye gitmek istediğimizi sordu. Biz de, bir an evvel Luristan’dan kurtulmak istediğimizi, en yakın yolun Türk sınırı olduğunu, dolayısıyla bizi derhâl oraya göndermeleri için emir verilmesini rica ettik. Herif:

“Pekâlâ.” dedi ve bizi aldığı gibi birer katıra bindirdi. İşte biz iki soyulan meşhur tüccar, her gittiği yerde aynı palavrayı tekrar ede ede Türk sınırlarından içeriye girmiştik. Aman yarabbi! Gözlerime inanamıyorum. İşte yurdumun bayrağı. Vatanın, binbaşı üniformasını taşıyan bir subayı. Aman yarabbi, uzaktan görünce şaşırmış sanki çıldırmıştım. Ne söyleyeceğimi bilmiyordum. Aklıma kelime gelmiyor ve söz söyleyemiyordum. Yalnız binbaşının eline kapanıp:

“Allah... Allah...” dediğimi çok iyi hatırlıyorum. İşte bu kadar. Fazlası aklıma gelmiyordu. Ne söylemek istiyordum onu da bilmiyordum.

Binbaşı bizim bu telaşımız karşısında şaşırmıştı. İki sersefil adamın böyle bir durumda ayağına kapanması ne demekti? Bizi aldı ve çadırına götürdü. Hâlâ kendimize gelememiştik. Nihayet çok iyi bir insan olan binbaşı tekrar tekrar gelerek bizim ne ve kim olduğumuzu öğrenmeye başladı.

“Ben Sibirya’dan kaçıp gelen yedek subay Vehbi...”

“Ben Şiraz Başkonsolosu Ferhad Dursun...”

Binbaşı karşısında böyle iki adam görünce şaşırdı. Bize nasıl ikram edeceğini bilemiyordu. Karnımızı doyurdu.

ESARET YILLARIM

Hemen askere emretti. İki asker ceketi ile pantolon verdirdi. Başımıza da iki başlık uydurdu. Bizi katırlarımıza bindirerek:

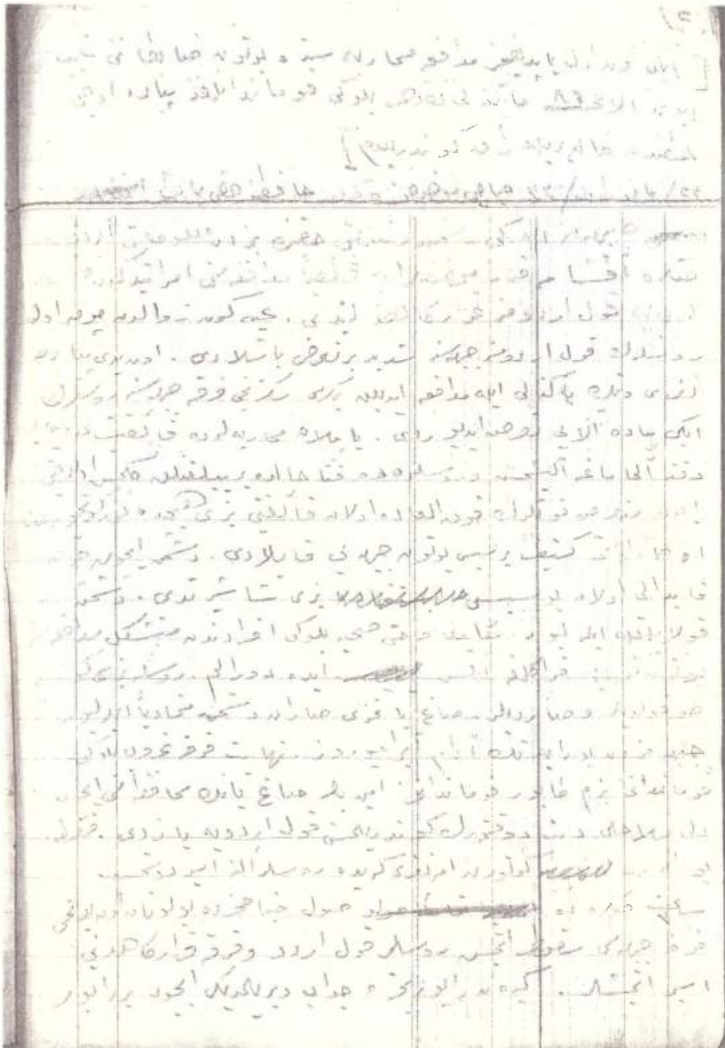
“Haydi...” dedi, “İlk istasyon Bedre kazası. Ondan sonra Bağdat. Artık vatana kavuştunuz.”

Gerçekten aylar, yıllarca sonra aklımızdan bile geçirmediğimiz ve rüyasını bile görmediğimiz bir mutluluğa kavuşmuş ve yurdumuzun havasını solumaya başlamıştık. Bugün benim gibi yüzlerce günü esarete geçen ve yabancı memleket havası soluyan birisinin vatandaşlarına vereceği tecrübe dersi şudur:

Türk vatani güzeldir. Bağımsızlık bir cennettir. Bağımsızlık içinde yaşanan Türk vatani dünyanın en güzel bir cennetidir. Bu cennete hor bakan gözlerin sahibini öldür veyahut öl. Çünkü ölüm esarete yaşamaktan çok daha mukaddestir.

-----●-----

RESİMLER



Vehbi Bey'in kendi el yazısıyla kaleme aldığı anı defterinden bir sayfa

